

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ
DERSİNDE SORDUKLARI SORULAR İLE ÖĞRETMENLERİN VERDİKLERİ
CEVAPLARA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Öğrencinin Adı Soyadı

Erdal ZENGİN

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Burcu GEZER ŞEN

Elazığ, 2017

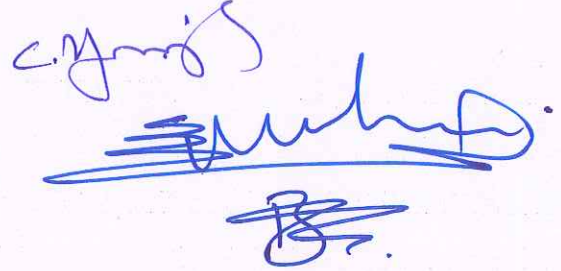
T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Erdal ZENGİN'in Yrd. Doç. Dr. Burcu GEZER ŞEN danışmanlığında hazırlamış olduğu "İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sordukları Sorular ile Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Öğretmen Görüşleri" başlıklı tezi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından 07.12.2017 tarih ve 2017-46/20 sayılı kararı ile oluşturulan jüri tarafından 22.12.2017 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı sayılmıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Doç. Dr. Cihat YAŞAROĞLU (Başkan)
2. Doç. Dr. Mehmet TURAN (Üye)
3. Yrd. Doç. Dr. Burcu GEZER ŞEN (Danışman)

İmza:

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararı ile bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ayşegül GÖKHAN
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Yrd. Doç. Dr. Burcu GEZER ŞEN danışmanlığında hazırlamış olduğum "İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sordukları Sorular İle Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Öğretmen Görüşleri" Adlı Yüksek Lisans Tezimin Bilimsel Etik Değerlere Ve Kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Erdal ZENGİN

22/12/2017

ÖNSÖZ

Çocuğun eğitiminde önemli bir yere sahip olan ahlaki değerler, geçmişten günümüze aktararak gelen bir medeniyet birikiminin ürünüdür. Toplumların sahip olduğu ahlaki kriterler varlığını o toplumun içinde yaşayan ve toplumun huzur ve mutluluğuna katkıda bulunan, ahlaki olarak olgunlaşmış insanların varlığına borçludur. Erol Güngör'ün dediği gibi, suyun bulunduğu yerde nasıl hayat varsa, insanın bulunduğu yerde de ahlaki kurallar vardır.

Ahlak gelişimi, bireylerin kendi davranışlarını kontrol etmesine kaynaklık eden ve kendini toplumun ahlak kurallarına göre bir sorumluluk altında hissetmesini sağlayan değerler bütünüdür. Bu süreç ilerlerken birey, kendini toplumun bir parçası olarak görecektir ve ilerleyen yıllarda toplumun ahlaki kurallarına etkin bir bağlı kaldıkça mutlu ve huzurlu bir yaşam yaşamaya devam edecek, sağlam temellere oturtulmuş değerler ile birlikte sağlam karakterler oluşturacaktır. Çocukların sordukları sorular, bu temel değerleri edinmelerinde önemli bir araçtır.

Çalışma sürecinde desteğini eksik etmeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Burcu GEZER ŞEN'e; uzman görüşlerini aldığım değerli bölüm hocalarıma; bana çalışma ortamı sağlayan ve yapıcı eleştirileriyle güven veren iş arkadaşlarıma ve destekleriyle her an yanımda olan, güvenlerini ve cesaretlendirici tavırlarını hep hissettiğim değerli eşim Gülsüm ÖZKORKMAZ ZENGİN'e ve canım oğlum Muhammed İbrahim ZENGİN'e teşekkür ederim.

Erdal ZENGİN

Elazığ, 2017

ÖZET

İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sordukları Sorular İle Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Yüksek Lisans Tezi

Erdal ZENGİN

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Temel Eğitim Anabilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Elazığ, 2017, Sayfa: XIX+156

Ahlak, düşünebilen bir varlık olan insanoğlunun yaşamını düzenlemesine destek olan ve onu huzura kavuşturan bir kaynaktır. Ahlaki eğitimin verildiği kurumların başında gelen okullar, çocuğun olgunlaşmış bir ahlaki şahsiyete ulaşmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Okul ortamında öğretmenlerin, eğitim süreci içerisinde bireyi aktif olarak işe koşup onların dini ve ahlaki konular ile alakalı olan sorularını seviyelerini göz önünde bulundurarak açıklaması büyük önem arz etmektedir.

Bu araştırmanın amacı; ilkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde sordukları sorulara ve öğretmenlerin bu sorulara verdikleri cevaplara ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Araştırma bilimsel araştırma yöntemlerinden biri olan nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup, nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji/phenomenology) deseni kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, birleştirilmiş sınıflarda görev yapmakta olan sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda çocukların daha çok Allah ile ilgili, cennet-cehennem ve melekler ile ilgili sorular sorduğu ve bu soruları cevaplandırırken öğretmenlerin daha çok somut ve günlük hayattan örnekler verdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenler, öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin saatinin arttırılması gerektiğini ve bu dersin daha erken kademelerde verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte öğretmenler, bazı çocukların ön yargılarla okula geldiğini ve dersin öğretim süreci içerisinde bu ön yargıları düzeltmede çeşitli sorunlar yaşadığını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, Ahlaki Gelişim, İlkokul Din Kùltürü ve Ahlak Bilgisi Dersi, Din Kùltürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri, Birleştiriilmiş Sınıf Öğretmenleri.

ABSTRACT

Teachers' Views on The Questions Asked By Primary School Students and The Answers Given By Teachers in The Religious Culture and Ethics Course

Master's Thesis

Erdal ZENGİN

Fırat University Institute of Education Science

Basic Education Department, Primary Education Division

Elazığ, 2017, Page: XIX+156

Morality is a resource that supports and regulates the life of human as a being capable of thought. The schools which are the leading institutions of ethical education have played an important role in reaching the child with a mature moral personality. Within the training process it is very important for teachers to activate their students in the learning process and to explain their questions related to religious and ethical issues, taking into account their levels.

The purpose of this research is to determine teacher opinions on primary school students' questions and teachers' answers to these questions in the course of religious culture and ethics. The research was designed based on the qualitative research approach which is one of the scientific research methods and the pattern of phenomenology (phenomenology) which is one of the qualitative research designs was used. As a result of the research, in the opinion of the class teachers who are working in the multigrade classes and the teachers of religious culture and ethics teachers, children were asked more questions about God, about heaven, hell and angels, and teachers gave more concrete and everyday samples while they answered these questions. In addition, teachers expressed that the time of religious culture and ethics lesson should be increased during the teaching process and this lesson should be given earlier. However, the teachers stated that the children were attended with prejudices and that there were various problems in correcting these prejudices during the course.

Key words: Primary School, Moral Development, Primary School Religion Culture and Ethics Education, Religious Culture and Ethics Teachers, Multigrade School Teachers.

İÇİNDEKİLER

BEYANNAME	I
ÖNSÖZ	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER	VII
TABLOLAR LİSTESİ	XII
ŞEKİLLER TABLOSU	XIV
EKLER LİSTESİ	XV
KISALTMALAR	XVI
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sayıtlılar	4
1.5. Sınırlılıklar	4
İKİNCİ BÖLÜM	5
2.KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1. Ahlak Nedir?	5
2.2. Din Nedir?	7
2.3. Ahlaki Gelişim	8
2.4. Ahlaki Eğitim	10
2.5. Dini Eğitim.....	16
2.6. İslam Geleneğinde Çocuğun Ahlaki Gelişimi ve Eğitimiyle İlgili Düşünceler ...	18
2.6.1. Farabi	19
2.6.2. İbn Sina.....	21
2.6.3. Gazali.....	22
2.6.4. İbni Haldun	25
2.7. Batı Geleneğinde Çocuğun Ahlaki Gelişimi ve Eğitimiyle İlgili Düşünceler	26
2.7.1. Psiko-Analitik Kuram.....	27
2.7.2. Bilişsel Gelişim Kuramı	29

2.7.3. Kohlberg'in Ahlakî Gelişim Kuramı	31
2.8. Konuyla İlgili Yapılmış Araştırmalar	39
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	44
3. YÖNTEM	44
3.1. Araştırmanın Modeli	44
3.2. Çalışma Grubu	45
3.3. Veri Toplama Aracı.....	46
3.4. Verilerin Toplanması	47
3.5. Verilerin Analizi.....	47
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	49
4. BULGULAR VE YORUMLAR	49
4.1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerinin Demografik Verilerine İlişkin Bulgular ..	49
4.1.1. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	49
4.1.2. Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı	49
4.1.3. Öğretmenlerin Mesleki Deneyimlerine Göre Dağılımları.....	50
4.1.4. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımları	50
4.1.5. Öğretmenlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı	51
4.1.6. Öğretmenlerin Çocuk Sahibi Olma Durumlarına Göre Dağılımı.....	51
4.2. İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sordukları Sorulara İlişkin Öğretmen Görüşleri İle İlgili Bulgular	51
4.2.1 Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Öğretmenlere (Branş-Sınıf) Allah İle İlgili Sordukları Sorulara İlişkin Elde Edilen Bulgular.....	57
4.2.2. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular.....	59
4.2.3. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular	65
4.2.4. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Sevap-Günah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular.....	69
4.3. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular	73

4.3.1. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Allah ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular	77
4.3.2. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Hz. Muhammed ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular	82
4.3.3. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Kur'an-ı Kerim ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular	87
4.3.4. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde sevap – günah ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular	93
4.4. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) sordukları sorular ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular	99
4.4.1. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Allah ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular.....	104
4.4.2. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular.....	108
4.4.3. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular.....	114
4.4.4. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) sevap ve günah ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular.....	119
4.5. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim sürecinde yaşanan problemlere ilişkin bulgular	125
4.6. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim sürecinde yaşanan problemlerin giderilmesinde verilen önerilere ilişkin bulgular	133
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	137
V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	137

5.1. Araştırmaya Katılanların Kişisel Bilgilerine İlişkin Sonuçlar	137
5.2. Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmenlere (Branş-Sınıf) Sordukları Sorulara İlişkin Elde Edilen Sonuçlar	137
5.3. Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmenlere (Branş-Sınıf) Allah İle İlgili Sordukları Sorulara İlişkin Elde Edilen Sonuçlar	138
5.4. Öğrencilerin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmenlere (Branş-Sınıf) Hz. Muhammed İle İlgili Sordukları Sorulara İlişkin Elde Edilen Sonuçlar ..	138
5.5. Öğrencilerin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmenlere (Branş-Sınıf) Kur'an-I Kerim İle İlgili Sordukları Sorulara İlişkin Elde Edilen Sonuçlar ...	139
5.6. Öğrencilerin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmenlere (Branş-Sınıf) Sevap-Günah İle İlgili Sordukları Sorulara İlişkin Elde Edilen Bulgular Sonuçlar.....	140
5.7. Öğrencilerin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Öğretmenlere Sordukları Sorulara Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara (Örnekler, Öğretim Materyalleri, Öğretim Yöntemleri) İlişkin Elde Edilen Sonuçlar.....	140
5.8. Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Allah İle İlgili Öğretmenlere Sordukları Sorulara Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara (Örnekler, Öğretim Materyalleri, Öğretim Yöntemleri) İlişkin Elde Edilen Sonuçlar	141
5.9. Öğrencilerin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Hz. Muhammed İle İlgili Öğretmenlere Sordukları Sorulara Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara (Örnekler, Öğretim Materyalleri, Öğretim Yöntemleri) İlişkin Elde Edilen Sonuçlar.....	141
5.10. Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kur'an-I Kerim İle İlgili Öğretmenlere Sordukları Sorulara Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara (Örnekler, Öğretim Materyalleri, Öğretim Yöntemleri) İlişkin Elde Edilen Sonuçlar.....	142
5.11. Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sevap – Günah İle İlgili Öğretmenlere Sordukları Sorulara Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara (Örnekler, Öğretim Materyalleri, Öğretim Yöntemleri) İlişkin Elde Edilen Sonuçlar.....	142
5.12. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Sürecinde Yaşanılan Problemlere İlişkin Sonuçlar	143
5.13. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Sürecinde Yaşanılan Problemlerin Giderilmesinde Verilen Önerilere İlişkin Sonuçlar.....	143
5.14. Uygulamaya yönelik öneriler	144

5.15. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler	145
KAYNAKÇA.....	146
EKLER	153
ÖZGEÇMİŞ	156

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma grubunda yer alan okullar ve öğretmen sayılarının dağılımı	45
Tablo 2. Araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre dağılımı	49
Tablo 3. Araştırma katılan öğretmenlerin eğitim durumlarına göre dağılımı	49
Tablo 4. Araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki deneyimlerine göre dağılımları ..	50
Tablo 5. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaş durumlarına göre dağılımları	50
Tablo 6. Araştırmaya katılanların medeni durumlarına göre dağılımı	51
Tablo 7. Araştırmaya katılanların çocuk sahibi olma durumlarına göre dağılımı	51
Tablo 8. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular	52
Tablo 9. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Allah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular	57
Tablo 10. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular	60
Tablo 11. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular	65
Tablo 12. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Sevap-Günah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular	69
Tablo 13. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular	73
Tablo 14. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Allah ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular	78
Tablo 15. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Hz. Muhammed ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular	83
Tablo 16. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Kur'an-ı Kerim ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular	88

Tablo 17. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde sevap – günah ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular	94
Tablo 18. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) sordukları sorular ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular.....	99
Tablo 19. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Allah ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular	104
Tablo 20. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular	109
Tablo 21. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular	114
Tablo 22. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) sevap ve günah ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular	120
Tablo 23. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim sürecinde yaşanan problemlere ilişkin bulgular	126
Tablo 24. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim sürecinde yaşanan problemlerin giderilmesinde verilen önerilere ilişkin bulgular	133

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil 1. Kur'an-ı Kerim'in indirilişinin anlatımında kullanılan şema..... 91

Şekil 2. Sevap ve günah kavramlarının anlatımında kullanılan şema 96

EKLER LİSTESİ

Ek 1. Görüşme Formu.....	153
Ek 2. Etik Kurul Onayı	154
Ek 3. İzin Yazısı.....	155

KISALTMALAR

DKAB	: Din Kùltürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni
BS	: Birleştirilmiş Sınıf Öğretmeni
F	: Frekans

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Ahlaki eğitim; öğretmen, aile, çocuk ve öğretim kurumlarının aynı amaç doğrultusunda bir araya gelerek yürüttüğü bir süreç olarak tanımlanabilir. Bu süreçte din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde çocukların sordukları sorular ve öğretmenlerin bu soruları cevaplamaya yönelik yaklaşımları ciddi bir önem arz etmektedir. Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, sayıltıları ve sınırlılıkları yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Ahlak insanoğlunun günlük hayattaki hal ve hareketleri konu alır. Ahlak, insanda mevcut olan duygular, akıl, kendini kontrol etme yetisi, vicdan vb. kabiliyetleri ve bunlardan meydana gelen doğruları ve yanlışları inceler. Buradan hareketle ahlak, toplumda ve bireylerde mevcut olan iyi özellikleri geliştirmenin, yanlış olan ve ya dönüştürülmesi gereken özelliklerinde değiştirilmesinin yollarını bulmaya çalışır. Ahlaki eğitim, bireyin kendisi de dâhil olmak üzere bütün varlıklara karşı sorumluluklarını yerine getirmek amacıyla kendisinde var olması gereken hasletler bütünüdür. Ahlaki kurallar konuşulduğunda, doğru ile yanlış birbirinden ayıracak düşünsel yeterliliğe ulaşmış bir bireyin varlığı şarttır (Aydın, 2011: 15,19).

Ahlaki eğitimin ilk aşaması ailedir. Çocuk ailesinden, anne-babasından ve çevresinden gördükleri hal ve hareketleri taklit ederek kişiliğini şekillendirmeye başlar. Bununla birlikte çocuk ilkokula başladığı andan itibaren farklı bir ortamla ve yeni insanlarla tanışmaya başlar. Özellikle sınıf arkadaşlarının ve en önemlisi öğretmenlerinin hal-hareketlerine ve tavırlarına dikkat ederek kendi dünyasında onlar gibi olmaya çalışır. Bu benzeme hali ileriki yıllarda bireyin kendi kişiliğinde ve sosyal yaşamında kendisini göstermeye başlar.

İlkokul yıllarında özellikle 4. sınıfta çocuk somut işlemler dönemindeyken din kültürü ve ahlak bilgisi dersini haftada iki saat olarak alır (Talim Terbiye Kurulu, 2010). Bunun yanında çocuk ailesinde ve çevresinde din ile ilgili birçok konunun

konuşulmasına şahit olurken zihninde bu konulara karşı oluşan problemleri gidermek için sürekli soru sormaya başlar. Fakat kimi zaman pedagojik bilgiden uzak cevaplar aldığı için dini kendi dünyasında yanlış temeller üzerine oturtmaya başlar. İşte bu noktada din kültürü ve ahlak dersine giren birleştirilmiş sınıf öğretmeni ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerine ciddi sorumluluklar düşmektedir. Çocuğun bu sorularının doğru yöntem ve materyallerle giderilmesi için bu dersten sorumlu olan ve bu konularda pedagojik eğitim alan öğretmenlerin dikkatli bir şekilde hareket etmesi gerekir. Çünkü çocuğun içinde olduğu dönem somut işlemler dönemi olmasına rağmen din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde etkileşim halinde olduğu konular genel itibariyle soyuttur. Bu durumda öğretmenlerin çocukların bu şekilde sordukları sorularını nasıl cevapladıkları ve cevaplarken ne tür bir yaklaşım sergiledikleri önemlidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada amaç; ilkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde sordukları sorulara ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesidir. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde sordukları sorular nelerdir?
 - 1.a. Allah ile ilgili sorular
 - 1.b. Hz. Muhammed ile sorular
 - 1.c. Kur'an-ı Kerim ile ilgili sorular
 - 1.d. Sevap ve günah ile ilgili sorular
2. İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplar nelerdir?
 - 2.a. Allah ile ilgili sorulara verilen cevaplar (örnek, materyal, yöntem vb.)
 - 2.b. Hz. Muhammed ile ilgili sorulara verilen cevaplar (örnek, materyal, yöntem vb.)
 - 2.c. Kur'an-ı Kerim ile ilgili sorulara verilen cevaplar (örnek, materyal, yöntem vb.)

- 2.d. Sevap ve günah ile ilgili sorulan sorulara verilen cevaplar (örnek, materyal, yöntem vb.)
3. İlkokulda din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretimi sürecinde öğretmenlerin yaşadığı problemler nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ahlak toplumların temeli sayılabilecek bir yapıyı oluşturur. Toplumların sahip olduğu insan kitlelerinin birlikte huzurla hayatlarını sürdürmeleri ve insanların birbirlerine karşı sorumluluklarının ve bireyler arası ilişkilerin idame edilmesinde önemli bir etkiye sahip olan ahlak kuralları, tarihsel süreç içerisinde destek bulmuş ve toplumların evrensel medeniyete katkı sağlamaları için yollar araştırmıştır. Ahlaki kurallardan yoksun bir toplum varlığını devam ettiremez, diğer bir deyişle insanlar ahlaktan yoksun bir arada yaşayamazlar. Bireyler hangi şartlarda nasıl hareket etmeleri gerektiğinin farkında olduklarında, başkalarının da nasıl hareket edecekleri konusunda kuvvetli tahminlerde bulunabilir ve böylelikle güvenli bir şekilde yaşayabilirler (Aydın, 2011: 15).

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programı (Talim Terbiye Kurulu, 2010) ve ders kitabına (Doğan, 2016) bakıldığında konuların çocuğun seviyesine göre aktarıldığı görülmektedir. Dini ve ahlaki konular çocuklar tarafından sürekli merak edilen ve sorgulanan konular olmuşlardır. Öğretim programındaki amaçlar ve ders dokümanlarındaki içeriğin yanında, ders yürütücüsünün sorulan sorulara bakışı ve öğrencileri sordukları sorular paralelinde bilgilendirmesi ciddi bir öneme sahiptir. Bu önemden hareketle, araştırmada öğretmenlerin perspektifinden konunun araştırılması amaçlanmıştır.

Bu çalışmada ilkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde sordukları soruların ve bu sorulara öğretmenlerin nasıl cevap verdiğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu araştırmada, öğrencilerin sordukları soruların doğru bir şekilde cevaplandırılmasıyla öğrencilerin zihinlerinde var olan yanlış dini inanışları gidermek ve sağlam temellere oturtulmuş bir din algısı oluşturarak kendi dini ve kültürüyle bütünleşmiş ve bu dinin medeniyet birikimini sahiplenecek bir nesil oluşturmak için din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin algısında

bu derse karşı bir farkındalık oluşturarak daha doğru bir yol haritası çizmeyi amaçlanmıştır.

Bu araştırma ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersine giren birleştirilmiş sınıf öğretmeni ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin yaşadıkları problemleri bulmak ve bu konuda varsa fikir ve önerilerinin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Sahada olan ve bu dersle muhatap olan öğretmenlerin bu konudaki görüşlerinin ve bakış açılarını sorgulamak bu araştırmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır.

1.4. Sayıtlar

- Araştırmaya katılan öğretmenler soruları içtenlikle yanıtlamışlardır.
- Verileri elde etmeye dayalı geliştirilen mülakat soruları araştırmanın amacına uygun yeterli ve geçerli niteliklere sahiptir.
- Gönüllülük esasına uygun olarak belirlenen ve araştırmaya katılan birleştirilmiş sınıf öğretmenleri ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri konu ile ilgili görüşlerini özgürce belirtmişlerdir.

1.5. Sınırlılıklar

- Araştırma 2017-2018 öğretim yılında Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ilkokullarla sınırlıdır.
- Araştırma 10 birleştirilmiş sınıf öğretmeni ve 10 din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeniyle sınırlıdır.
- Araştırmacı ilkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde sordukları sorular ve öğretmenlerin bu sorulara yönelik cevaplarına ilişkin görüşleriyle sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde ahlak kavramı, ahlaki gelişim, ahlaki ve dini eğitim ile İslam geleneğinde ve batı geleneğinde çocuğun ahlaki gelişim ve eğitimiyle ilgili düşünceler ve konuyla ilgili yapılmış araştırmalar yer almaktadır.

2.1. Ahlak Nedir?

Ahlak yoksa toplum varlığını devam ettiremez, insanlar ahlaktan yoksun birlikte yaşayamazlar. İnsanlar ne tür şartlarda ne şekilde hareket etmeleri gerektiğinin farkında olduklarında, başkalarının da nasıl hareket edecekleri konusunda kuvvetli tahminlerde bulunabilir ve böylelikle güvenli bir şekilde yaşayabilirler. Ahlak bir fikir ve düşünce sistemidir. Giydığımız süslerden ve elbiselerden farklı bir inanç sistemini temsil eder. Ama unutmamalıdır ki, insanların birlikte yaşamasını sağlayan şey maddi olandan çok manevi bağlıdır (Aydın, 2011: 15,19).

Ahlak, kökeni itibariyle Arapça bir kavramdır. Ahlak, hulk kavramından türemiş ve bir çokluğu ifade eder. Hulk ise, tabiat, din, karakter, huy ve yaratılış gibi anlamları içerir. Kavramsal anlamda ahlak, bireyin kendisini sıkıntıya sokmadan, bireysel kararlarıyla bazı ölçütler doğrultusundaki tercihleri ve hareketleri olarak tanımlanabilir (Boyat ve Sarıkavak, 2001: 121). Hulk, gözlerimizle veya doğrudan görülmeyen bir durumu ifade eder. Tersini ifade eden halk kelimesi ise, gözle görülen veya beş duyu organımızla hissedebildiğimiz bir durumu ifade eder. Farsça’da “sîret” kavramı “hulk”un, “suret” kavramı ise “halk”ın anlamını içerir. Suret, bireylerin dış görünüşünü ifade eden bir kavramdır. Siret ise, bireyin gözle görülmeyen duygularını içeren bir anlama gelmektedir. Ahlâk da bireylerin görülmeyen özelliklerini içinde barındıran bir özelliğe sahiptir (Davudi, 2013: 22). Halk; bireyin gözle görülen özellikleri demektir. Yani bireyde kendisini sabitlemiş davranışlar bütünü olarak tanımlanabilir. Bir müslüman Allah’a olan sevgisi ve Allah’a olan saygısı ile imanın verdiği güçle nefsin istediği yanlış hareketlerin önüne geçip, iyi, doğru, dürüst ve erdemli bir birey halini alabilir (Gültekin, 2010: 132).

Oladipo (2009; 149)'nın aktardığına göre; ahlak, bireylerin sosyal ilişkilerini düzenleyen, refah, güven, adalet ve haklar kavramlarına dayanan kurallar sistemi olarak görülür. Yapılan eylemler bireylerin toplumsal olayları yorumlamasında yol göstericidir. Ahlâk gelişiminin tam olarak anlaşılabilmesi için, ahlak çerçevesinde var olan çeşitli alanların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bireyin toplumsal hayata uyum sağlamasına ve kendini kontrol edebilmesine yönelik problem çözme becerilerinin kazandırılması ahlaki eğitim sürecinin kilit unsurlarındandır. Değerler kimi zaman bireylerin kişisel duyguları ile sosyal normların çatışmasından etkilenir. Bu nedenle ahlakın öğretilmesinde ve deneyimlendirilmesinde okulların, dini kurumların ve diğer sosyal kurumların etkisi göz önünde bulundurulmalıdır.

Ahlak (moral) sözcüğü Latince “moralis” sözcüğünden gelmektedir. İnsanın olması gerekeni kavramasında kendisine yardımcı olan bir kavramı temsil eder. Kohlberg'in bilişsel kabiliyet olarak tanımladığı ahlakilik, kişinin tek başına oluşturduğu ve bununla birlikte evrensel ahlak kurallarıyla örtüşen kurallar üzerinden yargıda bulunması, bir karar vermesi ve bu oranda hareket etme kabiliyetidir. Bu kurallar, hangi bakış açısıyla bakılırsa bakılsın, doğru görülen, bireylerin ve toplumların değerleriyle örtüşen kurallardır (Trawick-Swith, 2012: 38).

Ahlak, toplumda insanların doğruya ve yanlışa, iyiliğe ve kötülüğe göre davranış şekilleri ve ilkeleridir. Ahlak, toplumdaki birey davranışlarının doğru ve yanlışlığını ifade eder (Yalçın, 2010: 254). Ahlak kavramı, bir kişinin doğru ve yanlış, olması gereken ve olmaması gereken hal ve hareketler doğrultusunda ölçütleri ve ilkeleri referans alır. Kısacası ahlak olarak tanımladığımız kelime, bir bireyin neyin doğru, neyin yanlış olduğuna ilişkin düşüncelerini ortaya çıkarır (Deniz, 2011: 273).

Ahlak, insanoğlunun günlük hayatta yaptığı hal ve hareketleri konu alır. Ahlak, insanda mevcut olan duygular, akıl, kendini kontrol etme yetisi ve vicdan gibi kabiliyetleri ve bunlardan meydana gelen doğruları ve yanlışları inceler. Bu gibi olgulardan hareketle ahlak, toplum içindeki bireylerde mevcut olan iyi özellikleri geliştirmenin, yanlış olan özelliklerinde değiştirilmesinin yollarını bulmaya çalışır. Ahlakilik, bireyin kendisi de dâhil olmak üzere bütün varlıklara karşı olan sorumluluklarını yerine getirmesi amacıyla kendisinde var olması gereken özelliklerin bütünüdür. Ahlaki kurallar konuşulduğunda, doğru ile yanlış birbirinden ayıracak

düşünsel yeterliliğe ulaşmış bir bireyin varlığı şarttır. Erol Güngör'ün dediği gibi, su nasıl canlılığın kaynağı ise ahlak da toplumların var olmasının temel taşıdır (Aydın, 2011: 15,19). Ahlak kavramı, birçok anlamı içerisinde barındırmak ile birlikte en özeldir bireyler arası ilişkileri ve bireyin toplumuna karşı olan sorumluluğunu geliştiren bir kurallar bütünü olarak tanımlanabilir.

Ahlaki eğitimin ilk aşaması ailedir. Çocuk ailesinden, anne-babasından ve çevresinden gördüğü hal ve hareketleri taklit ederek kişiliğini şekillendirmeye başlar. Bununla birlikte çocuk ilkokula başladığı andan itibaren farklı bir ortamı ve yeni insanları tanımaya başlar. Özellikle sınıf arkadaşlarının ve en önemlisi öğretmenlerinin tutum ve davranışlarına dikkat ederek kendi dünyasında onlar gibi olmaya çalışır. Bu durum aynı zaman da ilerleyen yıllarda çocuğun kişiliğinde ve sosyal yaşamında kendisini göstermeye başlar.

2.2. Din Nedir?

Din, Allah'ın nebileri aracılığı ile ilettikleri ve düşünebilen her bireyi doğruya sevk eden ilahi kurallar bütünüdür (Gültekin, 2010: 14). Kavram olarak din; düşünce sahiplerini bireysel istekleri ile birebir doğrulara iten bir kanun, yaratıcı tarafından indirilmiş ve bireyleri kendisine götüren bir araçtır. Tarihsel süreçte toplumlar arasında güncel kalmayı başarmıştır. Asla kendi değerinden bir şey kaybetmemiş, insanları her daim cezbetmiştir. Bunun sonucunda denilebilir ki, din kavramı insanlığın tarihsel yaşıyla yaşıttır (Karagöz, 2010: 122).

Din olgusunun insanoğlu ile aynı tarihsel serüveni paylaşması bu alanda oldukça fazla tanımlamayı birlikte ortaya çıkartmıştır. Bu tanımlamalardan birkaçı şunlardır (Boyat ve Sarıkavak, 2001: 21):

- “Mülk ve hüküm” anlamını içerir. Bu manada idare etmek, hesap sormak ve yargılama anlamalarını içerir.
- Din kavramı İslami bilim adamları tarafından şöyle tanımlanmıştır: Din, Allah tarafından indirilmiş bir kanun olup düşünme kabiliyetine sahip kişileri yine kendi kabiliyeti sayesinde bu dünyada doğruya, ahirette ise cennete sevk eden yoldur.

- Romalı ünlü bilim adamı Cicero'ya göre “Din, bireyi yaratanına düşkün kılan bir bağlıdır.” Ünlü alman bilim adamı Kant'a göre ise “Din, tüm yaptıklarımızda Allah'ın isteklerini bilip ona göre davranmamızdır.” Tanınmış bilim adamı Max Müller'e göre din, yaratanın hoşnutluğuna ulaşmaktır.
- Avrupa Birliği dini, bağların gelişmesi olarak tanımlar. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, 1202 sayılı tavsiye kararının 3. maddesinde din kavramını tanımlarken: “din, insanın şahsıyla, yaratısıyla, çevresiyle ve içinde yaşadığı toplum ile olan bağının artması anlamına gelir.” demiştir.

2.3. Ahlaki Gelişim

Devine (2006)'nin aktardığına göre çocuğun zihninde ahlaki kurallar oluşmadan önce çocuk, zihninde ahlaki bir vicdanla doğar. Bu doğaldır, çünkü insanoğlu, biyolojik olarak belli bir amaca dönük birtakım kapasitelerle doğan bir varlıktır. Kabul etmeliyiz ki, bir çocuğun belli başlı bazı ihtiyaçları vardır. Belli bir davranış tarzları, ebeveyn komutları, geleneksel kurallar vs. dışında tabii ki tüm çocukların kendi hakları vardır.

Toplumlar, genellikle bireylerin nasıl ilişki kuracağı, kendilerini kırmadan nasıl uzaklaşacağını, bir arada ne şekilde yaşamlarını devam ettireceklerini öğretmez. Bunun ile birlikte eğer etrafta fazla sayıda çocuk olursa kuralların sertliği o derece artar. Çocuk olgun kişilerden sadece belli başlı özellikler açısından farklı olmaz. Bununla birlikte ahlaki kurallara dönük fikri muhasebesi de farklılaşır (Slavin, 2003: 57).

Ahlaki gelişim, bireylerin bazı hal ve hareketlerini iyi ya da kötü olarak tanımlamalarına öncülük eden ve bireysel olarak davranışlarını kontrol etme kurallarını edinme devamlılığıdır (Aydın, 2011: 46). Süreç devam ederken kişi bu kurallara göre ilerleme kat edeceği için, birlikte yaşadığı insan topluluklarıyla huzurlu bir hayat yaşamayı sürdürecektir. Bu süreç toplulukların bütün ahlaki kurallarına olduğu gibi katılmayı değil, topluluklarla karşılıklı etkileşim halinde bir ahlaki sistem kurmayı hedefler (Aytar, 2015: 71).

Genel olarak bilim adamlarına göre, ahlaki ilerlemeyi şahıs olarak olgunlaşmanın bir tamamlayıcısı olarak görürler. Birey tıpkı ebeveynlerinin genel olarak davranışlarını, cinsel olarak üstlendiği rolleri kabul ettiği gibi onların ahlaksal rollerini de alır (Aydın, 2011: 46). Bu durumda bulunduğu toplumdan ve içinde

yaşadığı aile ortamından farklı olarak görülmeyecek olan kişi, kabul ettiği ahlaki kurallar yaşadığı insan topluluklarının ve aile bireylerinin bir çıktısıdır. Ahlaki gelişim, bireylerin iyi veya kötü olarak tanımladıkları kişisel olarak bilimsel süreçlerle kavranması ile güncel konuların arasında yerini almıştır. Ahlaki gelişimin farklı hesap sorucu kuralları vardır. Ahlaki kurallar için önemli olan şey, en temelde doğrulanması, yeterli olma, kişisel saygı ve bireysel inançtır. Ahlaki gelişim, çoğunlukla küresel olarak kabul edilir. Çünkü dünyayı meydana getiren kültürlerin, birlikte hareket etmesini sağlayan ortak paydalar mevcuttur. Toplulukları meydana getiren insanoğlu, içinde yaşadığı toplumun ilkelerini onaylaması veya yapılan çalışmalara destek vermesi gibi alanlarda etkileşime ve bilgi alış-verişine ihtiyaç duyulur. Ahlaki yeterlilik içinde yaşadığı toplumun ahlaki ilkelerine yargılamadan onaylamak değil, toplumla uyumlu bir şekilde hayat sürdürebilmesi için kişisel olarak yeni bir ahlaki kurallar manzumesi meydana getirmesidir (Atay, 2011: 84-85).

Birey doğarken ahlaksal olarak kendisine verilmiş bir donanımla dünyaya gelmez, fakat sahip olduğu özellikler buna meylini artırmaktadır. Ahlak eğilimi, Piaget ve Kohlberg gibi bilim adamlarının da araştırmalarında konu edildiği gibi ahlaki davranışlar dışarıdan bir kuvvet tarafından engellenmediği takdirde, yaşadığı toplumun kültür sınırlarını aşarak evrensel ahlaki kurallara kadar ulaşabilme başarısı gösterebilir. Ahlaksal olgunlaşma kalıtımsal olarak getirilen özelliklerin gelişmesi ile değil, bireyin içinde yaşadığı çevre ile ruhsal olarak gelişim göstermesi ile alakalıdır. Çocukta bulunan ahlaki gelişim, çok yönlü olarak çok geniş bir alanı kapsayarak ve karmaşık bir şekilde ilerleyerek kendisini tamamlar. Ahlaki gelişiminin niteliklerini, sadece bu farklı boyutlarını irdeleyerek gerçek bir tanımlama yapmak mümkündür (Hökelekli, 2009: 11).

Ahlaki gelişim konusu hakkında farklı zamanlarda farklı düşünceler ileri atılmıştır ve bu düşünceler, duyuşsal, bilişsel ve davranışsal olarak üç açıdan konu edinilmiştir. Bilişsel olarak bakıldığında ahlaki ilkeler ve veriler, doğru ve yanlışla bağlantılı kavramlar kullanılmaktadır. Davranışsal olarak bakıldığında ahlaki kurallara muhtaç eylemler bulunmaktadır. Duyuşsal olarak bakıldığında ise, genel anlamda kabul görmüş suçlu olma durumları öndedir. Ahlaksal muhasebe ilerleme aşamaları kültür açısından ve değişiklikler açısından küresel olarak kabul gören aşamalardır. Her aşama

bir sonraki aşama meydana geldikten sonra ortaya çıkmaktadır, başka bir deyişle bu aşamalar belirli bazı sıraları izler (Trawick-Swith, 2012: 33,39).

Ahlaki gelişim, toplumsal olarak kabul görmüş kuralları onaylayarak içinde yaşadığı topluma uygun ve kişisel kural ve ahlaki muhasebelerini meydana getirmeyi hedefleyen bir ilerleme olarak tanımlanabilir. Ahlaki gelişim; topluluk içinde ne şekilde hareket etmemiz düşüncesinde olmaktır. Ahlaki gelişim, bütün toplumsal kurallarda sorgulamadan onaylamayı değil, yaşadığı çevreyle doğru bir etkileşim içinde olma ve bireysel olarak özgün ilkeler bütününü oluşturma aşamalarıdır. Bir arada hayatımızı sürdürdüğümüz bireylere karşı olan sorumluluğumuzu, görevlerimizi bilmek ahlaksal olarak olgunlaşmamızın bir aşamasıdır (Yalçın, 2010: 253).

Çocuklar, bir sürü durumu kabul ederek normalden farklı bir düşünce geliştirdiklerinde, etik olan sıkıntıları ve toplumsal kabulleri yorumlar ve birbirleriyle olan bağı sorgular. Yaş ilerledikçe birey, kişilerin davranışlarının ve amaçlarının meydana geldiği ortamı, genel geçer doğruların ihlal edilmesiyle etik kuralların bundan etkilenebileceğini kavrar. (Ercan, 2013: 492).

Birçok bilim adamı ahlaki gelişimini kavrayabilmek için bireylerin kültürlenme aşamasının ve kültürlenmede aile ile birlikte diğer çevresinin üstlendikleri sorumluluğun daha derinlemesine incelenmesini kabul etmişleridir. Bireylerin yaşı ilerledikçe içinde hayatlarını sürdürdükleri çevrenin onaylanan eylemler konusundaki ilke ve kurallarını gittikçe daha çok onaylar ve bu kuralları kabul ederler. Bu perspektife göre kabul etme, çoğunlukla toplumun kurallarını benimsemenin sonucudur. Bu aşamada ebeveynler ve çevrenin diğer fertleri, doğru eylemler konusunda bireye destek olur, bireyin iyi eylemlerini pekiştirir, yanlış ve kötü olanları ise cezalandırır. Bireylerin iyi ve doğruya dönük bakışları süreç ilerlerken değişikliğe uğrayabilir. Bu dönüşüm Ahlaki gelişim olarak tanımlanır (Deniz, 2011: 273, 281).

2.4. Ahlaki Eğitim

Eğitim denince daha çok çocuklar akla gelir. Eğitim genellikle onları ilgilendirir. Eğitimle küçük yaştan itibaren çocuklara ahlaki davranışları kazandırmak, bu davranışların alışkanlık haline gelmesiyle çocuğu ahlaki meziyetlerle donanmış iyi bir insan olarak yetiştirmek amaçlanmıştır. Çocuk eğitiminin toplum hayatında oynadığı rol çok büyüktür. Toplumun kültür ve medeniyet alanında yükselmesi, çocukların

eğiliminin önemsenmesine bağlıdır. Toplumun temeli ailedir. Aileyi oluşturan bireylerin iyi olması toplumu, toplumun iyi olması da bireyi etkilemektedir. Ailenin gayesi, neslin devamı olan çocuklardır. Çocuğun ahlaki bakımından yetiştirilmesi anne ve babanın ortak görevidir. Çocuğun ilk dönemleri, ahlak eğitimi için çok önemlidir. Bu dönemlerde zararlı alışkanlıklarda, faydalı alışkanlıklarda çocuğun onlara ilgisi yönünde şekillenir. İşte bu dönemde anne ve babalara çocukları eğitime ve yönlendirme sorumluluğu düşmektedir. Çocuğun ahlak eğitiminde en önemli kurum ailedir. Bunun yanında arkadaş ilişkileri, okul ve kitle iletişim araçları çocuğu ahlaki eğitiminde rol oynamaktadır. Çocuğa güzel ahlakın kazandırılmasında bu etkisi büyüktür. Eğer çocuk, iyi davranışlara yönlendirilmezse kötü davranışlara yönelebileceğinden

çocuğun yetişmesiyle ilgilenenlere önemli görevler düşmektedir (Aydın, 2009: 126).

Huzurun, hedeflenen yere ulaşmanın ve toplumda kabul görmenin en temel yapı taşı olan güzel ahlak, kişinin içinde yaşadığı duygu ve fikirlerin açığa çıkmasıdır. İyi değerlere sahip her kişinin, birlikte yaşadığı insanlara karşı belli başlı görevleri vardır. Bu görevler etik kuralları benimsemiş ve özümsemiş bir kişinin en önemli sorumluluğudur. Programların değişerek, eğitim-öğretim müfredatının yenilenmesi ile günlük hayatta yaşadığımız olaylar ve gelişmeleri yakın bir şekilde takip eden ve aktif bir şekilde pratiğe döken eğitimciler, ahlaki eğitimin en temel taşlarındandır. Ahlaki eğitimde bireyi merkeze oturtan bir araştırmayı başarması ve kuvvetli bir yere oturtmayı hedefleyen eğitimciler, kişiyi direk meydana çıkarıp, cesaretlendirerek, istenen amaçları basitleştiren ve yöneten bir düşünceye liderlik yapar. Kişi merkezli değerler, eğitim ve öğretimde direk olarak görev verilen bireyler bir sürü hedefe ulaşarak şahsını, aile çevresini, okulunu ve toplumunu daha fazla keşfederek hayat kabiliyetlerini olgunlaştırır (Çağlayan, 2013: 21, 22, 56, 76).

Hz. Peygamber (Sav): “İnsanlara akli (olgunluk) seviyelerine uygun davranın, hitap edin” söylemiştir (Buhari, İman-20). Bütün ebeveyneler ve eğitim camiası gelecek nesillere bırakılacak olan mirası şans üzerinden inşa etmeyip bunları ahlak eğitimini bulundukları döneme, yaşlarına göre fakında olarak bir düşünce ortaya koyarak yeni örnekler meydana getirerek liderlik yapmaları gerekir. Ahlaki eğitimin gücü, verilen doğruların gerçeklikten, zihinsel bağların dışında duygusallığın sıklığına, uğraşların çeşitliliğine, kabul görmenin diğerlerine onaylatılma sıklığına bağlıdır. Ahlaki eğitim

özellikle ilköğretimde bilimselliğe dayalı değil, sanata, bağımsız karar veremeye, doğruya, karaktere ve hak olana ulaşma çabasıdır (Çağlayan, 2013: 61- 63).

Ahlaki eğitim, kişinin eylemlerinde farklılık oluşturma aşamalarıdır. Bu açıdan bireyin eylemleri, önce ebeveynler sonra okul çevresi ve daha sonra da diğer oluşumlar ve dış çevre ortamında değişime uğrar. Eğitim en kapsayıcı tanımıyla, bireyde olan tüm kabiliyetleri ve istekleri göz önünde bulundurarak, belli başlı bir hedefe doru eğitmek ve yetiştirmek olarak tanımlanır. Eğitim ile ahlak arasında çok kuvvetli bir ilişki mevcuttur. Bu açıdan bireyler, eğitilerek benimsedikleri etik değerleri ilerletebilir ve dönüştürebilir. Toplum içinde yerleşmiş ahlak kuralları ve ilkelere dönük eğitime tabi tutulmaları, insanların daha derin ahlaki erdemlere ulaşmasına ortam hazırlayacaktır (Aydın, 2011: 55-56). Eğitim, kişiyi ister yaşadığı toplumun aktif bir bireyi, ister sorunlu bir kişilik olarak hayata hazırlama ya da mesleki bir yaşama hazırlama süreci olsun, ahlaki kuralların bir süreç içerisinde aktif rol alacağı kesindir. Eğitimle olan bağı konu edinildiğinde ahlak, hayatla direk olarak bir ilişki içinde olması ve insanın insanca var olma uğraşına destek olması açısından eğitim sürecinin konu ve hedef anlamında aktif bir üyesi olmuştur (Aydın, 2013: 23).

Ahlaki eğitimde elde edilen yeterlilikler ve öğrenme çıktıları ahlaki ve dini değerlerin gelişmesini ve Allah'ın en üstün güç olarak tanınmasını sağlar. Bu eğitim sürecinde çocukların yaşama ayak uydurmaları, ona alışmaları ve mutluluk içinde hayatlarını idame etmelerine dönük eğitmek, bireyleri, başka insanlarla ve toplumla etkileşimini sağlayarak sosyalleşmesini sağlamak, yaşadığı çevreye karşı sorumluluk sahibi biri olması ve kendi toplumsal ilişkilerinde hoşgörülü olmasını sağlamaya dönük yetiştirmek, sosyal ilişkilerinde cesur ve teşvik edici bir yapıya göre sorumluluk sahibi olmasını sağlamak, duygusal olarak kendisini kontrol altına alabilen bir birey yetiştirmek temel hedef olmalıdır (Rahim ve Rahiem, 2012; 454).

Değerlerin sonradan edinilen bir şey olduğunu genel olarak bilim adamları ve değer kuramcıları onaylamaktadır. Bu açıdan bakılarak birey, etik değerleri bilmeden doğar. Çocuk anne karnından dışarıdaki hayatta meydana gelenlere karşı bir tepkisellik oluştursa da etik değerleri dünyaya geldikten sonra edinmeye başlar. Bu durumda ahlaki değerler, eğitimsel süreçlerin konusudur. Böyle bir eğitim tek başına eğitim kurumlarında öğretilen kazanımlardan ibarettir demek yanlış olur. Etik eylemlerin

edinilmesinde ve bu eylemlere kaynak teşkil eden kaynaklar konusunda farklı düşünceler mevcuttur. Ama bu farklılığın birlikte söylediği şey, etik kuralların doğduktan sonra kazanıldığıdır. Birey dünyaya gelince bu ahlaki ilkeleri önce hissetmeye sonra kavramaya ve bir sonraki aşamada ise alıp uygulamaya başlar (Aydın, 2011: 57-58).

Bireyin bir eylem edinmesinde toplumun ve yakın çevresinin etkisi ne ise etik kazanımlar edinmesindeki etkisi de odur. Toplulukla yaşayan birey, yaşadığı çevreye o çevrenin ilkelerine, genel olarak kabul görmüş kurallarına ve kültürüne uyum sağlayarak hayatını devam ettirir. Çevresinin kişi olarak ondan beklediği ve onun kabul ettiği etik eylemleri ortaya koyarak yaşadığı çevreyle huzur içinde yaşamaya devam eder. Birey bu aşamada, içinde yaşadığı toplumun düzeyine uygun olarak ve ona tanınan alana uygun olarak düşünür, kavrar ve hayatını devam ettirir (Aydın, 2011: 59). Çocukların bilgi ve yeteneklerine saf bir benlik eşlik etmeli; kendisinin olgunlaşmış bir beyin yapısı olduğu gibi her türlü kirden arınmış bir kalbi de olmalıdır (Aydın, 2013: 24).

Eğitimi tanımlarken tek bir yolla anlatmak yetersiz kalır. Doğru bir ahlaki eğitim amacıyla her türlü etkene dikkat edilmeli ve olması gerektiği gibi kanalize edilmelidir. Çocuğun ahlaki eğitiminde en önemli kurum ailedir. Bütün aileler, bireyin eğitimi ile ilgili olan ve olması gereken bilgiye sahip olmalıdır. Bu durum hiçbir şekilde göz ardı edilmemeli (Aydın, 2013: 30). Aile, ahlaksal hislerin ortaya çıkması, pratik yapılması ve ahlaksal kuralların eğitimle kazandırılması yoluyla ahlaki eğitim sorumluluğunu yerine getirir. Bazı bilim adamları, bireyin karakterinin oluşumunu beş yıl ile sınırlandırır. Durum böyle değerlendirilirse ailenin sahip olduğu veya üstlenmesi gereken sorumluluğun bilinenden daha çok olduğunu gösterir. Çocuğa, kötü alışkanlıkların, diğer insanlara dönük olan sıkıntıların açık bir şekilde anlatılması ile bireyin ahlaki gelişiminin olumlu olarak ilerlediğini söylemek mümkün olabilir. Bireylere yaptıkları ile ilgili ahlaksal bilgi vermeye, yaptığı yanlış veya doğru hareketleri konusunda konuşma yapılmaya 3-4 yaşından itibaren başlanabilir. Yapılan bilimsel çalışmalara göre kişi, sevdiği veya kendisini seven kişinin kendisine olan güvenini ve sevgisini yitirmemek için o kişinin kendisinden beklediği hal ve hareketleri yapmaya ve bunları devam ettirmeye özen gösterir. Eğitim ile ahlaki kurallar ayırtılamayacak kadar bütünleşmiştir. Fakat ahlak eğitime oranla daha dar

kapsamlıdır. Eğitimin ahlakla olan ilişkisinin ortak noktası, insanları sahip olduğu duygu, fikir ve hal-hareketleridir. Ahlaksal davranışların kazanılmasında ilk olarak bireyin yaptığı veya yapacağı hareketin, olması gereken-olmaması gereken, doğru-yanlış olduğu konusunda bir bilgiye sahip olması ve bunu yaşam tarzı haline getirmiş olması gerekir (Aydın, 2011: 59, 64, 66, 67).

Çocuğun, etik kuralları benimseme sürecinin içinde olan vicdanın olgunlaşması için gereken, çocuğun meydana getirdiği yanlış yaptığında onun cezalandırılması değil, yanlış yapan bireyle empati kurmasıdır. Doğru toplumsal bağlar içinde insanın davranışlarına yön veren ahlak değerlerini anlamak ve bu oranda kişinin kendi davranışlarını yönlendirme sorumluluğunu edinmek sosyal olgunlaşmanın en temel adımlarından biridir (Cihandide, 2014: 196-201).

Bütün bireyler ona has akıl ve karakter konusunda özgür bir şahsiyettir. Farklılıklar, bireyin şahsına has özelliklerini oluşturarak değişmeyeceği gibi süreç içinde dönüşüm de yaşayabilir. Bireyin kişisel farklılıklarının yanında ebeveyn davranışları ve çevresel etmenler, onun eylemlerinin ve olgunlaşmasını etkiler. Bireylerin, doğru bir muhasebeye varacaklarını ortaya çıkarmak için ve şahsına has kararlarını meydana getirirken ebeveynlerinin ona olan inancını edinmek için, doğru, inşa edici bir bakış açısıyla ortak noktada buluşmayı bilmeleri gerekir. Bu durum, bireyin olduğu kadar ebeveynlerinin de kendi eylemlerini dönüştürmelerini içinde barındırır (Yavuzer, 2008: 59, 61, 69).

Ebeveynler aile bireylerine karşı doğru ve ciddi olarak ortaya koydukları bazı eylemsel hareket türleri bulunur. Bu eylemsel durumlar bireyin duygusal uyumuna doğrudan bir etkiye sahiptir. (Seven,2008: 99). Bireyler çevrelerinde aşına oldukları şahısların eylemleri ile şahsının fitratını etkiler ve bu şekilde karakter oluşumunun destekleyici kuvvetine sahip olur. Bireyin, bazen kendisiyle benzerlik gösteren birinin fotoğrafına odaklanırken kendinde o şahsın kuvvetini algılamaya çabalaması bazen o şahsın bir düşüncesini özümseyip ve kendine onu birçok defa tekrarlaması taklitten destek alan cesaretlendirici kuvveti uygulamaya çabaladığının bir numunesidir. Anne-babalar, bireylerinde ilgi ve istek durumlarını, karşı koyma gücünün sorumluluğuna verme aşamasını, bulunduğu dönem ve yeteneklerine göre iyi ayarlamalı, bireylerin baş edemeyecekleri hislerle küçük yaşta karşılaşmalarının önüne geçmelidir (Güneş, 2013a:

30-37). Birey şahsını kendisine eğitim verenin yanında “güvende ve emniyette” gördüğü, endişelerden uzak kaldığı sürece istenen bir eğitimi alabilir (Güneş, 2013b: 235). Bireyin eğitiminde amaçtan daha öncelikli, startın verildiği zaman önemlidir. Bunu dayanak yeri olarak tanımlıyoruz. Bireyin eğitimindeki dayanak durumları olarak evrensel kurallar alınır(Güneş, 2013c: 75).

Bireyin hayallerini algılamayan ebeveynler, çocuklarını kendi isteklerine göre eğitmek arzusunda olmalarına rağmen, çoğunlukla bireyin karakter ve kişiliğini deforme ettiklerinin farkına varmazlar. Birey eğitimi bireyi anlayarak yapılır. Ebeveynler kendilerini dinleyen, onlara karşı çıkmayan, onlarla çoğunlukla paralel olarak davranan bireylerden hoşlanırlar. Bu şekilde basit birey eğitimi de meydana çıkmış oldu. Çocukluğundan beri kötü muameleye maruz kalmamış olan birey kendinde birçok olumlu özellik barındırır (Güneş, 2013d: 12-14, 219, 225). Birey, 7 yaşından itibaren içinde yaşadığı çevre tarafından kabul görmüş ilkeleri ve etik ilkeleri öğrenmeye başlayabilir. Birey etik ilkeleri edinerek bu aşamaya gelmiştir. Fakat bu aşamanın en belirgin konusu kendisine verilen ilkelerin zihinsel mantığa uymasındır (Güneş, 2013e: 143). Ahlak denilen olgu, temellerini o toplumun geleneklerinden ve dinsel objelerden alan bir üst yapıdır. Ahlak kuralları çoğu kere evrensel normlarla benzerlik gösterdiği gibi, bununla birlikte üç büyük dinin içinde dini özelliklerle iç içe geçtiği için çoğu defa dini kurallar ile ahlaki kurallar birbiriyle yan yana devam eder. Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren ebeveynlerini izleyerek, ebeveynlerinin ahlaki kurallarını, yaşam stillerini, ne şekilde gerçekleştirdiğini gözlemleyerek aynılarını kendisi de ortaya çıkarır. Bu durum, çocuğun 7 yaşına kadar sürer. Çocuk 7 yaşına gelene kadar sadece algıladığı konuları ve olayları kendisinin fikriymiş ve düşüncesiymiş gibi algılar, sorgulamaz. Çünkü hayatının o aşamasında tek bir şey vardır: ebeveynlerine benzemek (Güneş, 2013f: 186-189).

Bireylere göre inanışlar, ne çeşitten olursa olsun, hem ebeveynlerinin istekleri ve eylemleri üzerinden hem de kendi çocuklarının istek ve eylemleri üzerinden bireylerin eylemlerini açıklama ve bu eylemlere karşı etkileri üzerinden bireyleri etkiler. Ebeveynlerin çocuklarının fitratlarına ve olgunlaşma aşamalarına dönük inanışları alanındaki araştırmalar, bu beklentilerin çoğunluğu kültürel olarak etki altına aldığını ve ebeveyn olanlarla ebeveyn olmayanlar bağlamında ciddi farklılıklar ortaya çıkmıştır. (Hortaçsu, 2003: 201, 210). Ahlaki kuralları benimsemiş bir birey sadece diğer

insanların beklentilerine göre hareket etmeyi kabul etmez. Bunu yerine, çoğu defa aktif bir şekilde ortaya koyduğu doğru ahlaki ilkeleri oluşturmuşlardır (Özkaya, 2013: 378).

Ahlaki eğitimin amacı, insanın hem şahsına hem de başkasının huzuruna destek edebilir duruma gelmesidir. Ahlaki eğitim, doğru düşünen, algılayan ve eyleme dönüştüren bireylerin eğitilmesi için elzem olan bir eğitimidir. Ahlak eğitiminin hedefi, kişinin ahlaksal olarak bir karakter kazanma çabasıdır. Ahlak eğitiminin hedefi, gelişmiş davranışlar konusunda bir süreklilik kazandırıp, bir üst düzey ahlaki gelişim edinilmesidir. Bir ahlaki eylem, alışkanlık haline gelinceye kadar ve değişmez bir duruma gelinceye kadar, bir zaman boyunca sürekli yapılmalı, böylece eylem kişilik durumuna gelir. Ahlak eğitiminin hedefi, “bireylerde ahlaki olgunluğu temin etmektir” diyebiliriz (Aydın, 2011: 50,56,57). Ahlak eğitiminin hedefi, her bireyi gerek ilgisi ve kabiliyetleri noktasından eğiterek yaşama ve üst düzey öğretime hazır hale getirmek, gerekse iyi insan, iyi vatandaş olacak bir duruma getirerek bunun için gerekli olan bilgi, kabiliyet, duruş ve eylemleri edindirip, kendilerini toplumun ahlak kurallarına uygun olarak eğitmektir (Aydın, 2013: 23, 24).

2.5. Dini Eğitim

Eğitimin en önemli amacı, kişiyi toplumsallaştırmak ve insanlığa kazandırmaktır. Toplumsallaşma, kişinin içinde bulunduğu ve bir bütünün belli bir yerini teşkil ettiği toplulukla uyum halinde olmasıdır. Bununla birlikte din, toplumların bir ihtiyacı ve gerçekliğidir. Dinsel eğitimin birkaç hedefi şöyledir: Allah’a imanının tarihsel sürecini araştırmak, kültürün ve vahiy temellerinin Allah’a olan imanının oluşmasındaki katkısını meydana çıkarmak ve Allah sevgisini kalplere yerleştirmektir. Eğitimin temeli, kişinin fiziksel ve duygusal kabiliyetlerini ve isteklerini bir arada bulundurarak dengeli bir şekilde gidermesi, giderirken de onların olgunlaşmasıdır. Birey, iman eden bir mahlukattır. Bireyin iman etme ve bağımsız olma isteğinin giderilmesi için düzenli ve uygun bir din öğretimine ihtiyacı vardır. Dini öğretimde istenilen; bireylerin iman etme, ibadet etme ve bireyleri hayata dahil etme isteklerini olması gereken bilgilerle doyurmaya destek olmaktır (Boyat ve Sarıkavak, 2001: 32, 38, 41).

Din kişinin kendine olan hakimiyetini olgunlaştırmasını ve iradesine sahip çıkmasını tavsiye eder (çağlayan, 2013: 24). Dini eğitim, kişiye yaratıcısına olması

gereken inancı öğreterek, yaşamın kıymetini ve yüceliğini açıklar. Kişiyi fiziksel isteklerini doyurmanın yanı sıra duygusal ihtiyaçlarına da odaklanmayı öğretir. Hz. Muhammed (sav) “her kişi ile kendi anlayışıyla konuşun” demiştir. Kendi evlatlarınızla sağlam bir ilişki inşa etmek istiyorsanız, bazı süreçlerde onun bakış açısıyla dünyaya bakmanız gerekmektedir. Özellikle 7 yaşından sonra dini konularda kendisine gerekli olan bilgileri öğretmek ve doğru bir örneklik teşkil ederek destek olmak, anne-babanın ilk görevidir. 11 yaşından sonra bireyler, soyut bir düşünce ile Allah’ın her zaman her tarafta bulunduğunu kavrarlar (Yavuzer, 2012: 70).

Çocuk eğitimi ve terbiyesi aile ile başlar. Çocuk, ailesine karşı ne kadar sağlam ve dürüst olursa eğitilen birey de o derece karakterli ve sağlam olur. Sonuçta tüm estetiği, kişiliğinde var eden kişi, dayanıklı bir tohum ortaya çıkarır. Fakat değerlerin temelinde Allah’a iman ve din olmalıdır. Başka bir deyişle Allah’a karşı olan korku ve bilinç duygusu var olmayan bütün varlıklarda ahlak yoktur. Dinsel kuralları benimsemiş, huzurlu bir ailenin bir diğer güzel yanı da, bu çerçevede eğitilmiş ahlaklı bireyler aracılığı ile ebeveynler ve aile bireyleri arasında herhangi bir sıkıntı olmaz (Gültekin, 2010: 130,131).

Çocuklar ahlakiliğe muhtaç kavramları olgunlaştırdıkça, manevi ve dini kavramları da irdelemeye çabalar. Bireylerin, dünyada var olan dinlerin birçoğunda temel teşkil eden Allah’ın varlığının nasıl anlaşıldığı konusunda bilinenin aksine kendisinden büyüklerin inancına çok yakındır (Ercan, 2013: 494). Ebeveynler evlatlarıyla en fazla ilgilenen ve zamanını veren bireyler olarak çocuklarını onlar gözlemleyerek, etkileşimde olunacak ve örneklik teşkil edecek imkânlar ortaya çıkarır. Bireyler büyüklerine, korkmadan bağlanabileceği bir örneklik isterler. Büyükler bireylerin dini ve ahlaki değerleri formal ve informal eğitim etkinlikleriyle eğitmekle kalmaz bununla birlikte kendi inançlarını bireylere açıklar (Yalçın, 2010: 263).

Her dinin ahlaki bir sistemi olduğu düşünüldüğünde, dinden soyutlanmış dünyevileşmiş bir ahlak sisteminin kuramsal olarak olanaklı görünse de gerçek hayatta bir karşılığı yoktur. Çünkü dini öğelerden tamamen soyutlanmış dünyevileşmiş bir ahlak sisteminin varlığından söz etmek için, kendilerini dini kriterlerden tamamen ötekileştirmiş insanların bir araya gelerek bir toplum oluşturmaları ve bu toplum içinde kendine özgü bir ahlak sistemi oluşması gerekir ki bu, gerçek hayatta karşılığı olmayan

bir durumdur. Aynı şekilde dindar birinin din ile ilişkisini koparmış, kendi değerlerinden soyutlanmış bir ahlakı benimseyip yaşamına yansıtması da beklenemez (Aydın, 2011).

2.6. İslam Geleneğinde Çocuğun Ahlaki Gelişimi ve Eğitimiyle İlgili Düşünceler

Ahlakın dönüşmesi ve evrilmesi olanaklar dahilinde olmasaydı, Kur'an ve sünnette değerleri üst düzeye çıkarmaktan ve güzelleştirmekten bahsetmez ve bu konu genel anlamda tavsiye edilmezdi. Eğer değerlerin değişmesi olanak dahilinde olmasaydı toplumlarda bir değişim ve dönüşüm yaşanmazdı (Ünver, 2015: 8). Eğer ahlaki karakterde bir değişim ve dönüşüm mümkün olmasaydı okullar ve diğer kurumlar eğitim için bu kadar masraf yapmazdı. Ama etik bir yargının meydana gelmesinde sadece olgular ve dış etmenler sorumlu değildir. Bu eylemleri oluştururken aynı zamanda biz ve sahip olduğumuz birçok etmen de bu konuda sorumluluk almaktadır(Aydın, 2011: 26, 34, 36).

Anadolu topraklarında birey, ailede değerli bir misafir gibi görülüyordu. Anadolu'ya gelmiş batıdan birçok bilim adamı Anadolu eğitimine odaklanmıştı. Bunlardan biri, A. Ubicini'dir: "Çocuklarını bundan daha fazla sevgi, itina ve şefkat içinde yaşatan bir memleket bilmiyorum. İşin garibi, bütün bu şefkatle ihtimamın annelerden çok, babalarda derinleşmiş olmasıdır. Cuma günleri (Cuma günleri Osmanlı'da tatil günüdür) veya bir bayram günü, Osmanlı Türk'ünün, çocuğunun elinden tutup sokakta gezdirmesi, adımlarını çocuğun adımlarına göre ayarlaması, çocuğun yorulduğunu görünce onu omzuna alması veya bir aralık dinlediği kahve peykesinde yanına oturtup, en derin şefkatle konuşarak çocuğun bütün hareketlerini dikkatle takip etmesi görülecek şeydir." Anadolu Pedagojisi'nde uzun yıllardır 'çocuğun ritmini bozmadan eğitim alması' kuralını bizler yürürlükten kaldırırken, Montessori Eğitim Sistemi'nde bu kuralın uygulamaya konulduğunun şahidi oluyoruz (Güneş, 2013d: 16-18).

İlk olarak bireyin hayallerindeki etik ilkeleri edinebileceği hazır bulunuşluk aşamasına geçmesi, sonrasında bireye etik ilkelerin verilmesi gerekmektedir. Bireyin ahlaki ve dini terbiyesinde toplumumuzda var olan ve odalarımızın başköşesinde olması

gereken bir düşünce vardır: "Çocuk terbiyesi kal ile değil hal ile olur" (Güneş, 2013f: 187-188). Duyguda bağımsızlığı ve eylemde düzen, Anadolu eğitiminin temel kuralıdır. Anadolu Pedagojisi, 'duyumsama' kabiliyetini yitirmeye, duygusal dünyasının oluşumunu devam ettiren bireye, aktif bir duygu dünyasına sahip olmasını söyler (Güneş, 2013d: 226, 230).

Anadolu Pedagojisi çocuk eğitiminde, acıyı aynı ile kendi ruhunda duymasını, anlamın ötesinde kişinin karşı taraftakini hissetmesi, böylece aynı duyguları hisseden olmayı hedefler. Hatta gözlerini yumduğunda evrenin seslerini duyumsamak, Anadolu eğitiminde asıl amaçtır. Anadolu Pedagojisi'nin, hissetme yeteneğinin en üst derecede olmasını hedeflemesini, insanın duygu dünyasını en üst seviyeye çıkartması Batı Pedagojisi'yle arasındaki en belirgin özelliştir. Sadece bizde değil, çocuklarını hissedebilen ve duyarlı çocuklar olmasını arzulayan dünya üzerinde birçok ebeveyne de Anadolu ahlaki eğitimi bir umut olabilir (Güneş, 2013d: 24, 27).

2.6.1. Farabi

Felsefe ve çeşitli bilimlerdeki bilgisinin ve görüşlerinin derinliği nedeniyle Aristo'dan sonra kendisine Muallim-i Sani (ikinci öğretmen) denen Farabi (870-950), Türk milletinin yetiştirdiği ve insanlığın kendisiyle övündüğü nadir dehalardan biridir. Yüce fikir hayatının yanında O, hükümdarlara boyun eğmeyen, paraya önem vermeyen, dindar, ahlaklı, insancıl bir hayat sürmüştür. Farabi'nin İslam filozoflarının "babası" olduğu söylenebilir. Farabi, Aristo ve Eflatun'un felsefesi ile İslam'ın dünyaya bakışını birleştirmeye çalışmış ve kendisinden sonra gelen birçok İslam düşünürünü etkilemiştir (Akyüz, 1982a: 81-82).

Farabi, hem Doğu düşünce dünyasında hem de Batı düşünce dünyasında daha çok siyaset felsefecisi olarak adını duyurmuştur. Bunun nedeni, Farabi'nin en önemli eserlerinin ideal toplum düzeninin sağlanmasıyla ilgili olmasıdır. İdeal toplumun bir üyesi olabilmesi için insanın mükemmelleşmesi gerekir. Zira Farabi'ye göre insanın evrende var olmasının amacı, en yüksek iyiyi ve en mükemmeli ifade eden mutluluğu kazanmaktır. Farabi, insanların mutluluğunu amaç edinen eğitim programında hangi disiplinlerin yer alması gerektiğini de belirlemiştir (Tuncel, 2012: 155-156).

Farabi'ye göre ahlaksal davranışlar ve eylemsel beceriler konusunda eğitim aracılığıyla kazandırılan alışkanlık, o şeyleri öğrenenlerin ruhlarına iyice işlenmeli ve o

şeylere aşıkmiş gibi yapmaları sağlanmalıdır. Seçkinler, doğuştan yetenekli ve zeka kapasiteleri yüksek olan kimselerdir ve bunların içinden seçilen, seçkinler yöneticiliğe hazırlanırlar. Seçkinlere özgü olan öğretim genel olarak kabul edilen kuramsal bilgilerle sınırlandırılmazlar. Öğretim yöntemlerinin öğrenenlerin durumuna uygun olması gerekir. Farabi'ye göre eğitim yöntemlerinin başarıya ulaşması için gerek öğretmenin gerekse öğrencinin birtakım temel niteliklere sahip olması gerekir (Tuncel, 2012: 157-158).

Farabi, eğitim ve öğretimi birbirinden ayırır. Öğretim, şehir ve milletlerde teorik erdemleri var etmektir. Eğitim ise ahlaki ve sanatsal erdemleri kazandırmaktır. Eğitim bilgi aktarımıyla olurken öğretim uygulamalı olarak meslekleri ve işleri öğrenme ve beceri kazandırılarak yapılır. Farabi'ye göre eğitim ve öğretim yapılırken kolaydan zora, basitten karmaşığa, somuttan soyuta, yakından uzağa ilkesine uyulmalıdır. Farabi öğretim yöntemi olarak iki yoldan bahseder. Birincisi inandırıcı ve etkili sözler söyleyerek öğretme, ikincisi zorlama yoludur. Zorlama yolu kabul edilemez. Ona göre üç çeşit eğitici vardır. Bunlar aile reisi, öğretmen ve devlet başkanıdır. Aile reisi aile üyelerini, öğretmen çocuk ve gençleri, devlet reisi milleti eğitir. Ona göre eğiticide iki özellik bulunmalıdır. Bunlardan birisi, doğuştan gelenler ikincisi ise sonradan kazanılanlardır. Doğuştan gelenler: beden, zeka, hafıza, güzel konuşma, öğrenme ve öğretme sevgisi, yeme-içme ve kadına düşkün olmama, doğruluk sevgisi, yumuşak huyluluk, azim ve irade sahibi olmalıdır. Sonradan kazanılanlar ise: bilgelik, bilginlik, aklını kullanabilme, toplumun yararını gözetme, iyi bir öğretici olma, güçlüklerle ve yorgunluklara dayanabilmedir (Akt. Arslanoğlu, 2012: 153).

Onun ahlak anlayışı, bilime dayanır. Ahlakı, bilim saptar. Mutluluk, insanın kendisine iyilik etmesiyle gerçekleşir. İyilik zorla değil, özgürlük içinde ve isteyerek yapılmalıdır. O zaman iyilik, özüne uygun olur ve kişi mutluluğa erişir (Sönmez, 2012: 158).

Farabi'ye göre genel olan eğitim-öğretim, insan nefsiyle ilgilidir ve birey onun sayesinde, daha erken yaştan itibaren ideal devletin/toplumun bir üyesi olmaya hazırlanır; yetenekleri onun sayesinde gelişir ve mükemmelleşir, yaratılış amacına onun sayesinde ulaşır. Ona göre, eğitsel etkinliklerin tümü, amer al-Talbi'nin deyişiyle, "belli, bir zaman diliminde ve belli kültürde, insanın belli değerleri, bilgileri ve pratik

becerileri kazanması” olarak özetleyebiliriz. Bu açıdan eğitim-öğretimin en temel işlevi, ideal toplumun bir üyesi olmak için insanın mükemmelleşmesini sağlamaktır; onca insan bu amaç için yaratılmıştır (Aydın, 2010: 125).

Farabi eğitim kavramını açıklamak için, disiplin/terbiye (te'dip), düzeltme (taqwim), öğretim, yetiştirme (terbiye), rehberlik (tasdid) etme, uygulama veya öğrenme (irtiyad) gibi kavramları kullanır. “Mutluluğun Kazanılması” adlı eserinde ise eğitim, ahlaksal erdemleri ve pratik sanatları varlığa getirme yöntemi şeklinde tanımlar. Bu tanıma göre ahlak eğitimi, eğitimin bir parçasıdır. Ahlaki eğitimin en temel hedefi özgür irade, dengeli karakterdir. Kişide dengeli bir karakterin oluşması ancak ruhsal güçlerin güçlendirilmesi ile mümkündür. Farabi ahlakı, “eylemlerin ve nefse ilişkin şeylerin iyi ya da kötü olmasına vasıta olan” huy (hulk) şeklinde tanımlar. Ona göre iki çeşit ahlak vardır. Birincisi doğal ahlak ikincisi ise kazanılmış ahlaktır. Doğal ahlak, insanın yaratılışında, fitratında, aslında gizli olan haslet ve eğimlere denir. Kazanılmış ahlak ise, alışkanlıklarla meydana gelen, birçok dış etkenin ve çevrenin etkisiyle sonradan kazanılan ahlaka denir. Böyle bir ahlakın kazanılmasında çevrenin çok büyük bir etkisi vardır. Farabi’ye göre, “her ahlak mutlak olarak dikkate alınacak olursa, zorlukla da olsa onun değişebileceği anlaşılır. Değişmesi imkânsız olan hiçbir ahlak yoktur. Söz gelimi çocuğun yeti halindeki ruh yapısı dikkate alınırsa bilfiil onda hiçbir ahlak ve psişik hiçbir nitelik bulunmaz. Özet olarak söylemek gerekirse yeti halinde bulunan çocuk ruhu bir şeyi ve onun zıddını kabule hazır demektir. İki zıddın birini benimserse, benimsediği zıddı bırakıp bunun zıddını da benimsemesi mümkündür.” (Çelikkol, 2010: 95-99).

2.6.2. İbn Sina

İbni Sina da, Farabi gibi, ahlak anlayışında Aristo ve Eflatun çizgisindedir. O’na göre, en yüksek mutluluk, Allah ile insan aklının birleşmesidir. Ancak saf ve temiz insanlar, etkin aklın yardımıyla bu birleşmeyi sağlayabilir. Bu mertebeye ulaşmak için ruhun ve aklın eğitilerek temizlenmesi gerekir. İbni Sina, “öğretmen, meslek ve iş eğitiminde, gereken ortamlarda öğrencinin çabuk öğrenmesini ve davranışın kalıcılığına sağlamak için araç-gereç (eğitim teknolojisi) kullanmalıdır” görüşünü savunur. Genç, öğrendiği meslek ya da işle yaşamını kazanmaya başlayınca, babası onu iyi bir eşle evlendirip, artık evinden ayrılmalıdır. Bu onun kendisine güvenmesini sağlar. Eğitim,

kadın, erkek herkes içindir. Eğitim işini anne-baba yani aile yüklenmelidir. Çocuklar oyunla eğitilmelidir; çünkü oyun çocuğun doğal bir etkinliğidir (Sönmez, 2012: 160-161).

İbn Sina, eğitimin doğumla başlaması gerektiğine inanır. Ona göre babası çocuğa iyi bir ad koymalı, her gün yıkamalı, üşütmemeli, annesi tarafından her gün üç öğün emzirilmeli ya da iyi bir süt anne tutulmalıdır. Çocuk süttten kesildikten sonra, kötü huylar edinmemesi için eğitilmelidir. Çocuk iyi arkadaşlarla oynamalı, onun tutarlı davranışları desteklenmeli, ona fazla baskı yapılmamalıdır. Yaptığı hatalar uygun bir biçimde düzeltilmeli, düzeltilmiyorsa azarlanmamalı, yine bu davranışa devam ediyorsa dövülmelidir (Akt. Arslanoğlu, 2012: 155).

Çocuk altı yaşına geldiği zaman okula başlamalı, 14 yaşına kadar okutulmalıdır. Çocuk tek tek değil, toplu halde eğitilmelidir. Öğretmen her çocuğun yeteneğini ve ilgisini araştırmalı ve ona uygun bir sanatı öğretmelidir. Öğretmen, dindar, dürüst, bilgili, insafli, temiz ve kibar olmalı ve çocuklarla sürekli ilgilenmelidir. Öğretmen çocuğa ne onun küstahlık yapabileceği kadar yumuşak ne de korkup soru sormayacağı kadar sert davranmalıdır. İbn Sina'ya göre okulda okutulacak dersler: Kuran, din bilgisi, dil, ahlaki şiirler, beden eğitimi, sanat, mesleki beceriler vb. Beden eğitimi dersinde yürüyüş, yüksek atlama, top oynama, ip atlama, koşma, güreş, ata binme, kılıç kullanma vb. beceriler kazandırılmalıdır. Din bilgisi dersinde İslamiyet'in temel ilkeleri; bilimin yaraları ve üstünlüğü, cehaletin kötülüğü, örneklerle işlenmelidir. İbn Sina'ya göre eğitimde araç-gereç kullanılmalı, çocuklar oyunla eğitilmeli, aile çocuğun eğitimine yüklenmelidir (Akt. Arslanoğlu, 2012: 155-156).

2.6.3. Gazali

Gazali (1058-1111), İslâmi ilimlerin çeşitli dallarında söz sahibi olmuş ünlü bir bilginidir (Çubukçu, 1977: 38). Ahlak alanında en çok çalışması bulunan İslam filozofu Gazâli, bu alana ilişkin eserlerini İslami öğretileri referans alarak kaleme almıştır. Bu nedenle onun ahlak eğitimine ilişkin düşünceleri İslam dininin çerçevesinde şekillenmiştir. Gazâli'ye göre, eğitimin en önemli amacı, İslamiyet'in istediği tarzda bir kişiliğin geliştirilmesidir. O, bu amaca hizmet eden bir eğitimi, aynı zamanda ruhun olgunlaşma süreci olarak görür. Gazâli, ruhun olgunlaşmasının değerlerin kazandırılmasıyla mümkün olduğunu düşünür. Ona göre, insan kendi kendini eğitebilse

de anne, baba ve öğretmenler, kendilerine Allah tarafından emanet olarak verilen çocuklara, değerleri kazandırmakla sorumludurlar. Çocuklara kazandırılması gereken değerlerden en önemlileri, tevazu, adalet, sevgi, merhamet, fazilet ve şecaat olarak sıralanabilir (Durakoğlu, 2014: 14).

Gazali insanın, hem bu dünya hem de ötekisi için yetiştirilmesini istediğinden onlara tıp, matematik, dini bilgilerle; mesleki beceriler kazandırılmalıdır, fakat din ve şeriata aykırı felsefe gibi derslerle okutulmama görüşünü savunur. Öğretmen sınıfta, ezber, tekrar, tartışma, dikkatli ve ayrıntılı tartışmayı kullanmalıdır; fakat bunların içinde özellikle tartışma ve düşünme önemlidir. “iki harfi anlamak, iki satırı ezberlemekten iyidir. Bir saatlik tartışma, bir aylık tekrar değerindedir.” önermeleriyle tartışma ve düşünmenin daha tutarlı olduğunu savunur. O’na göre, öğretmen Peygamber gibi davranmalıdır. Öğrencinin iyi hareketleri övülmeli, kötü davranış sergileyince uyarılmalı; tekrar ederse gizlice azarlanmalıdır. Son çare olarak da dayağı önerir. Çocuğun geçmişte yaptığı hatalar her zaman ona hatırlatılmaması gerektiğini söyler(Sönmez, 2012: 164).

Gazalî ahlâkî eğitim için bazı esaslar belirlemiştir bunlar (Davudi, 2013: 51):

- 1- Ahlâkî eğitimde ilk ve en önemli kural nefsin isteklerine karşı koymaktır. Elbette bu ilk başta zor ve acıdır ama zamanla kolaylaşıp tatlılaşmaktadır.
- 2- Adım adım gitmeye dikkat etmek.
- 3- Öğrencinin durumunu dikkate almak.
- 4- Eğitimcinin ihtiyaçlarını dikkate almak

Gazalî’ye göre ahlâkî eğitim yöntemleri üç kısımdır (Davudi, 2013:51):

a) Altyapı Hazırlayan Yöntemler

- 1- Helal yiyecekler yiyerek haram yiyeceklerden uzak durmak. Çünkü ahlâkî eğitim üzerinde helal yiyeceklerin iyi, haram yiyeceklerin kötü etkisi vardır.
- 2- Nefsi nimetlere ve refaha alıştırmamak. Çünkü bu ahlâkî eğitim önünde önemli bir engeldir.
- 3- Erdem sahipleriyle dostluk etmek, aşağılık sıfatlılardan uzak durmak. Çünkü dostların, eğitim alan kişinin huyu üzerinde fazlasıyla etkisi vardır.

4- Ahlâksız şiirlerden ve hikâyelerden uzak durmak. Eğitim alan kişinin huyu üzerinde kötü tesir bırakırlar. Bu sebeple kişi bunlardan uzak durmalıdır.

b) Erdemleri Geliştiren Yöntemler

1- Erdemleri ve aşağılık sıfatları beyan etmek.

2- İyi davranışların faydalarını beyan etmek. Bu, insanda güzel davranışlarda bulunma güdüsünü geliştirmektedir.

3- Güzel davranışların tekrar edilmesi, alıştırmasının yapılması. İyi davranışların yapılması ve yapmaya devam edilmesi. Başlangıçta zor ve acı olsa da nefsin erdemlerle süslenmesinde en önemli yoldur.

4- Ödül ve ceza

5- Kontrol ve muhasebe. Bu yöntem ahlâkî eğitimde önemli bir role sahiptir. Her eğitim alanın bu yöntemi her zaman dikkate alması zaruridir.

c) Kötü Sıfatları Yok Etmek İçin Yöntemler

1- Kötü davranışların sebebini bularak ortadan kaldırmak.

2- Aşağılık sıfatların dünyevî ve uhrevî zararlarının açıklanması. Bu, eğitim alanın temizlenme güdüsünü takviye etmektedir.

3- Güzel olmayan işlerin çirkinliğini göstermek. Bu, kişinin o işlere olumsuz bakmasını sağlayacaktır.

4- Aşağılık sıfatların zıttı olan davranışları göstermek ve buna devam etmek.

Gazâli, çocukları anne babaya verilmiş ilahi bir emanet olarak kabul eder. Bu nedenle eğitim önce ailede başlar. Çocuğun ailedeki kişisel eğitimi, onun ruhuna ve bedenine yöneliktir. Gazâli'ye göre, çocuklara kazandırılması gereken ilk değerler; fazilet, adalet, sevgi, acıma, iyilik ve şecaattir. Anne ve baba, bu değerleri önce çocuk üzerinde denemelidir. Bu bakımdan anne ve baba, çocuklara bu değerleri kazandırmak için onları öpmeli ve okşayıp sevmelidir. Çocuğu sevmenin sevap olduğunu söyleyen Gazâli, buna misal verir. Sahabelerden biri olan Akra bin Habis, Hz. Muhammed'in, torunu Hz. Hasan'ı öptüğünü görünce; "benim on tane çocuğum olduğu halde, hiçbirini öpmedim" dedi. Bunun üzerine Hz. Muhammed, "Merhamet etmeyene merhamet

olunmaz” buyurdu. Bu misali veren Gazâli, çocuğu sevmenin hem müstehap hem de değerlerin kazandırılması için önemli olduğunu düşünür (Durakoğlu, 2014: 8).

2.6.4. İbni Haldun

Sosyal bilimlerin ilk kurucularından olan ve sosyolojik düşüncede çok önemli bir yeri bulunan İbni Haldun’un (1332-1406), gerek doğuda ve gerekse batıda tarih, siyaset, eğitim sosyolojisi ve ekonomi gibi bilim dallarının öncüsü olduğu birçok kesim tarafında kabul edilmektedir. Fuat Köprülü, İbni Haldun’u: “Yalnız İslam aleminde değil, genel olarak dünya fikir tarihinde, onu tarih felsefesinin en mümtaz simalarından, daha doğru bir ifadeyle sosyolojinin ilk büyük kurucularından biri saymak hiç yanlış değildir.” demektedir (Kızılcıkelik, 1994: 39-40).

İbn Haldun, “baskı altında çocuğu eğitmek, onun heves ve neşesinin yol eder, onu tembelliğe sevk eder” der (Güneş, 2013b: 132). Küçüklerin eğitiminin, çok daha köklü, sağlam ve kalıcı olduğu zaman daha sonra alacağı eğitimin temelini oluşturur. Çünkü kalplere ilk yerleşenler, sanki kazanılacak diğer melekelerin esasları gibidir. Eğitimde öğrencilerin kaldıramayacağı kadar sert davranmak onlar için, özellikle de küçük çocuklar için zararlıdır. Çünkü bu, çocukların kötü melekelerle sahip olmalarına yol açar. Dışarıya, içinden olandan farklı şeyleri yansıtır. Çünkü kendisine baskı ve şiddet elinin uzanacağından korkar. Dolayısıyla bu durum onlara hile ve aldatmayı öğretir ve zamanla bu onlarda karakter ve alışkanlık halini gelir. İbni Haldun, öğretmen öğrencilerini ve babalarını da çocuklarını terbiye edip yetiştirirken, onlara karşı çok sert ve katı davranmamaları gerektiğini belirtmektedir. O’na göre, baskı ve şiddetle eğitilen bireyler, artık başkasının korumasına muhtaç biri haline gelir. Hatta bunun da ötesinde, güzel ahlak ve erdemlere sahip olmaya yönelmez. Bundan dolayı güzel ahlaktan ve insani değerlerden uzaklaşır ve en düşük seviyelere düşer (İbni Haldun, 1375: 790,793).

İbn-i Haldun, hem yaşadığı zamanın toplumlarını eğitim yönünden gözlemleyerek hem de bizzat hocalık yaptığı medreselerde eğitim durumlarını inceleyerek diğer ülkelerin medrese sistemleriyle karşılaştırarak, eğitim ile ilgili sorun tespiti ve çözüm önerisi merkezli fikir geliştirmiştir. İbn-i Haldun (Demirtaş ve İpek, 2012: 20,21);

- a) Kendi dönemindeki klasik eğitim anlayışına karşı “öğrenci merkezli” eğitim anlayışını,

- b) Eğitimin hem yaşamın devamını sağlayan zorunlu bir ihtiyaç hem de bireysel mutluluk kaynağı olan psiko-sosyal bir ihtiyaç olduğunu,
- c) Zeka ve kavrayış bakımından ırksal ve bölgesel bir üstünlüğün olmadığını,
- d) Eğitimde katı disiplin ve cezadan ziyade, bireysel haklara saygılı demokratik bir eğitim anlayışını,
- e) Eğitim ve öğretimde seçilen yöntem ve tekniklerin bireyi özgürleştiren ve bireysel gelişimine katkı sağlayan yöntem ve teknikler olması gerektiğini savunmuştur.

İbn-i Haldun, “Eğitim öğretimde öğrencilere kaldıramayacakları kadar sert davranmak, özellikle küçük yaştaki öğrencilere sert davranmak, zararlıdır” diyerek öğretmenin baskıcı tutum ve davranışlarının çocuk üzerindeki kötü etkilerine vurgu yapar. Eğer eğitim sürecinde birey şiddete maruz kalırsa bundan dolayı çalışma azmi yok olur, tembelliğe alışı, kötü alışkanlıklar kazanır ve yeteneklerini geliştiremez (Demirtaş ve İpek, 2012: 26).

2.7. Batı Geleneğinde Çocuğun Ahlaki Gelişimi ve Eğitimiyle İlgili Düşünceler

Batı, günümüzde din eğitiminin gelişimini ve değişimini yaşamaktadır. Bu değişimden ve gelişimden amaç; dinle barışmak, dini doğru kavramak, onu sevmek ve onunla yaşamak. Sevmek için bilmek, bilmek için yaşamak ve öğrenmek gerekir. Bu da ancak din eğitimi ve din kültürü ile mümkündür (Boyat ve Sarıkavak, 2001: 32).

Batı dünyası, çocuk ruhunu öyle ciddiye almıştır ki, bu sahada bilim dalı oluşturmayı başarmıştır. Bu bilim dalına “pedagoji” ismini vermiştir. Bu kelimenin köküne bakıldığında; peda “çocuk” ve goji de “bilim” demektir. Orta çağ Avrupa’sında çocuğu günahkar olarak dünyaya geldiği düşünülüyordu. Batı, insan ilişkilerinde birbirini anlamaya dönük bir süreci işlevsel hale getirmeye çalışır. Modern psikoloji, insan ilişkilerine empati kavramıyla yön vermeye çalışsa da böyle bir yaşam tarzı, zihinsel bağlamda kalmıştır (Güneş, 2013d: 14, 22).

Avrupa kendi kültür değerleriyle yoğrulmuş bir pedagojik standart belirlemiş; kendi kültüründeki anne babalara bu konuda referans olmaktadır. Bu yol ve usul Avrupa kültürünün üyesi olan toplumlar için uygundur. Batı, çocuğun sadece etken olmasını

değil, aynı zamanda bireysel olmasının da ön planda tutmaktadır. Batı ailesi, etken ve bireysel çocuk yetiştirme usullerine göre çocuklarını terbiye etmektedirler. Bireysel bir düşünceyle yetiştirilmeye çalışılan çocuklar, bir süre sonra kendi dünyasını en üst ve en haz alıcı noktada yaşamının keyfini çıkartan çocuk olmaktadır (Güneş, 2013d: 27, 221). Batıda genellikle ahlak eğitimi, etik eğitim, moral eğitimi diye bahsedilen eğitimler zihnidir. Yani anne-baba çocuğa hangi davranışın doğru, hangisinin yanlış olduğunu söyleyerek o davranışın uygulanmasını beklemektedir(güneş, 2013f: 187).

Öğrenme için teorik bir temelin belirlenmesinde ve özellikle de çocukların nasıl öğrendikleri konusunda, bütüncül bir çerçeve oluşturmak için mümkün olduğu kadar bu tezin sınırları içinde bir teori dizisi hesaba katılır. Göreceğimiz gibi, içinde birçok yol var. Hangi ahlaki davranış ve düşünce çocuklara iletilebilir ve teşvik edilebilir. Davranışsal kalıpların öğrenme tabiatına odaklanmayan bu teoriler bilişin katılımı ve bu nedenle hayvanların eğitimi için de benzer öğrenme kalıpları önce sunulmalıdır (Laurinolli, 2014; 13).

2.7.1. Psiko-Analitik Kuram

Psikanaliz, Sigmund Freud'un liderlik ettiği ve psikolojiyi yönlendiren kuramsal sistemlerin önündedir. Psikanaliz kuramı ile Freud ve arkadaşları bireyin ruhsal sorunlarına farklı bir bakış açısı getirmişlerdir. Freud hayatı boyunca bu çalışmalarını sürekli olarak ileriletmiştir. Bir doktor olan Freud, meslekse olarak ruhsal sıkıntı yaşayan durumlar üzerinde çalışmıştır. Bu durumları araştırırken hipnoz, serbest çağrışım, telkin vb. anlama tekniklerine başvurmuştur (Seven, 2008: 20).

Freud, ahlakın bireyin dünyaya gelmesi ile beraberinde ortaya çıkan içsel duygulardan bağımsız toplumsal bir etkileşim sonucu elde edildiğini ortaya koymuştur (Aydın, 2011: 47). Bireylerde ahlak gelişimi bozulmayan bir aşamalar dizisini takip ederek meydana gelir. Bu ilerleme sırasında birey önce benlik (ego)'den kendisine iletilen az sayıda fikirler üzerinden hareket alanı oluşturur. Sonraki aşamada ben (ego)'in görevini iki yaşından sonra yakın çevresinin güçlü telkinleri almaya başlar (Cihandide, 2014: 197).

Freud psikanaliz kuramı içinde düşüncelerini topoğrafik kuram, yapısal kuram ve savunma mekanizmaları alanları ile ortaya koymaktadır. Günlük yaşamımızda eylemlerimizin sebeplerini bazen rahat anımsar, bazen anımsamakta zorluk çekeriz,

bazen asla anımsamayız. Freud bunu bir buz dağına benzetir. Buz dağının su yüzeyinde olan rahat anımsadığımız, suyun içinde bulunana oranını da ya birazını anımsar ya da asla anımsamayız. Freud bunu bilinç (farkında olduğumuz, kolaylıkla hatırladığımız davranışlar), bilinç öncesi (zorlanarak hatırladığımız davranışlar) ve bilinçdışı (hiç hatırlayamadığımız davranışlar) olarak açıklar. Freud, bireylerin bilinç altına varmayı hedefleyen daha sık konuşma temelli bazı terapi yöntemleri oluşturmuştur. Bu yöntemlerle bireyin bilinçaltındaki yaşanmışlıklarının hatırlanmasını hedefler (Seven, 2008: 21-22).

Freud, ahlaki gelişimi güdüsel-duygusal bir devamlılık olarak ele almıştır. Bu süreçte id-ego-süperego ilişkilerindeki denge kavramına bağlamaktadır. “İd” kişiliğin temel sistemidir. Bireylerin doğduğu andan itibaren kendisinde var olan dürtülerin tümüdür (Aytar, 2015: 72). Çocuk ebeveynlerinin ahlaki değerlerini ve ölçülerini kabul ederek süper ego oluşumuna başlar. Süper egonun iki kısmından biri olan vicdan, çocuğun bu aynileşmesinin bir çıktısıdır. Freud’un görüşleri genellikle daha çok erkek bireyleri içine alır (Bacanlı, 2015: 108). Freud’a göre, süper ego ile ortaya çıkan ahlaki kurallar, anne-baba kurallarının bilinçaltına yerleşmesiyle gelişir (Atay, 2011: 94).

Freud, ahlak gelişimini süperegonun oluşumu üzerinde açıklar. Süper ego, karakterin ahlaksal yönüdür. bireyler ya da temsilcileri üzerinden kabul edilmiş kısıtlara göre hareket etmek ister ve toplumun yasaklarını içerir. Eylemlerin, ahlaki kurallara uyup uymadığını kararlaştırır (Trawick-Swith, 2012: 34).

Psikoanalitik kuram sadece kişilik oluşumu ile ilgilenmesi sebebiyle diğer çocuk gelişimi kuramlarından farklılık gösterir. Psikoanalitik bakış açısından, sağlıklı bir çocuk, acil ihtiyaçlarını yerine getirme ile istekleri kontrol etme arasında ince bir çizgide yürümeyi öğrenir. Duyusal gelişimin içsel istek ve dürtüler ile dış dünyanın gerekleri arasındaki etkilendiğini savunan kuram, bu gerilimin çözümü sağlıklı bir yetişkin olmak için gereklidir. İd; Freud’un aklın dürtüsel güdeleri ve anlık hazların peşinden koşan bölümünü içeren kısmı için kullandığı terimdir. Ego; Freud’un zihnin rasyonel olan İd’in içgüdüsel dürtülerini yöneten ve yeniden yönlendiren kısmı için kullandığı terimdir. Süper ego; Freud’un zihnin bilinci içeren değerleri ve bireyin kültürünü adetlerini kapsayan bölümü için kullandığı terimdir (Buldu, 2013: 44).

Freud'un kuramına göre, birey ve ebeveynler arasında her zaman bir zıtlık vardır. Çatışma genellikle çocuğun ihtiyaçlarını hemen karşılanmasını istemesi, ebeveynlerin ise ihtiyaçların ne zaman, nerede ve ne şekilde karşılanacağı ile ilgili bir sınır getirmesinden kaynaklanır. Freud bu psikoseksüel ihtiyaçların tatmin edilmesi esnasında birey ve ebeveynler arasında meydana gelen etkileşimin çocuğun sosyal gelişimini ve gelecekteki sosyal etkileşimlerini önemli derecede etkilendiğine inanıyor (Geniş, 2009: 392).

2.7.2. Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişim alanındaki kuram ile ahlaki gelişim konusundaki en kapsamlı ve inandırıcı açıklamayı getiren İsviçreli bilim insanı Jean Piaget'dir. Piaget, çocukları ahlak gelişimini anlamak için onların kuralları nasıl yorumladıklarını öğrenmenin önemli olduğunu vurgulamıştır. Çocukların ahlaki gelişimlerini incelemek için onlara kısa hikayeler anlatmış ve onlardan hangi hikayedeki davranışın daha kötü olduğunu sormuştur. Dört yaşından veya on yaşına kadar olan çocukların bulunduğu ahlaki döneme "heteronomi" olarak nitelendirmiştir. "Heteronomi" terimi başkalarının yasalarına boyun eğmek anlamındadır. Çocuklara göre yanlış davranışlar yetişkinler tarafından cezalandırılan davranışlardır. Piaget'ye göre, ikinci ahlaki dönem, sekiz yaşından sonra gelişir ve buna "otonom" adını vermiştir. Piaget otonom ahlakı, kendi yasalarına uymak olarak algılamaktadır (Aydın, 2011: 48-50).

Piaget'e göre, çocuklar somut işlemler dönemine kadar ahlaki gerçekçidirler. Yani, olay ve durumları somut sonuçlarına göre değerlendirirler (Bacanlı, 2015: 108). Zihinsel gelişimin bir sonucu olarak, hem niyeti hem de sonucu birlikte değerlendiremez (Bacanlı, 2015: 108). Piaget'e göre ahlak eğitimi sorunu mantık ya da matematik eğitimi sorunundan farklı değildir (Cihandide, 2014: 200).

Bilişsel gelişim kuramının yaratıcısı olan Piaget, ahlak gelişimi konusunda da önemli katkılara getiren bir bilim adamıdır. Piaget'e göre, bireyin ahlak gelişimi, bilişsel gelişime paralel olarak gelişir (Yalçın, 2010: 260). Jean Piaget, insanların ahlak gelişimlerinin bilişsel gelişimlerine paralel olarak geliştiğini ileri sürerek, çocuklarının ahlaki gelişimlerinin olgulaşma ve sosyal çevrelerinden etkilendiğini ve onların ahlaki gelişimlerini anlamak için kuralları nasıl yorumladıklarını önemli olduğunu vurgulamıştır. Piaget, bunu çocukların oyunların gözlemleyerek incelemiştir. Piaget iki

yaş civarındaki çocukların kural olmaksızın sadece oynadıklarını gözlemlemiştir (Ahmetoğlu, 2009: 194).

Bilişsel kurama göre, zihinsel büyüme çocukların gelişiminde en önemli unsurdur. Bilişsel gelişimciler, düşünme ve dilin insan hayatının hemen hemen tüm yönlerini doğrudan etkilediğini savunur. Bu kurama göre, bilginin çocuk tarafından aktif olarak yapılandırıldığını ve aktif problem çözmenin, sosyal etkileşimin ve dilin öğrenme için gerekli olduğunu söyler (Buldu, 2013: 48). Piaget, çocukları incelemek için kullandığı gözlem yöntemleri ve çocukların kendi dünyalarının nasıl işlediği konusunda faal birer kaşif olduğu görüşü, hala önemli fikirler olarak kabul ediliyor. Piaget çocukların küçüklüğünden itibaren faal olarak dünyanın nasıl işlediği hakkında tahminler ve tezler yürüten birer bilim adamı olduğuna inanıyor (Geniş, 2009: 390).

Ahlaki gelişimle ilgili olarak Fransız sosyolog Emile Durkheim'den etkilenen Piaget, toplum kurallarının bireyler üzerindeki etkileri ve bireylerin kazandıkları bağımsızlık kavramları üzerinde durmuştur. Piaget, birbirini izleyen bir dizi çalışma sonucunda, ahlak gelişiminin evrelerden oluşan ve bilişsel gelişime paralellik gösteren bir süreç olduğunu gösterir. Piaget iki ahlak kavramı belirtmiştir. Bunlardan birincisi, yetişkinlerin kurallarını içeren “Bağımlı Ahlak”, diğeri ise; bireylerin bilişsel gelişimlerine ve yaşlılarıyla paylaştıkları etkileşime bağlı olarak gelişen “Bağımsız Ahlaktır” tır (Atay, 2011: 87-88).

Dışa Bağımlı Dönem

Ahlak gelişinde 10 yaşa kadar kabul edilen dönemdir. Ahlaki yargılar konusunda başkasına bağımlıdır. Yetişkinle tarafından konan kurallar sorgulanmadan kabul edilir. Öykülerde çocuklarda alınan yorumlar, 10 yaşının sonuna kadar suçlu olanın daha çok zarar veren olduğu görüşü yayındır. Davranışın nedenine bakılmaz (Atay, 2011: 88). Bu evrede çocuklar kurallara karşı gelindiğinde kaçınılmaz sonun ceza olacağını düşünerek davranışı niyete göre değil sonuca göre değerlendirmektedir. Çocuklar bir işi yapan kişinin niyetinden çok, o işin ya da eylemin getirileri ile ilgilenmektedir. Çocuğun yetişkinle olan göreceli ilişkisi: yetişkin otorite ve gücü çocuklara karşı kullanan kişi olarak görülmektedir (Trawick-Swith, 2012: 38).

Yaşamın ilk yıllarında, yaklaşık 10 yaş civarına kadar sürer. Bu dönem, bilişsel gelişim açısından büyük ölçüde işlem öncesi ve kısmen de somut işlemler dönemine

özgü bilişsel etkinliklerin izlerini taşır. Dışa bağlı dönemde çocuklar olayları, durumları, gözlenebilir fiziksel ölçüleri olan somut sonuçlara göre değerlendirir (Yalçın, 2010: 260). Çocuğun ahlaki yargılar açısından başkalarına bağlı olduğu, ilkokul dönemine denk düşen bu dönem, altı-on yaş arasını kapsar. Dışa bağlı bu dönemde, çocuklar için kurallar değiştirilemez gerçeklerdir ve her koşulda, herkesin bu kurallara uyması gerekir. Çocuklar, bu aşamada, kuralların Allah, polis ya da anne-babalar gibi güçlü otoriteler tarafından konulduğuna inanmaya başlarlar ve konulan kuralları sorgulamadan kabul ederler (Ahmetoğlu, 2009: 194).

Özerk Dönem

11 yaştan itibaren ahlaki değerlendirmelerde içinde bulunulan durumlarda değerlendirilmeye alınır. Kuralların yeri geldiğinde değiştirilebileceği bilinci gelişmeye başlar (Atay, 2011: 88). 10-12 yaşlarından itibaren benmerkezcilikleri azaldıkça başkalarının haklarının farkına git gide daha fazla vararak, bağımlı ahlakı terk edip bağımsız ahlaka yönelmektedirler. Çocuk artık ahlak kurallarının gerçek anlamını kavramaktadır. Bir eylemin doğru ya da yanlış olduğunu söylerken durumsal ve içsel kişisel etkenleri dikkate almaktadır (Trawick-Swith, 2012: 38).

Piaget'e göre ahlaki gelişiminde bir sonraki dönem olan özerk dönemde ise fiziksel sonucun ortaya çıkmasında önceki niyet dikkate alınmalıdır. Yani salt sonuç değil, eylemin temelindeki düşünce üzerinde odaklaşılır. Böylesi bir değerlendirme yapabilmek için birey, olayın başlangıcında düşünsel anlamda geri dönüp, sürecin başlangıcı sırasında o davranışa yönelen kişinin duygu ve düşüncelerini anlayabilecek bilişsel olgunluğa gelmiş olmalıdır (Yalçın, 2010: 261).

2.7.3. Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Kuramı

Amerikalı psikolog Lawrence Kohlberg (1927-1987) 1950'lerin sonların ahlaki gelişime yönelik çalışmaları öne çıkmıştır. Kohlberg'in bu kuramı bilim ve ahlaki değerleri bir araya getirmesi ve bu davranış yerine zihinsel düşünmeye dayandırılmasıyla 1950'lerde gündemde olan pozitivist ve davranışçı bilim adamlarının görüşlerinden ayrıldığı görülmektedir. Kohlberg'in ahlak gelişimi araştırmaları adalet problemlerinden oluşan farklı değerlerin çatıştığı ikilemler üzerine oluşturmıştır.

Rest ve diğerlerinin aktardığına göre (2000); Kohlberg'in mirasındaki en önde gelen şey yeni gelişmelere ve olasılıklara açıklık modellemesi olmuştur. Ahlak gelişimi

teorisini ilk kez ortaya koyulduğunda Jean Piaget'in çalışmaları Amerikalı psikologların dikkatini çekiyordu. John Rawls'un ahlak felsefesindeki çalışmaları (1971) ahlak felsefesinin normatif ahlak hakkında bir şey söylemek için yeni bir yol olduğu kabul edildi. Kohlberg'in, Piaget'in füzyonu ve Rawls disiplinlerarası yaklaşımı nedeniyle birçok araştırmacıyı heyecanlandırdı. Cidden gelişimsel psikolojinin sorularını ve katkılarını (normatif etik) ve günün meselelerini ele aldığı için (ör. Sosyal nedir? Adalet?).

Kohlberg, Piaget'in bilişsel gelişim kuramından oldukça etkilenmiş ve Piaget'in 1930'larda zihinsel düşünme ile ilgili çalışmalarını kendi ahlaki gelişim kuramı üzerinde genişletmiştir. Kohlberg'in teorisi bir evre teorisi ve bilişsel gelişimle birlikte işleyen özelliklere sahip olması bakımından Piaget'in kuramı ile benzerlik göstermektedir (Trawick-Swith, 2012: 39).

Kohlberg ahlak gelişimini içeren kuramını, Türkiye'nin de içinde yer aldığı birçok ülkede yaptığı araştırmalara dayalı olarak geliştirmiştir. Çocuklar ahlaki kuralları, bu kralların ne anlama geldiğini anlamadan çok önce öğrenir. Kohlberg'in ifadesi ile rol alma yeteneği 6 yaşından itibaren gelişmeye başlayan bir süreçtir (Yalçın, 2010: 264).

Kohlberg'e göre, rol alma yeteneği, ahlaki duyarlılığın ve karakterin gelişiminde önemlidir. Bazen herhangi bir davranışı değerlendirirken neyin ahlaki neyin ahlaki olmadığını karar vermek bazen oldukça güç olabilmektedir. Kohlberg, ahlak gelişimi üzerinde dururken, sosyal çevrenin etkilerini anlamada, çocuğa, çevresinin kendisine verdiği rol alma imkanının önemli olduğunu vurgulamıştır (Yalçın, 2010: 264).

Kohlberg de Piaget gibi çocuk ve yetişkinlerin, belirli durumlarda davranışlarını yöneten kuralları nasıl yorumladıklarını incelemiştir (Ahmetoğlu, 2009: 195). Kohlberg geç çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine kadar olan sürede ahlaki muhakemenin gelişmesini araştırmıştır (Doksat, 2011: 47). Kohlberg'in ahlak gelişimi alanına en büyük katkısı ahlak gelişimini Piaget'in zihinsel gelişim alanında ortaya koyduğu evreler üstüne kurması olmuştur (Aydın, 2011: 50). Kohlberg, Ahlaki yapının, ahlaki düşüncenin üç ayrı düzeyde ve altı evresinde oluştuğunu ve her bir düzeyin diğer biriyle bağlantısı olduğunu ileri sürmüştür (Aydın, 2011: 51).

Piaget, anlattığı hikayelerde, fiil ve düşünce ayrımı yapmazken, Kohlberg, ahlaki hikayelerde ikilemlere yer vermiş ve bunun çözümü için öneriler istemiştir. Bu

hikayelerde, birey sorunun çözümünde bir ikilemle karşı karşıyadır (Aydın, 2011: 51). Kohlberg, bireyin “niçin” sorusuna verdiği mantıksal açıklamadan yola çıkarak, insanların içinde bulunduğu ahlaki düzeyi belirlemeye çalışmıştır (Aydın, 2011: 52). Kohlberg, çalışmaları sonucu insanların üç ahlaki gelişimden birinde olabileceklerini ileri sürmüştür (Aydın, 2011: 52).

Kohlberg’in kullandığı ikilemler aşağıdakilere benzerdir (Atay, 2011: 90):

“Bir adamın karısı açlıktan ölmek üzeredir. Fakat bakkal, para ödemediği takdirde adama hiç yiyecek vermez. Adamın parası yoktur. Bu nedenle, adam dükkana girip yiyecek çalmalıdır?”

“Bir doktor çok acı çekmekte olan, ölüme mahkum bir hastasını, “acıdan kurtarmak için öldürmeli midir?”

“Bir çocuk babasına, abisinin çok kötü bir şey yaptığına ilişkin sırrı söylemeli midir?”

Bu ikilemlerin doğru ya da yanlış yanıtları yoktur. Fakat Kohlberg, bireyler tarafından verilen kararların arkasında yatan akıl yürütmenin, genellikle yaşa bağlı olarak ayırt edilebilir örüntülere ayrıldığını bulmuştur.

Kohlberg’in ahlaki akıl yürütme düzeyleri, Piaget’in teorisinin detaylı ve daha sadeleştirilmiş halidir. Piaget gibi Kohlberg de çocukların ve yetişkinlerin bilimli durumlarda nasıl akıl yürüttükleri ve davranışları yönettikleri üzerine çalışmalardır. Kohlberg çocukların oyun aynama biçimleri üzerinde çalışmaktan çok bazı yapılandırılmış durumlarda ya da ahlaki ikilemlere karşı tepkileri üzerinde çalışmıştır. Bunların en bilinenleri aşağıda ki gibidir (Slavin, 2003: 58).

“Avrupa’da bir kadın ölümcül bir hastalığa yakalanmıştır. Doktorlar ancak bir eczacının geliştirdiği bir ilacın fayda edeceğini söylerler. Kadının kocası Heinz eczacıya gider. Eczacı oldukça yüksek bir fiyat ister. Heinz istenen paranın ancak yarısını bulabilir. Eczacıya yarısını teklif eder, eczacı kabul etmez. Yarısını daha sonra ödemeyi teklif eder, eczacı gene kabul etmez. Heinz de geceleyin gizlice eczaneye girip ilacı çalar. Bu durumda Heinz suçludur? Suçlu ise neden suçludur? Suçsuzsa neden suçsuzdur?”

Babası, Joe’ya çalışıp 50 dolar kazandığı takdirde onu kampa götüreceğine söz verir. Joe da çalışıp para kazanmıştır. Fakat babası fikrini değiştirip Joe’dan kazandığı

parayı kendisine vermesini istemiştir. Joe babasına yalan söyleyerek 50 dolar değil 10 dolar kazandığını söylemiş, 40 doları kampa gitmek için kendisine ayırmıştır. Joe kampa gitmeden önce, küçük kardeşi Alex'e babasına yalan söylediğini ve kazandığı para miktarını söylemiştir. Alex bu durumu babasına söylemeli midir?" (Akt. Ulutaş, 2007: 90).

Gelenek Öncesi Düzey

Gelenek öncesi düzey, Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramında en düşük düzeydir. Bu evredeki çocuklar kuralları yaşadıkları somut olaylara ve durumlara bağlarlar. Bir anlamda "güçlü olan kazanır" düşüncesi hakimdir (Aydın, 2011: 52). Çocuk kültürel kurallara itaat eder. Bu kuralların otorite figürlerinin gücüyle ortaya çıktığını düşünür (Doksat, 2011: 48).

Bu döneme özgü özellikler 3-9 yaş arasında görülür. Çocuklar bu yaş aralığında tamamıyla kendi gereksinimlerinin doyurulması yönünde davranırlar. Diğer bir ifadeyle, kendi çıkarları her şeyden önce gelir (Atay, 2011: 90). Bu düzeydeki birey olayları sonuçlarına göre değerlendirir. Ceza verilen davranış suçtur. Ödül getiren davranış iyidir. Bu düzey Piaget'in ahlaki gerçeklik anlayışını göstermektedir. Ceza ve itaat eğiliminde, dışarıdan dayatılan kurallar dikkate alınırken, araçsal ilişkiler eğiliminde karşılığının ne olduğuna bakılmaktadır (Trawick-Swith, 2012: 41).

Dışarıdan gelecek destek veya cezalara göre davranışın doğruluğu/yanlışı değerlendirilir. Gelişimin bu düzeyinde, çocuğun iyi ve kötü, doğru ve yanlış kavramlaştırmaları, eylemin fiziksel sonucu tarafından belirlenir (Yalçın, 2010: 265). Bu düzey, Piaget'in dışsal kurallara bağlılık döneminin özelliklerini gösterir. Kurallar başkaları tarafından konur. Bu düzeydeki çocuk kültür içinde kabul edilen iyi ve kötü ölçütlerine göre davranır. Bir davranışın iyi ya da kötü oluşu fiziksel sonuçlarına göre değerlendirilir (Ahmetoğlu, 2009: 195).

Birinci Evre: (Bağlı Evre, Otoriteye İtaat ve Cezadan Kaçınma):

Ahlaki yargı, davranışların ödül veya ceza görmesine dayanır (Aydın, 2011: 52). Kurallar, başkaları tarafından konulur. Genellikle bir olay sonucuna göre yargıda bulunulacaksa, ortaya çıkan zararın büyüklüğüne bakar ve karar verir. Yan suçun tanımlanmasında, sonuçları ön plana çıkar; suça neden olan faktörler önemeli değildir (Atay, 2011: 90).

Cezadan kaçınma, otoriteyi sorgulamaksızın uyma söz konusudur. Benmerkezci bakış açısı baskındır. Diğer insanların açısından olaylara bakmama, olayların, durumların ve davranışların psikolojik etkisini yansıtmama söz konusudur (Yalçın, 2010: 265).

Bu evrede çocuk, davranışların doğru ya da yanlış olup olmadığına, fiziksel sonuçlarına göre karar verir. Cezalandırıldığı takdirde davranışı yanlış, cezalandırılmadığı takdirde ise davranışı doğru olarak kabul eder. Az zarar veren davranış çok zarar veren davranıştan daha iyi olduğunu kabul eder (Ahmetoğlu, 2009: 195).

İkinci Evre: (Bireycilik, Karşılıklı Çıkara Dayalı Alışveriş):

Ahlaki yargı, Bireye kazandırdığı yararlı sonuçlara dayanır. Bu evredeki kişiler başkalarının ihtiyaçlarını da dikkate alır (Aydın, 2011: 53). Bu aşamada çevresindeki diğer bireylerin gereksinimlerinin farkındadır. Ancak kendi istek ve gereksinimlerinin karşılanması, diğerlerinkinden çok daha önemlidir ve ön plana geçer. Her şey karşılıklı inanca hakimdir. Yani adil alış-verişler çok açık olmalıdır. Adalet anlayışında somut eşitlikler önemlidir (Atay, 2011: 91).

Eylemler eğer kişiyi tatmin ediyorsa, yarar getiriyorsa doğru olarak değerlendirilir. Somut bireyci bir anlayış egemendir. Kişi kendi çıkar ve gereksinimlerini karşılamaya odaklanır. Başkaları için bir şey yapması, denk düzeyde karşılık bulacağı durumlarda söz konusu olmaktadır (Yalçın, 2010: 265).

Bu dönemdeki çocuk için doğru davranış, bireyi gereksinimlerini gideren, doyuran davranışlardır. Birey, herkesin farklı çıkarlarının olduğunu ve bunlara sahip çıktığının farkındadır ve doğru olanının adil ve eşit değiş-tokuş, faydalı bir alış-veriş olduğuna inanmaktadır. Bu dönemdeki birey için her şey karşılıklıdır (Ahmetoğlu, 2009: 198).

Bu aşamadaki kişi için her şey göreceli olduğu için herkes kendi kişisel çıkarını önde tutmakta serbesttir. İkinci aşamadaki çocuklarda egemen olan eğilim, yapılanların karşılıklı olması gerekir. “sen bana yardım edersen, bende sana yardım ederim”, “kaz gelecek terden tavuk esirgenmez” düşüncesi egemendir. Bu aşamadaki çocuklar hala toplumun ve ailenin değerleriyle tam olarak özdeşleşmedikleri ve insanları sadece

karşılık görmek ve çıkar sağlamak için iyilik yapıyor olarak algıladıkları için gelenek öncesi düzeye girerler (Deniz, 2011: 281).

Geleneksel Düzey

Geleneksel düzey, diğer insanlar tarafından kabul edilen davranışlar, doğrudur (Aydın, 2011: 53). Çocuk, kendisine yakın olan insanların beklentilerine (geleneksel rollere uyma) itaat eder hale gelir (Doksat, 2011: 48). Bu döneme gelen çocuklar artık empatik düşünmeye başladıkları için, çevresindeki diğer bireylerin beklentilerine, özellikle de özdeşim kurdukları ve özel kabul ettikleri insanların beklentilerine uymak isterler (Atay, 2011: 91).

Bu düzeyde toplumsal düzen dikkate alınmakta ve davranışın toplum üzerindeki etkisi düşünülmektedir. Kişiler arası toplum eğilimindeki bireyler için toplum tarafından onaylanmak, özel herhangi bir ödül almaktan daha iyi olduğu düşünülmektedir (Trawick-Swith, 2012: 41). Geleneksel düzeyin evreleri incelendiğinde, ilk evrede ahlaki yargılama açısından benmerkezciliğin doğurduğu bir sınırlılık varken, ikinci evrede benmerkezciliğin hafiflemesine karşılık bireyin bilinç olarak kendi açısından olaylara bakma çabası dikkat çekmektedir. Bu düzeydeki birey, gelenek öncesi düzeyin benmerkezci bakış açısından, grup değerlerini ve kurallarını bilişsel açıdan tanıma düzeyine geçiş yapar. Birey bu düzeyde, diğer insanların da benzer istek ve duygulara sahip olabileceklerini düşünür ve bazı sosyal sistemlerin gerekliliğine inanır (Ahmetoğlu, 2009: 194).

Üçüncü Evre: (Kişiler Arası Uyum)

Kurallara bağlılık ve altın adam olma, “altın kural”dır (Aydın, 2011: 53). Kendi akran gurubuyla işbirliği içinde davranışlar sergiler. Ait olduğu grubun kurallarına göre uygun davranır. İyi çocuk olma eğilimi içindedir. Bu dönemde çocuk somut işlemler dönemler girdiği için benmerkezci düşünce ve davranışlar azalır ve empatik bakış açısı gelişir (Atay, 2011: 91).

Birey, bilişsel anlamda gelişmiş durumdadır. Ahlaki yargılar oluşturulurken çevresini de dikkate alır. Özellikle bu evrede anne, baba, evlat, eş akrabalar gibi yakın çevrenin beklentilerine karşılık verme, onlar tarafından onaylanma ihtiyacı ve çabası belirleyicidir. Bireyde iyi çocuk, iyi anne-baba, iyi eş olma çabası, ahlaki davranış olarak orta çıkar (Yalçın, 2010: 266).

Bu evrede iyi davranış, başkalarını memnu eden, onlara yardımcı olan ya da onlar tarafından takdir edilen davranışlardır. İyi çocuk olmak önemlidir. İyi olmak, başkalarıyla ilgilenmek, sadık ve güvenilir olmak ve beklentiler ve kurallar doğrultusunda davranmak bu dönemin temel özellikleridir. İyi davranışı destekleyen kural ve otorite savunulur (Ahmetoğlu, 2009: 198).

Bu aşamadaki çocuk ailesinin ve yakın çevresinin beklentilerini karşılaması ve iyi davranışlar sergilemesi gerektiğine inanır. İyi davranmak demek iyi niyete sahip olmak ve kişilere karşı sevgi, ve empati ve güven gibi olumlu duygular beslemek demektir. Ailesinin ve yakın ilişki içerisinde olduğu kişi ve grupların kurallarına ve beklentilerine uygun davranır, onlarla iyi ilişkiler kurup yakın çevresinin kendisinin iyi biri olduğunu düşünmelerini ister (Deniz, 2011: 281).

Dördüncü Evre: (Sosyal Sistemi Sürdürme ve Vicdan Evresi)

Ahlaki yargı, yasaların uygunluğuna dayanır. Bunun nedeni toplumsal sistemin korunmasıdır (Aydın, 2011: 53). Bu dönemde çocuklar onlara sunulan sosyal düzen doğru davranışlar ve otoriteye uyma sorumluluğunu taşır. Kanunlar sorgulanamazlar. Olduğu gibi kabul edilip uygulanmalıdır. Kanunlara uymayanlar kesinlikle cezalandırılmalı ve hoş görülmemelidir (Atay, 2011: 91).

Toplumsal sistemin korunması, topluma karşı ahlaki sorumluluklar ahlaki yargıları belirler. Doğru davranış bir kişinin görevini yapması, otoriteye saygı göstermesi ve sosyal kuralları koruması olarak tanımlanır. Birinci evreyle kıyaslandığında dördüncü evre yönelimi, oldukça gelişmiş ahlaki yargıları içerir (Yalçın, 2010: 266). Bu evrede birey için doğru davranma, otoriteye saygı gösterme, toplumsal düzeni koruma, toplumun ve grubun refahı doğrultusunda davranmaktır. Birey toplumdaki insanların davranışlarını düzenleyen sosyal düzenin farkındadır ve eleştirmeden kabul eder (Ahmetoğlu, 2009: 199).

Dördüncü aşamaya gelmiş olan bir çocuk bir önceki aşamada olduğu gibi bire bir ilişki içinde olduğu insanlar veya küçük bir grubun normlarını veya onlarla ilişkilerini dikkate alarak ahlak yargılarında bulunmaz. Bu aşamadaki bir çocuk toplumu bir bütün olarak ele almaya başlar (Deniz, 2011: 281).

Gelenek Sonrası Düzey

Bu düzeyde birey, ahlaki değer ve ilkeleri kabul etmekte ve bu ilkeleri kendi bakış açısına göre yeniden ele almakta ve tanımlamaktadır (Aydın, 2011: 53). Birey herhangi bir otoritenin varlığından bağımsız olarak kendi ahlaki değer yargılarını kendisi tanımlar (Doksat, 2011: 48). Bu dönemin en önemli özelliği, bireyin kendi belirlediği ahlak ilkelerini, diğer insanlardan ve otoritelerden bağımsız olarak seçmesi ve uygulamasıdır (Atay, 2011: 91).

Bu düzeyde birey toplumu "aşmış" daha büyük değerleri dikkate almaktadır. Sosyal sözleşme eğiliminde toplumsal uzlaşmadan bahsedilmekte, son evrede ise artık evrensel ahlak ilkeleri dikkate alınmaktadır. Toplumsal kurallar herkesin iyiliği için vardır ve karşılıklı anlaşma ile oluşturulmuştur (Trawick-Swith, 2012: 42).

Kuramın en son düzeyi olan gelenek sonrası düzeyde artık dikkate alınan değerler evrensel öğeler taşır. Bu düzeyde ahlaki değerler ve ilkeler adil standartlar veya haklara dayalı olarak tanımlanır. Kohlberg'in ahlak gelişim kuramının en üst basamağı olan bu düzeyde toplumsal olarak kabul edilmiş birçok ölçütteki uyumsuzluk ve çelişki fark edilebilir. Temel anahtar kavramlar; adalet, insan hakları, yaşamın kutsallığı gibi temel ilkelerdir. Ahlak gelişiminin bu aşamasında bireyler, yasaların veya yakın çevrenin kendilerinden beklentilerini değil de, kendi vicdanları ve mantıkları doğrultusunda hareket ederler (Yalçın, 2010: 267).

Beşinci Evre (Sosyal Anlaşma, Yararlılık ve Bireysel Haklar)

Ahlaki yargı, toplumsal anlaşmalar ve kamu yararına dayanır (Aydın, 2011: 54). Bireyin temel hak ve özgürlükleri ile ilgili kanun ve yasalar önem kazanır. Toplumsal kurallar ve değerlerinin eleştirilebileceğini ve bunların göreceli olduğunu kabul eder. Demokratik anlayışlarda, kanunların değişebilir ilkesini benimser. Kohlberg çalışmasında, bu düzeydeki ahlak anlayışına yetişkinlerin ancak %25'inin gelebileceğini belirtmiştir (Atay, 2011: 92).

Bu dönemde toplumun üstünde bir bakış açısı vardır. Bu dönemdeki bireye göre doğru davranış, insanların farklı düşünce ve değerlere sahip olduğunu bilme, insan hakları ve toplum yararı gözetilerek toplum tarafından incelenip kabul edilmiş ilkelere uygun olan davranıştır (Ahmetoğlu, 2009: 199).

İyi bir toplumun, insanların kendi özgür iradeleriyle refahı için çalıştıkları sosyal bir mutabakat olduğu görüşü ön plandadır. Toplum içindeki farklı grupların farklı değerlere sahip olacağının farkındadırlar. Ancak tüm rasyonel insanların iki konu üzerinde mutabakat sağlayacağının farkındadırlar (Deniz, 2011: 282).

Altıncı Evre: (Evrensel Ahlak İlkeleri)

Bu evrede, ahlaki yargı, evrensel ahlaki ilkelere dayanır (Aydın, 2011: 54). Ahlak gelişiminin gelebildiği son noktadır. Eşitlik, insan hakları, adalet gibi üst düzey değerler, kanunlar tarafından engelleniyorsa, kanunlara uyulmamalıdır. Bu dönemde adaletin yasaların üzerinde olduğu görüşü hakimdir ve bireylerin haklarına saygı esastır. Birey kendine özgü ahlak ilkelerini örgütler. Bu ilkeler genellikle eşitlik, adalet, ve insan haklarına dayanır (Atay, 2011: 91).

Bu dönemde, doğru ve yanlış, sosyal düzenin yasa ve kurallarla değil, bireyin kendi vicdanıyla ve kendi geliştirdiği ahlak ilkeleriyle tanımlar. Bu evrensel ahlak ilkeleri, adalet, eşitlik, insan haklarını ve insana saygıyı içermektedir. İnsan yasa ve düzenin üstündedir. İnsan evrensel iyi ve güzele ulaşmayı hedefler (Ahmetoğlu, 2009: 200). Bu evrensel ahlak ilkeleri yaşamın korunması, özgürlük, eşitlik, insan onuruna saygı, adalet gibi kavramları içerir. Kişi ahlaki kararlarını toplumsal geleneklere, kurallara veya yaslara değil, içselleştirmiş olduğu evrensel ilkelere dayandırır (Deniz, 2011: 281).

Kohlberg, 1975 yılına kadar mülakat yapmış olduğu bazı kişileri 6. aşamaya ulaşmış olarak kodlamıştır. Ancak 1975'ten sonra çok az kişinin tutarlı bir şekilde 6. aşamaya ulaşmış olması, yapmış olduğu mülakatların 5. ve 6. aşamadaki kişileri ayırt etmede başarısız kalması ve mülakatlarda kullandığı ahlaki ikilemlerin evrensel ahlak ilkelerini ön plana çıkarmasında yetersiz kalmasından dolayı 6. aşamayı kullanmaktan vazgeçmiştir. Dolaysızla gelenek sonrası düzeydeki herkesi 5. aşamada kodlamış, 6. aşama ise araştırmalarda kullanılmayan teorik bir aşama olarak kalmıştır (Deniz, 2011: 281).

2.8. Konuyla İlgili Yapılmış Araştırmalar

Keyifli (2017) çalışmasında; kişinin hayatı boyunca öğrenme ve ilim tahsil etme bilinci her geçen gün daha da artmaktadır. "Beşikten mezara ilim öğrenmek"

düşüncesiyle, bilgi birikiminin artması ve bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmaların sadece bir zaman aralığına veya mekânsal bir alana sığdıramamak hayat boyu öğrenme düşüncesiyle örtüşmektedir. Bu açıdan din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin bu bakış açısıyla kendilerini geliştirmeleri ve hayat boyu bir bilgi birikimi için ve zihinsel bir gelişim için çaba harcamaları hem kendilerine huzurlu bir yaşam verecek hem de öğreten biri olarak öğrencilerine ve çevresine katkı sağlayacaktır. Ülkemizde bilgi tahsil etmeyi bir yaşam tarzı haline getirmeyi amaç haline getirmek çalışan kuramların başında Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü gelmektedir. Bu doğrultuda yapılan bir çalışmada din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin yaşam boyu öğrenme eğilimleri ile hayat boyu öğrenme faaliyetlerine katılım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamakla birlikte, alt boyutlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin yaşam boyu öğrenme eğilimi ölçeğinde bulunan olumsuz maddelerin, hayat boyu öğrenme faaliyetine katılım düzeyleriyle negatif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Keyifli, 2017; 115).

Çelik (2016) çalışmasında; konu itibariyle bu alanın çok hassas ve önemli olması alan üzerine daha fazla çalışma yapmayı gerekli kılmıştır. Yapılan araştırmaların içeriği açısından değerlendirildiğinde konu itibariyle soyut kavramlardan oluşması bu konuyu daha da hassaslaştırır. Çünkü soyut konuları öğrencinin zihnindeki doğru olan karşılıkla eşleştirme bu konuyu doğru bir strateji kullanmaktan geçer. Buna dönük yapılmış olan bir çalışmada zihin haritası tekniğinin uygulanmasına ilişkin olarak konu, uygun ortam ve hayal gücünün gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zihin haritasının beğenilen yönleri; görsel anlatım, yardımlaşma, bilgiyi kâğıda dökme, çıkartma yapıştırma, kavram bulma ve renklendirme. Zihin haritasının katkıları ise bilişsel etkiler, duyuşsal etkiler, derse aktif katılım ve dersi sevdirmeye olarak belirlenmiştir. Nitel verilerden elde edilen önemli bulgu da uygulama sırasında yaşanan problemlerdir. Bunlar, kâğıdın küçük olması, kavram bulamama, sınıfın gürültülü olması, uygulamanın ilk defa yapılması ve süre yetersizliğidir. Araştırma sonucunda zihin haritası tekniğinin, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin diğer ünitelerinde ve başka derslerde de uygulanması, öğretmenlere zihin haritası tekniği hakkında detaylı olarak bilgi sağlanması; bu amaçla hizmet içi eğitimlerin verilmesi önerilmektedir (Çelik, 2016; III).

Bilmez (2016) çalışmasında; din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin öğretim süreci değerlendirildiğinde gerek ders saatinin yeterli olmaması gerekse işlenen konunun

öğrenci seviyesine uygun olmaması gerekse de yapın çalışmalara öğrencinin yeteri kadar dikkat etmemesi sınırlılıklarından dolayı konuları somut bir açıdan anlatma ve öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine katkı sağlamasına sorun teşkil edebiliyor. Bu amaca yönelik olarak yapılmış olan bir araştırmada; öğretmenlerin bir konu için çocuklara proje ödevi verdiği ve bu ödev için yeterli zaman vermesine rağmen din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin diğer branş öğretmenleriyle plan yapmadıkları için öğrenciler projeyi yetiştirmede zorluk yaşadıkları görülmüştür. Bu yüzden İDKAB dersinin proje teslim zamanı ile diğer derslerin proje teslim zamanları aynı zamana denk geldiği için öğrencilerin bu konuda sıkıntı yaşadıkları ve projeyi yetiştirmekte zorlandıkları görülmüştür. Bunun ile birlikte projelerini verilen süre içerisinde yetiştiremeyen ve bu konuda bir çaba sarf etmeyen öğrencilere dönük öğretmenler tarafından bir birliktelik olmadığı görülmüştür. Ayrıca çalışmada, öğrencilerin projelerine dönük bir planlama yapmadıkları ve öğretmenlerinde projenin hazırlık süreci içerisinde yeteri kadar destek sağlamadı ve süreci doğru bir şekilde takip etmediği görülmüştür (Bilmez, 2016; 96).

Yoğurtçu (2015) çalışmasında; din kültürü ve ahlak bilgisi dersi ilköğretim 4. sınıfta verilmeye başlanır ve daha sonra bu temeller üzerine bir sonraki kademelerde din konusundaki bilgiler inşa edilmeye devam edilir. Bu açıdan temelleri sağlam olmayan bir din yapısının ne bireye ne de içinde bulunulan topluma bir faydası olur. Faydası olmadığı gibi bu toplumun geleceğini inşa edecek olan bireyleri bir zihin karışıklığına itip geçmişten günümüze kadar bir bilgi birikimi ve medeniyet halkası olarak gelen değerlerini yok etmeye ve yanlış yaşamaya sebebiyet vereceği açıktır. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sorduğu soruları en doğru yöntemi/materyali kullanarak açıklama ve çocuğun zihninde yanlış bir bilgi oluşmasını engellemek için öğretmenlere büyük bir sorunluluk düşmektedir. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi ahlak öğrenme alanı konu anlara yapılmış olan bir çalışmada düz anlatım tekniği ve drama yöntemi ile bilgi aktarımının sonuçlarını deney grubu ve kontrol grubu oluşturularak çalışılmıştır. Araştırma sonucunda deney grubunun kontrol grubuna göre daha iyi bir veril elde edilmiştir. Bu çalışma neticesinde drama yöntemi ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde soruların cevaplandırılması ve konuların sunulması daha etkili bir yöntem olarak görülmektedir (Yoğurtçu, 2015; 92).

Kandemir (2015) çalışmasında; somut işlem döneminde bulunan öğrencilere daha çok somut kavramların yer aldığı yöntemler kullanılmalıdır. Ayrıca soyut kavramların verildiğinde bu kavramları somutlaştırmak için hale kavram haritaları, görseller ve örneklere ders materyallerinde daha çok yer almalıdır. Ders materyali olarak kullanılan kitap, dergi, görsel materyaller vb. somut kavramlarla ve kelimelerle zenginleştirilerek çocuğa sunulmasıyla anlatılan konunun ve cevaplandırılan soruların daha rahat anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Öğretmenlerin dersin öğrenim süresi içerisinde yeni eğitim materyalleri oluşturma çalışmalarını ve kavram yeterliliklerini artırması bu ersin daha rahat bir şekilde aktarılmasını kolaylaştıracaktır (Kandemir, 2015; 70-71).

Arpacı (2013); MEB'in din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programının değerler eğitimi bağlamında taşıdığı özellikleri araştırmıştır. Öğretim programında millî kimliğin yanı sıra evrensel değerlerin de benimsenmesinin önemsendiğini vurgulamıştır. Ayrıca, programda öğrencilerin kendi dinî ve ahlaki değerleri çerçevesinde sosyal, kültürel, ahlaki ve psikolojik açıdan gelişmelerinin hedeflendiği belirlenmiştir. Öğrencilerin haklarının ve sorumluluklarının bilincinde olmasını sağlamak, toplumsal sorunlara duyarlı olmasını sağlamak amaçlanmıştır (Arpacı, 2013).

Kaymakcan ve Meydan (2011)'nin yaptığı çalışmada, dini kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerin okullarda ahlaki değerlere yönelik tutumları ve derslerde öğretme yöntem ve tekniklerini uygulama sıklıkları belirtilmiştir. Bunun için Türkiye'nin farklı bölgelerinden seçilmiş ve 25 ilde çalışan din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerine anket uygulanmış ve 774 anket kullanılmıştır. Anketin sonuçlarına göre öğretmenler: Öğrencilerin ahlaki değerlerin öğretiminden kendilerini çok sorumlu hissediyorlar. " Ahlaki değerlerin öğrencilere aktarılması çevresel koşullardan olumsuz etkilenmiştir" görüşüne büyük oranda kabul ettiklerini ifade etmişlerdir. "Ahlaki eğitim için yeterli destek yok" görüşünü ezici bir çoğunlukla desteklediklerini belirtmişleridir. Medyanın olumsuz etkisinin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretilen ahlaki değerler konusundaki inancını büyük ölçüde paylaşmaktadırlar. Öğretmenler, çoğunlukla ahlaki değerlerin doğrudan öğretilmesi için yetişkinlerin ilham verme, ikna etme ve yaşama dair somut örnekler gibi yöntemleri kullandıkları sonucuna varılmıştır (Kaymakcan ve Meydan, 2011).

Şimşek (2004)'in yaptığı çalışmada; dini bilgiler; çocuğun gelişimsel düzeyine uygun ve gelişimi destekleyecek yönde sunulması gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü çocuk, Allah'ı; ilk olarak süper bir kahraman gibi, sonra sevimli bir varlık gibi, sonra olarak da soyut olan olağanüstü bir güç olarak düşündüğünü belirlemiştir. Bu durumda bireyin gelişimsel durumu ve dönemi bilinerek hareket edilmesi gerektiği ve bu doğrultuda dini bir eğitimin verilmesi gerektiğini söylemiştir. Durum böyle olunca, bireyin kafasındaki Allah düşüncesi ve algısını ebeveynlerinkine benzetmeye çalışmak ne kadar yanlış ise, bunu silmeye çalışmak da o kadar yanlıştır. Diğer duygu ve düşüncelerin eğitiminde olduğu gibi, dini duygu ve düşüncelerin eğitiminde de çocukları yetiştirenlerin yaklaşım ve tutumları oldukça önemlidir demiştir(Şimşek, 2004).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma bilimsel araştırma yöntemlerinden biri olan nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup, nitel araştırma desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji/phenomenology) deseni kullanılmıştır. Bu desenin kullanılmasındaki temel hedef bu konuyu daha derinlemesine irdelleyerek araştırmanın temel problemlerine çözüm ortaya koymaktır.

Nitel araştırma deseni, araştırmanın yaklaşımını belirleyen ve çeşitli aşamalarının bu yaklaşım çerçevesinde tutarlı olmasına rehberlik eden bir strateji olarak tanımlanabilir. Nitel araştırmalarda araştırılan olay, olgu veya duruma göre değişebilen bir araştırma süreci söz konusudur. Bu varsayımlar içinde ve bu çerçeveler aracılığıyla, anlatı araştırmaları, fenomenoloji, kuram oluşturma, etnografi ve durum çalışmaları gibi nitel araştırma yaklaşımları bulunmaktadır (Creswell, 2016: 42). Nitel araştırma desenleri araştırma etkinliklerinin birbirleriyle tutarlı ve amaca uygun bir şekilde gerçekleştirmesi açısından araştırmacıya rehberlik eder. Nitel araştırma desenleri araştırmacıya esnek bir yaklaşım sağlar ve belirli bir odak çerçevesinde araştırmanın çeşitli aşamalarının birbirleriyle tutarlı olmasına katkıda bulunur (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 69).

Olgubilim (fenomenoloji/phenomenology) deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olamadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu olgularla hayatımızda farklı şekillerde karşılaşabiliriz. Fakat bu karşılaşma, olguları tam olarak kavradığımız anlamına gelmiyor. Tam anlamıyla yabancı olmayan bununla birlikte tümüyle kavrayamadığımız olguları irdelemeyi hedefleyen araştırma konuları için olgubilim (fenomenoloji/phenomenology) müsait bir çalışma ortamı sunar (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 72). Bu bağlamda üzerinde çalışılan din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde

öğrencilerin sordukları sorulara ilişkin öğretmen görüşlerini tespit etmek amacıyla olgubilim çalışması yapılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma gurubunu Elazığ il merkezindeki 18 ilkokulda görev yapmakta olan birleştirilmiş sınıf öğretmenleri ile din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamındaki okullar ve öğretmen sayıları tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma grubunda yer alan okullar ve öğretmen sayılarının dağılımı

Okul İsimleri	Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenleri	Din kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri
Kavaktepe İlkokulu	1	-
Güntaşı İlkokulu	1	-
Güzelyalı İlkokulu	2	-
Yeniköy Feride Şaşmaz İlkokulu	1	-
Sarıçubuk İlkokulu	1	-
Korucu İlkokulu	1	-
Yenice İlkokulu	2	-
Yedigöze İlkokulu	1	-
Mehmet Zeki İlkokulu	-	1
60. Yıl İlkokulu	-	1
Kamu Çalışanları İlkokulu	-	1
Koç İlkokulu	-	1
Murat İlkokulu	-	1
17 Kasım İlkokulu	-	1
Atatürk İlkokulu	-	1
Bahçekapı İlkokulu	-	1
Altınçevre İlkokulu	-	1
Salim Hazardağlı İlkokulu	-	1

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programı (Talim Terbiye Kurulu, 2010) ve ders kitabına (Doğan, 2016) bakıldığında konuların çocuğun seviyesine göre aktarıldığı görülmektedir. Dini ve ahlaki konular çocuklar tarafından sürekli merak edilen ve sorgulanan konular olmuşlardır. Öğretim programındaki amaçlar ve ders dokümanlarındaki içeriğin yanında, öğretmenlerin sorulan sorulara bakışı ve öğrencileri sordukları sorular doğrultusunda bilgilendirmesi ciddi bir öneme sahiptir. Bu önemden bakıldığında, araştırmada öğretmenlerin perspektifinden konunun araştırılması amaçlanmıştır. Bu önemden yola çıkılarak, araştırmada öğretmenlerin bakış açısından konunun sorgulanması hedeflenmiştir. Bu öğretmenler, olasılık temelli örnekleme

yöntemlerinden biri olan küme örnekleme olarak adlandırılan yöntemle belirlenmiştir. Bu modelin seçilmesindeki amaç, mülakatın yapılacağı kişileri rastgele seçerek araştırmanın objektifliğini güçlendirmek ve oluşabilecek subjektif bilgilerden ve sonuçlardan araştırmayı arındırmaktır. Ayrıca bu model bize tek bir grubun değil aksine bu konu ile alakalı olan her iki gurubunda (din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni ve birleştirilmiş sınıf öğretmeni) fikrini almayı kolaylaştıracaktır.

Küme örnekleme modeli, çalışılması düşünülen everende doğal olarak oluşmuş veya farklı amaçlarla yapay olarak oluşturulmuş, kendi içinde belirli özellikler açısından benzerlikler gösteren değişiklik gösteren değişik grupların olması durumunda kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 105). Eğer ülkenin tamamını örneklem olarak alırsak, bütün insanlara ulaşmamız imkânsız hale gelir. Bu örneklem için gerekli olan bilgiler (telefon numaraları, adresler vb.) elimize geçmesi olanaklı olmayacağı için yapacağımız araştırma birçok yönüyle eksik kalacaktır. Küme örnekleme yöntemi, bu tür karmaşık durumlarda ilk olarak kümeler belirler, daha sonrasında bu örneklemin içerisinde rastgele olarak kişi veya öğeleri seçme yolunu kullanır (Böke, Başbüyük, Büker vd. 2009, 115-116).

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, hem basit seçenekli cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmeyi birleştirir. Analizlerin kolaylığı, görüşülene kendini ifade edebilme imkânı, gerektiğinde derinlemesine bilgi sağlama avantajları ve kontrolün kaybedilmesi, önemsiz konularda fazla zaman harcaması, görüşme yapılanlara belli standartlarda yaklaşmadığından güvenilirliğin azalması gibi dezavantajları bulunuyor (Büyüköztürk, 2015: 152).

Görüşme formu oluşturulurken, konuyla ilgili literatür taranmış, taslak sorular oluşturulmuştur. Bu taslak sorular dört öğretmene (iki birleştirilmiş sınıf öğretmeni ve iki din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni) yöneltilerek pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama sonrasında soruların geçerliliğini ölçmek amacıyla 4 alan uzmanıyla (iki sınıf eğitimi uzmanı, iki din kültürü ve ahlak bilgisi uzmanı) görüşülmüş ve sorulara son şekli verilmiştir.

Araştırmada kullanılan görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Formun ilk bölümünde öğretmenlerin demografik bilgilerine ilişkin sorular yer almaktadır. Bu bölümde öğretmenlerin yaşı, cinsiyeti, öğrenim düzeyi, kurumdaki görevi, mesleki çalışma süresi, medeni durumu ve çocuk sahibi olma durumu ile ilgili sorular yer almaktadır. Görüşme formunun ikinci bölümünde ise din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin en çok hangi konularda öğretmenlerine sorular sorduğu, Allah, Hz. Muhammed, Kuran-ı Kerim, sevap ve günah konuları ile ilgili sorulan soruların neler olduğu, öğretmenlerin bu soruları hangi örnekler, materyaller ve yöntemlerle cevaplandıkları ve din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim sürecinde öğretmenlerin yaşadıkları problemlerin neler olduğuna ilişkin sorular yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırma 2017-2018 öğretim yılında Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ilkokullarda yapılmıştır. İlkokul din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorular ile öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin öğretmen görüşleri konulu araştırmada 10 birleştirilmiş sınıf öğretmeni ve 10 din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni ile görüşülerek veriler toplanmıştır. Katılımcıların konu hakkında görüşleri alınmadan önce, yapılacak olan çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmanın bilimsel amaçlı yürütüldüğü vurgulanarak görüşme formunun içeriği hakkında katılımcılar bilgilendirildikten sonra, görüşmeler gerçekleştirilmiş ve veriler elde edilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Nitel araştırmacılar belirli bir konuyu araştırırken “ne kadar” ya da “ne kadar iyi” olduğunu öğrenmekten çok daha geniş bir bakış açısı elde etmek ister ve nitel araştırmalarda bulunan aşamalara göre araştırmaya başlar. Bu aşamalar; çalışılacak olan konunun saptanması, çalışmadaki katılımcıların belirlenmesi, verilerin toplanması ve verilerin analizi olarak sıralanmıştır (Büyüköztürk, 2015: 245-246).

Görüşme, Milli Eğitim Müdürlüğü’nün izni ile Elazığ ili merkezinde bulunan ilkokullarda din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleriyle ve merkeze bağlı birleştirilmiş sınıf okullarında çalışmakta olan birleştirilmiş sınıf öğretmenleriyle yapılmış ve bu görüşmelerden elde edilen verilerin içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi, insan

davranışlarını ve doğasını belirleme üzerinde doğrudan olmayan yollarla çalışmaya imkân tanıyan bir tekniktir. İçerik analizi özellikle sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan en önemli tekniklerden biridir (Büyüköztürk, 2015: 246).

Görüşmelerden elde edilen veriler konunun amacına uygun bir şekilde incelenmiştir. Görüşme notları kategorize edilirken araştırmanın alt amaçları dikkate alınmıştır. Nitel olarak elde edilen verilerin tamamı içerik analiziyle çözümlenmiştir. İki araştırmacının ortak görüşleri doğrultusunda kodlamalar oluşturulmuştur. Araştırmacıların ortak görüşlerinin alınmasının sebebi, öznelliği en aza indirgeyerek çalışmanın objektifliğini sağlayabilmektedir. Araştırmada bu nedenle farklı araştırmacıların çalışmadaki kategorileri incelemesi sağlanmıştır. Verilerin analizine ilişkin yapılan karşılaştırmada % 97 tutarlılık elde edilmiştir. Bu bulgu araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliği açısından önemlidir.

Çalışma grubuna ilişkin veriler işlenirken, katılımcıların kimlikleri gizli tutularak her bir katılımcıya kod verilmiştir. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri DKAB1, DKAB2, DKAB3 ..., ve birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenleri ise BS1, BS2, BS3 ... şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların görüşleri ön yargısız bir şekilde etik kurallarına uygun olarak analiz edilmiştir. Katılımcılara yöneltilen soruların bulunduğu görüşme formu Ek-1'de verilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin demografik verileri ile ilkökul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde sordukları sorular ve öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen kod ve temalara ilişkin bulgular sunulmuştur.

4.1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerinin Demografik Verilerine İlişkin

Bulgular

Örnekleme betimlemek için öğretmenlerin cinsiyet, eğitim durumları, mesleki kıdemleri, yaşları, medeni durumları ve çocuk sahibi olma durumlarını ifade eden tablolar aşağıda verilmiştir.

4.1.1. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Sınıf öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2. Araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre dağılımı

Cinsiyet	f
Kadın	13
Erkek	7

Tablo incelendiğinde; görüşlerine başvurulmuş öğretmenlerin 13’ünün kadın, 7’sinin ise erkek olduğu görülmektedir.

4.1.2. Öğretmenlerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 3’te öğretmenlerin öğrenim durumlarının dağılımları görülmektedir.

Tablo 3. Araştırma katılan öğretmenlerin eğitim durumlarına göre dağılımı

Öğrenim Durumu	f
Lisans	17
Lisansüstü	3

Tablo incelendiğinde; araştırmaya katılan öğretmenlerin 17'sinin lisans 3'ünün ise lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir.

4.1.3. Öğretmenlerin Mesleki Deneyimlerine Göre Dağılımları

Tablo 4'te öğretmenlerin meslek durumları görülmektedir.

Tablo 4. Araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki deneyimlerine göre dağılımları

Mesleki Deneyim	f
1-5 yıl	7
6-10 yıl	7
11 yıl ve üzeri	6

Tabloda görüldüğü gibi görüşme için belirlenen çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin 7'sinin kıdemleri 1-5 yıl arasında, 7'sinin kıdemleri 6-10 yıl arasında ve 6'sının da 11-15 yıl arasında olduğu görülmektedir.

4.1.4. Öğretmenlerin Yaşlarına Göre Dağılımları

Tablo 5'te öğretmenlerin yaş durumları görülmektedir.

Tablo 5. Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaş durumlarına göre dağılımları

Yaş	f
20-25 yaş	4
26-30 yaş	3
31-35 yaş	7
36-40 yaş	5
41 yaş ve üzeri	1

Tabloda görüldüğü gibi görüşme için belirlenen çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin 4'ünün yaşı 20-25 yaş arasında, 3'ünün yaşı 26-30 yaş arasında, 7'sinin yaşı 31-35 yaş, 5'inin yaşı 36-40 yaş arasında ve 1'inin yaşı ise 41-45 yaş arasında olduğu görülmektedir.

4.1.5. Öğretmenlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Sınıf öğretmenlerinin medeni durumlarına göre dağılımı Tablo 6’da görülmektedir.

Tablo 6. Araştırmaya katılanların medeni durumlarına göre dağılımı

Medeni Durum	f
Evli	13
Bekar	7

Tablo incelendiğinde; araştırmaya katılan öğretmenlerin 13’ünün evli 7’sinin ise bekar olduğu görülmektedir.

4.1.6. Öğretmenlerin Çocuk Sahibi Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Sınıf öğretmenlerinin çocuk sahibi olup olmamalarına göre dağılımı Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 7. Araştırmaya katılanların çocuk sahibi olma durumlarına göre dağılımı

Çocuk Sahibi Olma Durumu	f
Var	12
Yok	8

Tablo incelendiğinde; araştırmaya katılan öğretmenlerin 12’sinin çocuk sahibi olduğu 8’inin ise çocuğunun olmadığı görülmektedir.

4.2. İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sordukları Sorulara İlişkin Öğretmen Görüşleri İle İlgili Bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde en fazla sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplara ilişkin bulgular 8’nci tabloda verilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi f Öğretmenleri(n:10) (DKAB)	Birleştirilmiş öğretmenleri(n:10) (BS)	Sınıf f
Allah ile ilgili sorular	9	Allah ile ilgili sorular 7
Hz. Muhammed ile ilgili sorular	1	Hz. Muhammed ile ilgili sorular 3
Yaratılış ile ilgili sorular	2	Yaratılış ile ilgili sorular 3
Meleklerin ile ilgili sorular	5	Meleklerin ile ilgili sorular 1
Ölüm ve sonrası (kıyamet, ahiret hayatı, mezar vb.) ile ilgili sorular	4	Ölüm ve sonrası (kıyamet, ahiret hayatı, mezar vb.) ile ilgili sorular 3
Cennet ve cehennem ile ilgili sorular	6	Cennet ve cehennem ile ilgili sorular 7
Cinler ile ilgili sorular	4	Cinler ile ilgili sorular -
Şeytan ile ilgili sorular	2	Şeytan ile ilgili sorular -
İzledikleri film ve videolar ile ilgili sorular	1	İzledikleri film ve videolar ile ilgili sorular -
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin amacı ile ilgili sorular	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin amacı ile ilgili sorular -
Kur'an-ı Kerim ile ilgili sorular	-	Kur'an-ı Kerim ile ilgili sorular 1
İbadetler ile ilgili sorular	-	İbadetler ile ilgili sorular 3
Dini kurallar ile ilgili sorular	-	Dini kurallar ile ilgili sorular 1
Sevap ve günahlar ile ilgili sorular	-	Sevap ve günahlar ile ilgili sorular 3

Tablodaki 8'deki bulgular incelendiğinde, katılımcı *din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 10 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Allah ile ilgili sorular, Melekler ile ilgili sorular ve Cennet ve cehennem ile ilgili sorular” soruları olmuştur

Tablo 8 Kategori 1 (DKAB): Allah ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 9’u “Allah ile ilgili sorular”ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

“En sık sordukları sorular; Allah nasıl, Allah nerede, Allah bize kendini neden göstermiyor? (DKAB1)

“Birden fazla Allah olursa ne olurdu? (DKAB 3)

“Daha çok Allah ile ilgili sorular geliyor. Örneğin; Allah nerede? Neden Allah’ı göremiyoruz? Allah bizim gibi mi? (DKAB 5)

“Öğrenciler daha çok Allah’ın varlığı ile ilgili sorular soruyorlar. Hala somut dönemde oldukları için tam olarak varlığını kavrayamıyorlar (D8).

“Allah’ı neden göremiyoruz? (DKAB9)

Tablo 8 Kategori 2 (DKAB): Melekler ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 5’i “Melekler ile ilgili sorular”ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Vahiy meleği Peygamber (sav) vefat ettikten sonra yok mu oldu? (DKAB9)

Melekler nasıl varlıklardır? (DKAB10)

Daha çok soyut kavramları anlamak için soru soruyorlar. Örneğin; melekleri anlamak için soru soruyorlar (DKAB2).

Tablo 8 Kategori 3 (DKAB): Cennet ve cehennem ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 6’sı “cennet ve cehennemle ilgili soruların”ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Cennetin içinde neler var? Cehennemde canavarlar mı var? (DKAB4)

Cennet veya cehennemde ebedimi kalacağız? (DKAB6)

Cennette istediğimiz her şey olacak mı? (DKAB9)

Cennet nasıl bir yer? (DKAB10)

Tablo 8 Kategori 4 (DKAB): Ölüm ve sonrası (kıyamet, ahiret hayatı, mezar vb.) ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 4'ü “Ölüm ve sonrası (kıyamet, ahiret hayatı, mezar vb.) ile ilgili sorular”ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Ölümden sonra yeniden diriliş nasıl olacak? (DKAB10)

Kıyamet ne zaman kopacak? (DKAB4)

Mezarda ne var? (DKAB3)

Tablo 8 Kategori 5 (DKAB): Cinler ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 4'ü “Cinler ile ilgili sorular” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Daha çok soyut konularla ilgili soru soruyorlar. Örneğin cin vb. konular (DKAB2)

Cin var mı? (DKAB3)

İnsanlar cinleri görebilir mi, cinler insanlara musallat olurlar mı? (DKAB6)

Neden biz cinleri göremiyoruz, onlar da bizim gibiler mi? (DKAB9)

Bazen izledikleri bir filmde etkilenerek bu filmin içinde yaşanan olağan üstü olayların (cinlerin insanlara görünmesi, cinlerin inşalara musallat olması vb.) gerçek olup olmadığını soruyorlar. Filmdeki olayları gerçekten yaşanıp yaşanmayacağını soruyorlar (DKAB8).

Tablo 8'deki veriler incelendiğinde, katılımcı birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 10 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Allah ile ilgili sorular, Cennet ve cehennem ile ilgili sorular, Hz. Muhammed (sav) ile ilgili sorular, yaratılış ile ilgili sorular, ölüm ve sonrası (kıyamet, ahiret hayatı, mezar vb.) ile ilgili sorular, ibadetler ile ilgili sorular ve sevap ve günahlar ile ilgili sorular” soruları olmuştur

Tablo 8 Kategori 1 (BS): Allah ile ilgili sorular:

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 7'si “Allah ile ilgili sorular” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Allah bizim her yaptığımızı görür mü? Arkadaşım eşyayı izinsiz alınca Allah görür mü? (BS10)

Allah her şeyi yarattıysa Allah'ı kim yarattı? Allah neye benzer? (BS9)

Allah var mı yok mu? Allah varsa neye benzer? (BS8)

Allah bizi nasıl yarattı? (BS3)

Allah kimleri sever? (BS2)

Tablo 8 Kategori 2 (BS): Cennet ve cehennem ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 7'si “cennet ve cehennem ile ilgili sorular” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Cennet ve cehennem nasıldır? Sevap ve günahlar eşit olursa nereye gidilir? (BS1)

Cennet ve cehennem var mı? Nasıl gidilir? (BS2)

Cennet ve cehennem nasıl bir yer? (BS9)

Cennet ve cehennem hakkında ağırlıklı olmak üzere farklı konulardan sorular gelirlerdi (B5).

Tablo 8 Kategori 3 (BS): Hz. Muhammed ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü “Hz. Muhammed ile ilgili sorular” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Çoğunlukla peygamber efendimizle ilgili sorular soruluyor (BS3).

Peygamber efendimizin hayatını anlatabilir misiniz? (BS2)

Peygamber efendimin hayatını ve aile hayatını anlatabilir misiniz? (BS6)

Tablo 8 Kategori 4 (BS): Yaratılış ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü “*Yaratılış ile ilgili sorular*”ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Allah her şeyi yarattıysa Allah'ı kim yarattı? (BS9)

Allah bizi nasıl yarattı? (BS3)

Allah'ın bizi yaratmadaki amacı ne? (BS1)

Tablo 8 Kategori 5 (BS): Ölüm ve sonrası (kıyamet, ahiret hayatı, mezar vb.) ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü “*Ölüm ve sonrası (kıyamet, ahiret hayatı, mezar vb.) ile ilgili sorular*”ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Sevap ve günahlar eşit olursa nereye gidilir? (BS1)

Ahirette ailemizle olabilecek miyiz? (BS7)

Ahiret var mıdır yoksa yok mudur? (BS8)

Tablo 8 Kategori 5 (BS): İbadetler ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü “*İbadetler ile ilgili sorular*”ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Yarım gün oruç tutarsak olur mu? Su içersem orucum bozulur mu? (BS10)

Niçin oruç tutuyoruz? Niçin hacca gidilir? (BS4)

Dua nedir? Niçin dua ederiz? (BS3)

Tablo 8 Kategori 6 (BS): Sevap ve günahlar ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü “*Sevap ve günahlar ile ilgili sorular*”ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Günah nedir? Sevap nedir? (BS3)

Günah işlediğim de ne yapmalıyım? (BS2)

Sevap ve günahlarım eşit olursa ne olur? (BS1)

4.2.1 Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Öğretmenlere (Branş-Sınıf) Allah İle İlgili Sordukları Sorulara İlişkin Elde Edilen Bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Allah İle ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplara ilişkin bulgular 9'uncu tabloda verilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Allah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi f Öğretmenleri(n:10)	Birleştirilmiş öğretmenleri(n:10)	Sınıf f
Allah'ın varlığı ile ilgili sorular	8	Allah'ın varlığı ile ilgili sorular 3
Allah'ın özellikleri (Allah'ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular	10	Allah'ın özellikleri (Allah'ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular 10
Allah ile Peygamberler arasındaki iletişim ile ilgili sorular	1	Allah ile Peygamberler arasındaki iletişim ile ilgili sorular -

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 3 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Allah'ın varlığı ile ilgili sorular ve Allah'ın özellikleri (Allah'ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular” soruları olmuştur

Tablo 9 Kategori 1(DKAB): Allah'ın özellikleri (Allah'ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 10'u “Allah'ın özellikleri (Allah'ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Allah kime benziyor, Allah'ın cinsiyeti var mı? (DKAB1)

Allah neye benzer, Allah her zaman bizi görebilir mi? (DKAB10)

Allah'ı görecek miyiz, neden Allah'ı göremiyoruz? (DKAB3)

Allah'ın kulakları var mı ki her şeyi duyuyor, Allah bizim gibi mi? (DKAB5)

Allah neden bu kadar sabrediyor? (DKAB4)

Allah kainatı ve insanları neden yaratmıştır? (DKAB7)

Allah bizim aklımızdan geçirdiklerimi de bilebilir mi, karanlıkta da Allah bizi görür mü? (D9)

Allah'ın gücü nasıl kendiliğindendir, nasıl gücünü bir yerden almaz? Burada meşhur lokomotif örneğini veriyorum. “Vagonları lokomotif çeker. Peki lokomotif kim çeker?” diye soruyorum. Zaten genellikle soruları yönlendirerek cevapları kendilerinin bulmasını sağlıyorum.

Tablo 9 Kategori 2 (DKAB): Allah'ın varlığı ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 3'ü “Allah'ın varlığı ile ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Evrene bakarak Allah'ın varlığını bulabilir miyiz? (DKAB6)

Allah her şeyi yarattıysa onu kim yarattı? (DKAB9)

Allah tek midir, Allah nasıl olmuştur? (DKAB4)

Allah nasıl ölümsüz olabilir? (DKAB5)

Allah ne için bir tanedir? (DKAB3)

Allah'ı kim yarattı? (DKAB1)

Tablo 9'deki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 2 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodlar; “Allah'ın varlığı ile ilgili sorular ve Allah'ın özellikleri (Allah'ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular” soruları olmuştur.

Tablo 9 Kategori 1 (SBÖ): Allah'ın özellikleri (Allah'ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 10'u "Allah'ın özellikleri (Allah'ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Allah bizi nasıl yarattı, Allah bizi görüyor mu? (BS3)

Allah yiyip-içer mi? (BS8)

Allah bizim her yaptığımızı görür mü, biz yanlış bir şey yapınca Allah bize kızar mı? (B10)

Allah niçin insanları diriltecek? (BS4)

Allah bizi neden yarattı? (BS7)

Allah'ın kaç ismi var? (BS6)

Allah kimleri sever? (BS2)

Cennette Allah'ı görecek miyiz? (BS1)

Tablo 9 Kategori 2 (SBÖ): Allah'ın varlığı ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü "Allah'ın varlığı ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Allah kaç tanedir? (BS1)

Allah her şeyi yarattıysa Allah'ı kim yarattı, Allah neye benzer (BS9)

Allah ne kadar büyük, O'nu gören var mı? (BS8)

4.2.2. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve

birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplara ilişkin bulgular 10'uncu tabloda verilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi f	Birleştirilmiş Sınıf f
Öğretmenleri(n:10) DKAB	öğretmenleri(n:10) BS
Allah ile Hz. Muhammed arasındaki iletişim ile ilgili sorular	Allah ile Hz. Muhammed arasındaki iletişim ile ilgili sorular -
Hiz. Muhammed'in insanlarla iletişimi ile ilgili sorular	Hiz. Muhammed'in insanlarla iletişimi ile ilgili sorular 1
Hiz. Muhammed'in aile hayatı ile ilgili sorular	Hiz. Muhammed'in aile hayatı ile ilgili sorular -
Hiz. Muhammed'in hayatı ile ilgili sorular	Hiz. Muhammed'in hayatı ile ilgili sorular 7
Hiz. Muhammed'in kişiliği ile ilgili sorular	Hiz. Muhammed'in kişiliği ile ilgili sorular 3
Hiz. Muhammed'in mucizeleri ile ilgili sorular	Hiz. Muhammed'in mucizeleri ile ilgili sorular 3
Hiz. Muhammed'in üstün özellikleri olup olmadığı ile ilgili sorular	Hiz. Muhammed'in üstün özellikleri olup olmadığı ile ilgili sorular 1
Hiz. Muhammed'in fiziksel özellikleri ile ilgili sorular	Hiz. Muhammed'in fiziksel özellikleri ile ilgili sorular 2
Peygamberlerin özellikleri ile ilgili sorular	Peygamberlerin özellikleri ile ilgili sorular 1

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 9 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı; “Hz. Muhammed'in hayatı ile ilgili sorular, Hiz. Muhammed'in mucizeleri ile ilgili sorular, Hiz. Muhammed'in üstün özellikleri olup olmadığı ile ilgili sorular, Peygamberlerin

özellikleri ile ilgili sorular, Hz. Muhammed’in fiziksel özellikleri ile ilgili sorular, Hz. Muhammed’in aile hayatı ile ilgili sorular ve Hz. Muhammed’in insanlarla iletişimi ile ilgili sorular” soruları olmuştur.

Tablo 10 Kategori 1(DKAB): Hz. Muhammed’in hayatı ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 5’i “Hz. Muhammed’in hayatı ile ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Hz. Muhammed nasıl bir hayat yaşamıştır? (DKAB7)

Hz. Muhammed nasıl peygamber oldu? (DKAB4)

Hz. Muhammed hiç günah işlemiş midir? (DKAB1)

Tablo 10 Kategori 2 (DKAB): Hz. Muhammed’in mucizeleri ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 5’i “Hz. Muhammed’in mucizeleri ile ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Peygamber efendimin mucizeleri onlar için çok önemli. Derste bazen uzun uzun anlatıyorlar, bazen de gerçek olup olmadıklarını soruyorlar (DKAB8).

Hz. Peygamber hangi mucizeleri göstermiştir? (DKAB7)

Hz. Peygamber mucizeleri nasıl gerçekleştirmiştir? (DKAB4)

Tablo 10 Kategori 3 (DKAB): Hz. Muhammed’in üstün özellikleri olup olmadığı ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 4’ü “Hz. Muhammed’in üstün özellikleri olup olmadığı ile ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Hz. Peygamber bize benziyor mu, bizim gibi bir insan mı? (DKAB5)

Hz. Peygamber bizim gibi bir insan mı, üstün yetenekleri var mıdır? (DKAB4)

Hz. Peygamberin olağanüstü özellikleri var mıdır? (DKAB9)

Tablo 10 Kategori 4 (DKAB): Hz. Muhammed'in özellikleri ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 4'ü "Hz. Muhammed'in özellikleri ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Neden erkek bir peygamber olduğunun ama neden kadın bir peygamberin de olmadığını sık sık soruyorlar? (DKAB2)

Allah insanlara peygamber göndermeseydi ne olurdu, peygamberlerin insanlardan seçilmesinin sebebi nelerdir? (DKAB6)

Tablo 10 Kategori 5 (DKAB): Hz. Muhammed'in fiziksel özellikleri ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 3'ü "Hz. Muhammed'in fiziksel özellikleri ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Peygamber efendimizi (sav) çok seviyorlar ve genellikle rüyalarında gördüklerini söylüyorlar. Her 10 çocuktan 8'i muhakkak O'nu rüyasında görmüş. Gördüklerinin gerçekten peygamber efendimiz olup olmadığını soruyorlar (DKAB8).

İnsanlardan farklı mı? (DKAB9)

Peygamber efendimizin neden fotoğrafı yoktur? (DKAB4)

Tablo 10 Kategori 6 (DKAB): Hz. Muhammed'in aile hayatı ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 3'ü "Hz. Muhammed'in aile hayatı ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Peygamber efendimin nasıl bir çocuk olduğunu soruyorlar (DKAB3).

Peygamber efendimizin kaç çocuğu var, peygamber efendimiz neden birden fazla evlilik yapmıştır? (DKAB9)

Çok sık olmamakla beraber çok eşinin olması onlara tuhaf geliyor. Neden birden fazla kişiyle evli olduğunu soruyorlar (DKAB8).

Tablo 10 Kategori 7 (DKAB): Hz. Muhammed’in insanlarla iletişimi ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültür ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 3’ü “Hz. Muhammed’in insanlarla iletişimi ile ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Hz. Peygamber efendimiz insanlara karşı nasıl davranırdı? (DKAB9)

Hz. Muhammed’in insanlarla günlük yaşamda ilişkisi nasıldı? (DKAB7)

Hz. Peygamberin insanlarla ilişkisi nasıldı? (DKAB1)

Tablo 10’daki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 7 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodlar; “Hz. Muhammed’in hayatı ile ilgili sorular, Hz. Muhammed’in kişiliği ile ilgili sorular, Hz. Muhammed’in mucizeleri ile ilgili sorular ve Hz. Muhammed’in fiziksel özellikleri ile ilgili sorular” soruları olmuştur.

Tablo 10 Kategori 1 (BS): Hz. Muhammed’in hayatı ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 7’si “Hz. Muhammed’in hayatı ile ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Efendimizin hayatı ile ilgili sorular ve efendimizin kişiliği ile ilgi sorular daha çok geliyordu (BS3).

Hz. Muhammed ne zaman peygamber oldu, neden peygamber seçildi? (BS10)

Hz. Peygamberin adının kim tarafından veriliğini, bir diğer lakabı olan Muhammed’ül Emin adını neden verildiğini vb. şeyleri merak ediyorlar (BS6).

Hz. Muhammed’in nasıl peygamber olduğunu, neler yaptığını, neden önemli biri olduğunu soruyorlardı (BS2).

Tablo 10 Kategori 2 (BS): Hz. Muhammed'in kişiliği ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü "Hz. Muhammed'in kişiliği ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Hz. Peygamberin nasıl bir insan olduğunu soruyorlardı (BS5).

Hz. Muhammed'i diğer insanlardan ayıran özellikleri nelerdir? (BS7)

Tablo 10 Kategori 3 (BS): Hz. Muhammed'in mucizeleri ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü "Hz. Muhammed'in mucizeleri ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Hz. Muhammed'in mucizeleri nelerdir? (BS7)

Tablo 10 Kategori 4 (BS): Hz. Muhammed'in fiziksel özellikleri ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü "Hz. Muhammed'in fiziksel özellikleri ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Hz. Muhammed'in resmi var mıdır? (BS7)

Hz. Muhammed'i filmlerde, çizgi filmlerde neden göstermiyorlar? (BS9).

4.2.3. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplara ilişkin bulgular 11'inci tabloda verilmiştir.

Tablo 11. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi f Öğretmenleri(n:10) DKAB	Birleştirilmiş Sınıf f öğretmenleri(n:10) BS
Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular 9	Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular 8
Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular 4	Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular 5
Kur'an-ı Kerim'i okumanın ibadet boyutu ile ilgili sorular 1	Kur'an-ı Kerim'i okumanın ibadet boyutu ile ilgili sorular 3
Kur'an-ı Kerim'in orijinallliği ile ilgili sorular 3	Kur'an-ı Kerim'in orijinallliği ile ilgili sorular 3
Kur'an-ı Kerim'in son kitap olma özelliği ile ilgili sorular 1	Kur'an-ı Kerim'in son kitap olma özelliği ile ilgili sorular -
Kur'an-ı Kerim'in diğer İslami kaynaklarla kıyaslanması ile ilgili sorular 1	Kur'an-ı Kerim'in diğer İslami kaynaklarla kıyaslanması ile ilgili sorular -
Kur'an-ı Kerim'in diğer kutsal kitaplarla kıyaslanması ile ilgili sorular 1	Kur'an-ı Kerim'in diğer kutsal kitaplarla kıyaslanması ile ilgili sorular 1

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 7 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı; “Kur'an-ı

Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular, Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular ve Kur'an-ı Kerim'in orijinallliği ile ilgili sorular" cevapları olmuştur.

Tablo 11 Kategori 1 (DKAB): Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 9'u "Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Kur'an-ı Kerim'in nasıl indirildiği ile ilgili sorular sık soruluyor (DKAB2).

Kur'an-ı Kerim'in niçin çok uzun yıllar boyunca gönderildiği ile ilgili sorular soruyorlar (DKAB3).

Kur'an-ı Kerim nasıl indi, nasıl gökten yere indi? (DKAB4)

Kur'an-ı Kerim neden indirildi? (DKAB5)

Kur'an-ı Kerim'in kime gönderildiğini merak ediyorlar (DKAB9).

Kur'an-ı Kerim bir kitap halinde mi indirildi? (DKAB8)

Kur'an-ı Kerim neden parça parça indirildi? Kur'an-ı Kerim'i peygamber efendimiz nasıl yazmış, o dönem de kağıt var mıydı? (DKAB6)

Tablo 11 Kategori 2 (DKAB): Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 4'ü "Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Kur'an-ı Kerim'deki mucizeler ve kıssalar gerçek midir? (DKAB8)

Kur'an-ı Kerim hangi konuları içeriyor, Kur'an-ı Kerim neden Arapça yazılmıştır? (DKAB9)

Kur'an-ı Kerim'in mealini okursak anlayabilir miyiz? (DKAB7)

Tablo 11 Kategori 3 (DKAB): Kur'an-ı Kerim'in orijinallliği ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 3'ü "Kur'an-ı Kerim'in orijinallliği ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade

etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Kur'an-ı Kerim'in değişmeden günümüze kadar nasıl geldiğini merak ediyorlar (DKAB2).

Kur'an-ı Kerim günümüze kadar bozulmadan mı gelmiştir? (DKAB1)

Tablo 11'deki veriler incelendiğinde, *birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin* öğretim sürecinde sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 5 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı; “Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular, Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular, Kur'an-ı Kerim'i okumanın ibadet boyutu ile ilgili sorular ve Kur'an-ı Kerim'in orijinallliği ile ilgili sorular” cevapları olmuştur.

Tablo 11 Kategori 1 (BS): Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 8'i “Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Kur'an-ı Kerim'i kim yazdı? (BS9)

Kur'an-ı Kerim'i insanlar yazmış olamaz mı, Kur'an-ı Kerim ne zaman indirildi? (BS7)

Kur'an-ı Kerim neden indirildi, Kur'an-ı Kerim'i kim yazdı? (BS2)

Kur'an-ı Kerim nasıl indirildi? (BS1)

Kur'an-ı Kerim kaç yılda indirildi? (BS6)

Tablo 11 Kategori 2 (BS): Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 5'i “Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de kullanılan dil hakkında soru soruyorlar (BS1).

Kur'an-ı Kerim'in içinde kaç ayet ve kaç sure vardır? (BS6)

Kur'an-ı Kerim bilimsel hangi konuları içerir? (BS9)

Kur'an-ı Kerim'in neden Arapça indirildiğini merak ediyorlar (BS10).

Kur'an-ı Kerim'de her şey yazılıyor mu? (BS3)

Tablo 11 Kategori 3 (BS): Kur'an-ı Kerim'i okumanın ibadet boyutu ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü "Kur'an-ı Kerim'i okumanın ibadet boyutu ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Arapça okumak mı iyi yoksa Türkçe okumak mı? Hangi durumlarda Kur'an-ı Kerim daha çok okunmalı? (BS7)

Kur'an-ı Kerim'in Türkçesini okumakla Arapçasını okumak arasındaki fark nedir? (BS4)

İnsanların Kur'an-ı Kerim'i sadece Arapça okuması yeteli midir? Arapça bilmiyorsa Kur'an-ı Kerim'in sadece Türkçesini okusak sevap kazanır mıyız? Kur'an-ı Kerim'e abdestsiz dokunursak günah kazanır mıyız? Ölünün arakasından Kur'an-ı Kerim okunur mu? (BS5)

Tablo 11 Kategori 4 (BS): Kur'an-ı Kerim'in orijinalliği ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü "Kur'an-ı Kerim'in orijinalliği ile ilgili sorular"ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Kur'an-ı Kerim'in aslı nasıl korundu? (BS4)

Kur'an-ı Kerim günümüze kadar nasıl tam gelebilmiştir? (BS8)

Kur'an-ı Kerim bu zamana kadar nasıl geldi? (BS9).

4.2.4. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Sevap-Günah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde sevap-günah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplara ilişkin bulgular 12'nci tabloda verilmiştir.

Tablo 12. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Sevap-Günah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi f Öğretmenleri(n:10) DKAB	Birleştirilmiş öğretmenleri(n:10) BS	Sınıf f
Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular	Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular	4
Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular	Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular	8
Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular	Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular	3
Sevap ve günahların kaydedilmesi ile ilgili sorular	Sevap ve günahların kaydedilmesi ile ilgili sorular	1
Günah işleme ve tövbe etme arasındaki ilişki ile ilgili sorular	Günah işleme ve tövbe etme arasındaki ilişki ile ilgili sorular	-
Sevap ve günahların amacı ile ilgili sorular	Sevap ve günahların amacı ile ilgili sorular	1

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 5 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı; “Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular, Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular, Sevap ve günahların kaydedilmesi ile ilgili sorular ve Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular” soruları olmuştur.

Tablo 12 Kategori 1 (DKAB): Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 6'sı “Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Öğrenciler günlük hayatta yaptıkları davranışların hangilerinin günah hangilerinin sevap olduğunu soruyorlar. İradeleri dışında yaptıkları yanlışların ya da hataların günah olup olmadığını soruyorlar (DKAB10).

Sigara içmemenin ve şans oyunları oynamanın günah olup olmadıklarını soruyorlar (DKAB6).

Arkadaşıma yardım edersem sevap mı kazanırım günah mı? İçki içmek neden günah? (DKAB8)

Sevap ve günahlarımız yazılmaya başlanmadıysa her şeyi yapmamız serbest mi? (DKAB3)

Tablo 12 Kategori 2 (DKAB): Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 4'ü “Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Yalan, küfür, örtünmeme vb. konuların sevap ve günah boyutunu soruyorlar (DKAB2).

Hemen hemen karşılaştıkları her olayı sevap mı günah mı olduklarını soruyorlar? (DKAB5)

Hangi eylemler günah hangileri sevaptır, büyük günahlar nelerdir? (DKAB7)

Bütün güzel davranışlarımızı Allah sevap olarak yazar mı? (DKAB9)

Tablo 12 Kategori 3 (DKAB): Sevap ve günahların kaydedilmesi ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 4'ü “Sevap ve günahların kaydedilmesi ile ilgili sorular“ ın daha çok sorulduğunu ifade

etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Sevap ve günahlar nasıl kaydedilir? (DKAB9)

Sevap ve günahlarımız nereye yazılıyor, sevap ve günahlarımız kim yazıyor, sevap ve günahlarımız yazılmaya başlandı mı? (DKAB3)

Kaç yaşından itibaren günahlarımız yazılmaya başlanır? (DKAB1)

Tablo 12 Kategori 4 (DKAB): Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 3'ü "Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Sevap ve günahları eşit olan biri cehenneme mi yoksa cennete mi girer? (DKAB9)

Bir hata yaptım ve artık tövbe ettim. Allah affeder mi? (DKAB8)

Tablo 12'deki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin* öğretim sürecinde sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 5 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı; "Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular, Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular ve Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular" soruları olmuştur.

Tablo 12 Kategori 1 (BS): Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde *birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin* 8'i "Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular"ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Sevap ve günahla ilgili özellikle kendi ve arkadaşlarının davranışlarını irdeliyor. Birbirlerine yaptıkları şakaların sevap mı günah mı olduklarını soruyorlar (BS10).

Elma-erik çalmak günah mı? Köpek ve kediye süt versek sevap olur mu? Büyüklerimize yardım etmek sevap mı? Anne-babaya iyi davranmak sevap mıdır? (BS6)

Yanlış inançlardan kaynaklanan sevap ve günah soruları soruluyor. Belirli bazı günlerde tırnak kestiğimizde günah işlemiş oluyor muyuz? Merdiven altından geçmek günah mıdır? (BS1)

Kur'an-ı Kerim'e abdestsiz dokunursak günah kazanır mıyız? Türbe ziyareti günah mı sevap mı? Anne- babanın sözünü dinlemek sevap mı? Arapça bilmiyoruz Kur'an-ı Kerim'in mealini okursak sevap kazanır mıyız? Ölünün arkasında Yasin okumak sevap mıdır? Bilmeden yaptığımız davranışlar günah mıdır? Kadir gecesinde namaz çok kılsak ne kadar sevap kazanırız? (BS5)

Tablo 12 Kategori 2 (BS): Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 4'ü "Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Sevap kazanmanın yolları nelerdir. Haram olan her şer aynı zamanda günah mıdır? (BS7)

Neleri yapsak sevap veya günah olur? (BS2)

Tablo 12 Kategori 3 (BS): Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 4'ü "Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Günah işlersem yanar mıyım? (BS9)

Sevap veya günahlar ne işimize yarayacak? (BS2)

Günahlar neden cezalandırılır? Günahlarımız yüzünden cehenneme girersek orada sonsuz şekilde mi kalacağız? (BS4)

4.3. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları yöntemler ve materyallere ilişkin bulgular 13'üncü tabloda verilmiştir.

Tablo 13. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi f Öğretmenleri(n:10) DKAB	Birleştirilmiş öğretmenleri(n:10) BS	Sınıf f
Öğrencilerin öğrenme seviyelerine uygun bilgi aktarma	Öğrencilerin öğrenme seviyelerine uygun bilgi aktarma	1
Somutlaştırarak bilgi aktarma	Somutlaştırarak bilgi aktarma	5
Kur'an-ı Kerim'den ve kaynak kitaplardan örnekler verme	Kur'an-ı Kerim'den ve kaynak kitaplardan örnekler verme	3
Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı	Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı	2
Deneylerle bilgi aktarımı	Deneylerle bilgi aktarımı	1
Örnek videolar, çizgi filmler aracılığıyla bilgi aktarımı	Örnek videolar, çizgi filmler aracılığıyla bilgi aktarımı	3
Güdüleyici örnekler aracılığıyla bilgi aktarımı	Güdüleyici örnekler aracılığıyla bilgi aktarımı	-
Sevdirerek anlatma	Sevdirerek anlatma	-
Gezi gözlem yöntemiyle bilgi aktarımı	Gezi gözlem yöntemiyle bilgi aktarımı	1

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin

sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 8 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Somutlaştırarak bilgi aktarma, Kur'an-ı Kerim’den ve kaynak kitaplardan örnekler verme ve Öğrencilerin öğrenme seviyelerine uygun bilgi aktarma” cevapları olmuştur

Tablo 13 Kategori 1 (DKAB): Somutlaştırarak bilgi aktarma

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 5’i “Somutlaştırarak bilgi aktarma” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Allah’ı tanıtmak, varlığını kavratmak benim zorlandığım konular arasında. Sonsuz bir varlığa, şu sınırlı aklımızla kavratmak bize bile zor geliyor. Allah nasıl bir tane ve her yerde diye soruyorlar. Güneş gibi diyorum. Güneş bir tane olmasına rağmen her yerden nasıl görünüyorsa, hava nasıl her yerde ise Allah da tıpkı hava ve güneş gibi her yerdedir (DKAB8).

Çocukların anlayabileceği bir seviyeye inerek ve konuyu somutlaştırarak anlatmaya çalışıyorum. Allah’ın varlığını ve O’nun bir olduğunu ispatlamaya çalışmada insanlardan ve çevreden örnekler vermeye çalışıyorum (DKAB2).

Genelde konular soyut kavramları içerdiği için sorularını cevaplarken konuları somutlaştırarak anlatmaya çalışıyorum. Örneğin havaya sprey sıkıyorum. Kokuyu aldığınız halde kendisini göremiyorsunuz. Çaya şeker attığımızda şeker ile çayı karıştırdıktan sonra şekeri göremiyoruz ama içtiğimizde onun tadını alabiliyoruz. Bu yüzden bir şeyi görmememiz onun olmadığı anlamına gelmez diyerek onlara Allah’ı göremesek de onun varlığını çevreye bakarak bulabiliriz diyorum (DKAB5).

Tablo 13 Kategori 2 (DKAB): Kur'an-ı Kerim’den ve kaynak kitaplardan örnekler verme

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 5’i “Kur'an-ı Kerim’den ve kaynak kitaplardan örnekler verme” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Öğrencilerin sorduğu soyut kavramlar için genellikle Kur'an ‘dan örnekler veriyorum. Kur'an ‘da anlatılan cennet altılarında ırmaklar akan dereceleri bulunan, üzüntü ve

sıkılmanın olmadığı mutluluk ve huzur kaynağı bir mekan. Yalnız burayı kazanmak için Allah'ın emir ve yasaklarına uyulması gerektiği, cennetin bir ödül olduğu bu ödülü kazanmak için gayret göstermemiz, iyi insan olmamız gerektiğini söylüyorum. Ölümden sonraki hayatı yüce Allah bize Kur'an-ı Kerim'de bildiriyor. Sizi yeniden dirilteceğim hatta parmak uçlarınıza kadar diyor. Biz de anlıyoruz ki Rabbimiz bizi vücudumuzu yoktan var ettiği gibi ikinci bir kez yeniden yaratacak. Sonuçta biz yokken Rabbimiz bizi nasıl yarattıysa yeniden yaratmaya da gücü yetendir. Ve hepimiz yeniden yaratılıp davranışlarımızdan sorguya çekileceğiz (DKAB10).

Öncelikle konuyla ilgili ayetleri okuyor daha sonra kitaplardan edindiğim bilgilerle cevap veriyorum. Daha çok somutlaştırmaya çalışıyorum. Sorulara basit ve mantıklı sorularla karşılık veriyorum. O zaman daha iyi anlaşılıyor (DKAB9).

Öğrencilerin sorularına cevap verirken ayet ve hadislerden örnekler getirerek çocukların aklındaki sorulara cevap vermeye çalışıyoruz örnek cinlerin bu göz özellikleriyle göremeyeceğimizi varlıkların Allah'ın Kur'an'ı kerimden bildirmesiyle cinlerin varlığından haberdar olduğumuzu söylüyoruz. Öğrenciler ayet ve hadislerden örnekler verildiği zaman daha fazla olayı rahat anlıyor kabulleniyor (DKAB6).

Tablo 13 Kategori 3 (DKAB): Öğrencilerin öğrenme seviyelerine uygun bilgi aktarma

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 4'ü "Öğrencilerin öğrenme seviyelerine uygun bilgi aktarma" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Öğrencilerin öğrenme düzeylerine uygun bir biçimde anlatmaya çalışıyorum. Somut örneklerden yola çıkmaya çalışarak konuları oldukça basitleştirerek anlatmaya çalışıyorum. Öğreneğin birden fazla Allah olsa ne olurdu sorusuna, burada okulumuzda birden fazla müdür olsaydı ne olurdu, sorusunu sorarak onları düşündürme sevk ediyorum. Ayrıca çocukların korka bileceği kavramları (cin, şeytan ve cehennem vb.) onları ürkütmeden sevdikleri kavramlar üzerinden anlatmaya çalışıyorum (DKAB3).

Anlayacakları bir dilde seviyelerine uygun bir dilde anlatmaya çalışıyorum (DKAB1).

Çocukların kıyamet, ölüm vb. konularla ilgili sorularını onları korkutmamaya ve seviyelerine uygun bir şekilde anlatmaya çalışıyorum. Bunların gelecekle alakalı olduğunu, bunların ancak Allah'ın en doğrusunu bilebileceğini anlatıyorum (DKAB8).

Tablo 13'deki veriler incelendiğinde, katılımcı birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 6 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Somutlaştırarak bilgi aktarma, Kur'an-ı Kerim'den ve kaynak kitaplardan örnekler verme ve Örnek videolar, çizgi filmler aracılığıyla bilgi aktarımı” cevapları olmuştur.

Tablo 13 Kategori 1 (BS): Somutlaştırarak bilgi aktarma

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 5'i “Somutlaştırarak bilgi aktarma” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Soruları kıssadan hisselerle ve günlük hayattan örnekler vererek yani konuları somutlaştırarak anlatmaya çalışıyorum (BS2).

Daha çok günlük hayattan örnekler vermeye çalışıyorum. Soyut kavramlar olduğu için anlatırken zorluk çekiyorum. Çok ayrıntıya girmemeye çalışıyorum (B8).

Çocukları güzel yeşillikli bir alana götürdükten sonra çöp ve pisliklerin olduğu bir yere götürdüm. Daha sonra hangi yerde olmak sizi daha mutlu etti diye sorarak yeşil alanın aslında cennete benzediğini cennetin öyle bir yer olduğunu anlatmaya çalıştım (B9).

Tablo 13 Kategori 2 (BS): Kur'an-ı Kerim'den ve kaynak kitaplardan bilgi verme

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü “Kur'an-ı Kerim'den ve kaynak kitaplardan” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Ayet ve hadislerden yola çıkılarak çocuğun seviyesine inerek açıklardım (BS4).

Genellikle derse başlamadan önce o gün işleyeceğim konu ile alakalı bir ayet veya hadis ile giriş yaparak sorularını cevaplandırmaya çalışıyorum (BS6).

Tablo 13 Kategori 3 (BS): Örnek videolar, çizgi filmler aracılığıyla bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü “Örnek videolar, çizgi filmler aracılığıyla bilgi aktarımı” in daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Din Kültürü ve Ahlak bilgisi dersini daha çok somutlaştırmaya çalışırız. Olayları hikayeleştirerek anlatırız. Özellikle son yıllarda bu konularla ilgili çok fazla çizgi film gündemde var. Bu filmlerin çok yardımı oluyor (BS10).

4.3.1. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Allah ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Allah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları yöntemler ve materyaller aşağıda 14'üncü tabloda verilmiştir.

Tablo 14. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Allah ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi f Öğretmenleri(n:10) DKAB	Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenleri(n:10) f BS
Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı	3 Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı 5
Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı	3 Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı -
Günlük hayattan örnek vererek somutlaştırma	7 Günlük hayattan ve doğal olaylarından örnekler vererek somutlaştırma 3
Örnek olay yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	2 Örnek olay yöntemi kullanarak bilgi aktarımı -
Animasyon filmler ve videolar kullanarak bilgi aktarımı	- Animasyon filmler ve videolar kullanarak bilgi aktarımı 3
Resimler aracılığıyla bilgi aktarımı	- Resimler aracılığıyla bilgi aktarımı 2
Drama yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	- Drama yöntemi kullanarak bilgi aktarımı 1
Soru-cevap yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	- Soru-cevap yöntemi kullanarak bilgi aktarımı 1

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 4 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Günlük hayattan örnek vererek somutlaştırma, Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı ve Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı” cevapları olmuştur.

Tablo 14 Kategori 1 (DKAB): Günlük hayattan örnek vererek somutlaştırma

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 7’sinin “Günlük hayattan örnek vererek somutlaştırma” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Daha çok örneklerden ve benzetmelerden yola çıkarak anlatmaya çalışıyorum. Örneğin; burada meşhur lokomotif örneğini veriyorum. “Vagonları lokomotif çekiyor. Peki lokomotif kim çekiyor” diye soruyorum. Zaten genellikle soru yönelterek cevapları kendilerinin bulmalarını sağlıyorum.” Allah’ın çocuklar tarafından bazen yüksek bir dağa, bazen Noel babaya, bazen de kocaman bir deveye benzettiklerine şahit oluyorum. Allah’ı nasıl hayal ediyorsunuz dediğimde bu tür cevaplar alıyorum. O zaman onlara diyorum ki, nasıl ki bir ayakkabıcı yaptığı bir ayakkabıya ve nasıl ki bir terzi yaptığı bir elbiseye benzemiyorsa Allah da yarattığı hiçbir şeye benzemez diye cevap veriyorum (DKAB8).

Öğrencilere genellikle sunuş yoluyla konu anlatılıyor sonra örnekler vererek konuyu zihinlerinde somutlaştırmaya çalışıyoruz. Çocuklara evrene baktığımız zaman bir düzen bir uyumun var olduğunu görebiliriz örnek mevsimlerin oluşumu, güneş ile ayın ortaya çıkması veya bir ağacın yeşermesi gibi hiçbir şey tesadüfen ortaya çıkmaz. Bunu yapan bir güç olmalı bu eşsiz uyumu düzeni yaratan Allah’tır. Daha sonra Hz. İbrahim’in güneşe, aya ve yıldızlara bakarak Allah’ı aklını kullanarak bulmasını örneğini anlattıktan sonra öğrencilere siz evrene veya çevrenize baktığınız zaman Allah’ın varlığını göstere bilir misiniz? Diye sorduktan sonra, öğrenciler de kendi örneklerini söylüyor (DKAB6).

Soruya göre cevabı da değişik örneklerle veriyorum. Örneğin meyveyi Allah yarattı diyorum. Bir öğrenci onun toprak su ve güneş ile oluştuğunu söylediğinde ben de onların akıl sahibi olmadıklarını dolayısıyla bu kadar güzel ve hepsi uyum içerisinde olan meyveleri yaratmaya güçlerinin olmadığını açıklıyorum (DKAB9).

Tablo 14 Kategori 2 (DKAB): Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 3’ü ”Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı” nı daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Öncelikle konuyla alakalı ayet ve hadisler üzerinden açıklamalar yapıyorum. Bunu yaparken kainattaki düzenin mükemmelliği üzerinde duruyorum. Öğrencileri düşünmeye sevk edecek örnekler üzerinde duruyorum. İnsanın yaratılıştaki sanatın

tesadüfî olamayacağını bu yüzden bir yaratıcının var olması gerektiğini izah ediyorum (DKAB7).

Allah'ı kendilerinden farklı görmüyorlar. Bu yüzden bu tür soyut kavramları anlatmakta zor oluyor. Ama çocuğun bu sorularını cevaplamak için Kur'an-I Kerim'den ve farklı kaynaklardan yararlanıyorum. Örneğin Allah'ın yarattığı hiç bir varlığa benzemediğini ve bunu Kur'an-I Kerim'de dile getirdiğini söylüyorum (DKAB5).

Tablo 14 Kategori 3 (DKAB): Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 3'ü " Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı" nı daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Allah'ı göremediğimiz için o'nun nasıl bir seklinin olduğunu kendi bilgilerimizle bilemeyiz. Ancak Allah kendini bize Kur'an'da tanıtmıştır. O yaratılmış hiç bir varlığa benzemez çünkü o yaratandır yaratılan değil bu yüzden bizim o'nu hayalimizde canlandırmamız bizi yanlışla götürür. Çünkü beynimiz Allah 'ı ancak daha önce gördüğümüz bir varlığa benzetecektir ya bir dağa ya bir buluta. Halbuki Allah bu varlıkların hiçbirine benzemez. O'nun şeklini düşünmek yerine özelliklerini bilmek daha çok işimize yarayacaktır. Mesela her an bizi duyan bir Allah ya da her an bizi gören bir Allah (DKAB10).

Daha çok somut örnekler vererek cevaplıyorum. Evrendeki düzen, gezegenler, mevsimlerin düzeni, bitkiler insanlar; canlı cansız bütün varlıklar ve bunların bir uyum ve düzen içerisinde olduğundan bahsediyorum (DKAB9).

Allah'ı görmek konusunda, gözlerimizin onu görebilecek bir yapıda olmadığını, bu sebeple Allah'ı bu dünyada görmemizin mümkün olmayacağını anlatıyorum. Tıpkı aklımızı, sevgimizi ve radyo dalgalarını göremediğimiz gibi. Gelecekte ise Allah'ı görebileceğimizi söylüyorum (DKAB8).

Tablo 14'teki veriler incelendiğinde, katılımcı birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 6 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı "Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı, Günlük hayattan örnek vererek

somutlaştırma ve Animasyon filmler ve videolar kullanarak bilgi aktarımı” cevapları olmuştur.

Tablo 14 Kategori 1 (BS): Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 5’i ”Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Kur’an-ı Kerim’den yola çıkarak açıklamalarda bulunuyorum. Daha küçük oldukları için konuların detaylarına çok fazla girmemeye çalışıyorum (BS8).

Birçok soruya onları tatmin edecek cevaplar veremiyorum. Bununla birlikte daha çok kaynak kitaplardan ve peygamber efendimizin hayatından ve hadislerinden yararlanıyorum (BS4).

Ayet ve hadislerden yola çıkarak çocukların seviyelerine inerek konuları ve sordukları soruları cevaplamaya çalışıyorum (BS5).

Çocukların bu tür sorularını Esmâ-ül Hüsnadan (Allah’ın isimleri) ve kaynak kitaplardan faydalanarak cevaplamaya çalışıyorum (BS6).

Allah’ın istek ve emirlerinden ve kimlerden razı olacağından örnekler vererek ve ayet ve hadislerden örnekler vererek onların sorularını cevaplandırmaya çalışıyorum (BS2).

Tablo 14 Kategori 2 (BS): Günlük hayattan örnek vererek somutlaştırma

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3’ü “Günlük hayattan örnek vererek somutlaştırma” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Günlük hayattan örnek olaylar ve kıssadan hisse konulu kitaptan ders verici somut minik hikayelerle açıklarım (BS2).

Bu konu biraz soyut olduğu için ve öğrencilerde somut işlemler döneminde olduğu için anlatırken biraz sorun yaşıyoruz. Çevremizdeki doğa olaylarından yaşam mucizelerinde örnekler verip seviyelerine uygun videolarla kavratmaya çalışıyoruz (BS10).

Soyut düşünme kabiliyetinden uzak olan öğrencilerin konuyu kavramaları için vereceğim cevapları materyaller üzerinde somutlaştırarak cevaplandırmaya çalışıyorum. Örneğin; Allah'ı kim yarattı? Sorusuna cevap olarak şunu anlatırım. Tahtaya 5 vagonlu bir tren çizerek vagonları numaralandırıp 5. vagon kime bağlı? Sorusunu sorup 4. vagona bağlı cevabını alarak her vagon için aynı soruyu sorduktan sonra son olarak 1. vagon kime bağlı sorusunu sorup "Hiçbir şeye bağlı değil" cevabı üzerine Allah da hiçbir şeye bağlı değildir. Kendiliğinden var olmuştur. Diyerek soruyu cevaplandırıyorum (BS9).

Tablo 14 Kategori 3 (BS): Animasyon filmler ve videolar kullanarak bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü " Animasyon filmler ve videolar kullanarak bilgi aktarımı" nı daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Çevremizdeki doğa olaylarından yaşam mucizelerinde örnekler verip seviyelerine uygun videolarla kavratmaya çalışıyoruz (BS10).

Animasyonlarla soyut konular daha kolay bir şekilde somutlaştırıldığı için daha çok bu tür animasyonları kullanıyoruz. Videolar ile konuları izah etmeye çalışıyorum. Bir varlığın görünmemesi onun olmadığı anlamına gelmez. Bunları videolardan yararlanarak anlatmaya çalışıyorum. Örneğin; diyanetin dinimi öğreniyorum videolarından yararlanıyorum (BS1).

4.3.2. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Hz. Muhammed ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları yöntemler ve materyaller aşağıda 15'inci tabloda verilmiştir.

Tablo 15. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Hz. Muhammed ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri (n:10) DKAB	f	Birleştirilmiş Sınıf öğretmenleri (n:10) BS	f
Hız. Muhammed'in hayatından örnekler vererek bilgi aktarımı	1	Hız. Muhammed'in hayatından örnekler vererek bilgi aktarımı	2
Hız. Muhammed'in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma	3	Hız. Muhammed'in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma	4
Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı	4	Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı	3
Kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı	2	Kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı	1
Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı	5	Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı	5
Soru-cevap yöntemiyle bilgi aktarımı	-	Soru-cevap yöntemiyle bilgi aktarımı	2

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 5 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı, Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı ve Hız. Muhammed'in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma” cevapları olmuştur.

Tablo 15 Kategori 1 (DKAB): Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 5'i "Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı" n daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Rüyalar konusunda eğer gördülerse O'nun gerçekten peygamber efendimiz olduğunu ve bunu çok fazla söylememeleri gerektiğini söylüyorum. Yoksa artık göremeyeceklerini söylüyorum. Mucizeler konusunda gerçek olduklarını söylüyorum ancak peygamber efendimizin en büyük mucizesinin Kur'an-ı Kerim olduğunu ifade ediyorum. Üniversitelerde okutulan kitapların bir süre sonra kullanılmadığı, Kur'an-ı Kerim'in ise asırlar boyunca gerçekliğini koruduğunu, değişmediğini ve hiç değişmeyeceğini söylüyorum (DKAB8).

Bir şeyin doğru olup olmadığını anlamak için ispatla deriz. Mucizelerde peygamberliğin ispatıdır. Allah yardım ediyor, çünkü Allah çok güçlüdür. Peygamberler de bizim gibi birer insandır. Nasıl ki sınıf başkanı bizim sınıfımızdan bir öğrenci ise peygamber de inşaların arasından seçilmiştir. Vahiy sürecini açıklıyorum. Eğer onun da bizim gibi bir fotoğrafı olsaydı insanlar zamanla onu bir yaratıcı gibi sevmeye başlar ve ona taparlardı (DKAB4).

Peygamber Efendimizi şekil ve şemail yani dış görünüş açısından çok bilmiyoruz. Boyunun orta uzunlukta olduğu, gözlerinin siyah olduğu, teninin beyaz olduğu gibi birkaç bilgi elimizde mevcut. Yalnız o'nun dış görünüşünden çok davranışlarının çok güzel olduğunu rabbimiz bize Kur'an da anlatıyor. Ahlakı en güzel insan olan Peygamberimiz yüce Allah'ın terbiyesinden geçtiği için bize örnek olarak gösteriliyor. Bizim de o'nun izinden gitmemiz emrediliyor. Mucize olağanüstü olaylar demektir. Peygamberimizin en önemli mucizesi Allah tan vahiy alması yani Kur'an'dır. Bunun dışında anlatılan göğsünün yarılması ya da ayı ikiye bölmesi gibi olaylar peygamberimizin kendi gücüyle değil Allah'ın yardımı ve izniyle gerçekleşebilecek olaylardır. Peygamberler mucizeleri ancak Allah'ın izniyle ve peygamberliklerini ispatlamak için gerçekleştirmişlerdir (DKAB10).

Öğrencilere Yüce Rabbimiz eğer insanlara peygamber göndermeseydi, insanlar akılları vasıtasıyla Allah'ın varlığını kavrasalar bile O'nu yeterince tanıyamaz, O'nun mesajlarını, emirlerini ve O'na nasıl ibadet edileceğini bilemezlerdi. Örnek Hz. Muhammed (SAV) gönderilmeseydi biz nasıl namaz kılacağımızı bilemeyecektik

Allah'ü Teala'nın emirleri, yasakları, mesajları insanlara yöneliktir. Diğer bir ifade ile vahyin muhatabı insanlardır. Bu mesajları insanlara en iyi yine bir insan açıklayabilir. Bir insan, başka bir insanı anlayabilir, sevincini üzüntüsünü paylaşabilir, onunla kolay

*iletişim kurup derdini paylaşabilir, yaşamıyla ona örnek olabilir. Bu yüzden
peygamberler insanlardan seçilmişlerdir.*

Eğer peygamberler meleklerden seçilseydi, melekler sadece anlatır, örnek olamazlardı. İnsanların duygularını bilemez, onları ruhsal yönden anlayamazlardı. İnsanlar da bir meleği örnek alamazlardı. Sunuş yoluyla stratejisi kullanarak öğrenciler bilgiler aktarılmaktadır (DKAB6).

Tablo 15 Kategori 2 (DKAB): Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi ğretmenlerinin 4' " Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Bize rnek olacak birinin insan olması gerektiğini anlatıp onun da onun da bibim gibi bir insan olduğunu anlatıyorum ki bu konuyla ilgi Kur'an'daki ayeti okuyorum (DKAB5).

Kuran-ı Kerim'den ve hadis kitaplarından örnekler vererek açıklıyorum. Örneğin. Dürüst ve güvenilir olduğundan bahsettiğimizde, hadisten de örnek veriyorum. Gayrimüslimlerin İslamiyet'i kabul etmemelerine rağmen O'na güvendikleri için değerli eşyalarını ona emanet ettiklerinden örnek veriyorum (DKAB9).

Peygamberimizin rahmet peygamberi olduğunu "eğer sen onlara kaba ve sert davranmış olsaydı onlar etrafından dağılıp giderlerdi" ayetini okuyorum. Peygamberimizin de küçük hatalar yaptığını onun da bizim gibi bir insen olduğunu söylüyorum (DKAB1).

Tablo 15 Kategori 3 (DKAB): Hz. Muhammed'in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi ğretmenlerinin 3' "Hz. Muhammed'in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Peygamber efendimizin ahlakında, hadislerinden mümkün olduğunca örnekler vererek açıklamaya çalışıyorum. O'nun çocukluk yıllarında yaşadığı sıkıntılardan ve zorlulardan bahsederek onun hayatını anlatıyorum (DKAB3).

Konuyla ilgili ayet ve hadislere başvuruyorum. Yine siyer kitaplarından faydalaniyorum. Somut örnekler üzerinden konunun daha iyi anlaşılmasını sağlıyorum. Günümüz için hangi mesajlar verdiğini izah ediyorum (DKAB7).

Tablo 15'teki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin* öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 6 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı, Hz. Muhammed’in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma ve Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı” cevapları olmuştur.

Tablo 15 Kategori 1 (BS): Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 5'i ” Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Hz. Muhammed'in hayatı aileler tarafından çok anlatıldığı ve televizyonlardan çok fazla izledikleri için merakları ve hayranlıkları çok oluyor. Çocuklara öncelikle Hz. Muhammed'in yaşadığı dönemin şartlarını ve insanların yaşayış şekillerini anlatırız (BS10).

Eğer yüzü gösterilirse gördüğümüz kişiyi Hz. Muhammed zannedeceğiz. Ama o Peygamberimiz değil sadece bir oyuncu. İşte o kişiyi Peygamber sanmamamız için yüzü gösterilmiyor (BS9).

Tablo 15 Kategori 2 (BS): Hz. Muhammed'in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 4'ü ”Hz. Muhammed'in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Hz Muhammed in de Allah tarafından bizler için seçilmiş bir insan olduğunu yine filmlerle hikayelerle anlatıyoruz (BS10).

Konuyla ilgili videolardan ve hikayelerden faydalaniyorum (BS3).

Kaynak kitaplara göre ve film-slaytlarla konuları anlatmaya çalışıyorum (BS4)

Görsellerden yararlanarak konuyu izah etmeye çalışıyorum. Bu konuda ayrıca çeşitli film ve videolardan yararlanıyorum (BS1).

Tablo 15 Kategori 3 (BS): Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü " Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Hz. Muhammed'in hayatından ve hadislerinden örnekler vererek anlatmaya çalışıyorum (BS7).

Peygamber efendimizin müşriklerle mücadelesini ve yine ayet ve hadislere başvurarak anlatıyorum. Örneğin; Oku! Yaratan Rabbinin adıyla oku, ilgili ayeti okuyarak dikkatlerini çekmeye çalışıyorum. Son olarak insanlığa gönderilmiş son peygamber olduğunu belirtiyorum (BS2).

Ayet ve hadislerden yola çıkarak çocukların seviyelerine uygun bir şekilde anlatmaya çalışıyorum (BS5).

4.3.3. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Kur'an-ı Kerim ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları yöntemler ve materyaller ilişkin bulgular 16'ncı tabloda verilmiştir.

Tablo 16. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Kur'an-ı Kerim ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi f Öğretmenleri(n:10)	Birleştirilmiş öğretmenleri(n:10)	Sınıf f
Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı 4	Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı 3	
Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma 4	Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma 3	
Kavram haritaları aracılığıyla bilgi aktarımı 1	Kavram haritaları aracılığıyla bilgi aktarımı -	
Film, çizgi film ve videolardan faydalanma 2	Film, çizgi film ve videolardan faydalanma 1	
Düz anlatım yöntemi kullanarak bilgi aktarımı 4	Düz anlatım yöntemi kullanarak bilgi aktarımı 6	
Drama yöntemi kullanarak bilgi aktarımı 1	Drama yöntemi kullanarak bilgi aktarımı -	
Akıllı tahta kullanarak bilgi aktarımı 2	Akıllı tahta kullanarak bilgi aktarımı -	

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 7 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı, Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı ve Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma” cevapları olmuştur.

Tablo 16 Kategori 1 (DKAB): Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 4’ü ” Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Kur'an-ı Kerim'in bu zamana kadar tek harfi bile değişmeden gelmesinin en önemli sebebini rabbimiz bize söylüyor: o'nu ben indirdim ben koruyacağım diyor. Yani

Kur'an Allah'ın koruması altında bunun dışında peygamberimiz ve arkadaşları da Kur'an ı koruma konusunda çok hassas davranıyorlar. Çünkü Kur'an dan önce indirilmiş kitaplar insanlar tarafından değiştirilmiş. Peygamber efendimiz vahiy gelir gelmez yazdırıyor (vahiy katiplerine) ezberletiyor (hafızlara) ve ezberliyor. Vefatından sonrada sahabe Kur'an-ı toplamak için komisyon kuruyor ve bu işte uzman sahabeler tarafından Kur'an kitap haline getiriliyor (DKAB10).

Materyaller, hadis kitapları ve Kuran-ı kerim. Genelde anlatım yöntemini kullanıyorum. Mesela Allah'a nasıl daha çok yaklaşabileceğimizi; O'nun sevgisini nasıl kazanacağımızı soran öğrenciye, namaz kılarak ve Allah'ın emir ve yasaklarına uyarak Allah'a yaklaşacağımızı ve O'nun sevgisini kazanacağımızı hadis ve ayetlerden örnek vererek açıklıyorum (DKAB9).

Kur'an'nın indiriliş süreci hakkında bilgi veriyoruz. Özellikler ışıklı bir şekilde gelmediğini yazılı gelmediğini sözlü bir şekilde geldiğini açıklıyorum (DKAB4).

Tablo 16 Kategori 2 (DKAB): Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 4'ü ” Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Bu tür sorulara cevap verirken peygamber efendimizin hayatından, Kur'an-ı Kerim'den ve peygamber efendimizin hadislerinden yararlanıyorum. Allah'ın Kur'an-ı Kerim'i kendi korumasına aldığını ve bunu bize Kur'an-ı Kerim'de bildirdiğini açıklıyorum (DKAB1).

Kuran'ı Kerim'den ilgili ayetleri okuyarak ve ilgili hadislerden örnekler vererek açıklamaya özen gösteriyorum. Bunun dışında ders kitaplarından da faydalanıyorum (DKAB7).

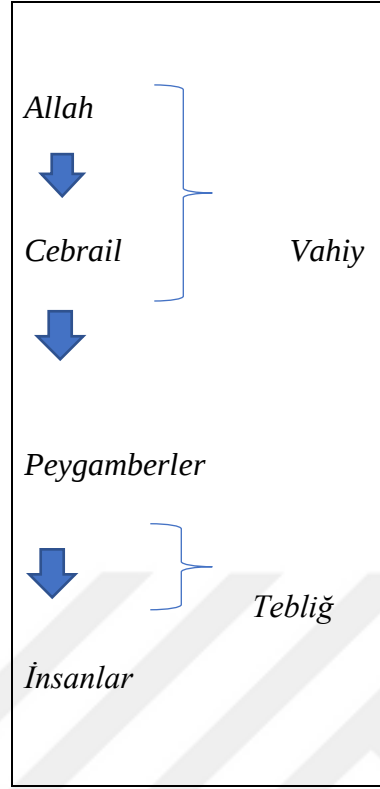
Tablo 16 Kategori 3 (DKAB): Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 4'ü ” Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Öğrencilere düz anlatım yöntemiyle Kur'an'ı Kerim'in indiriliş süreci ve yazıya nasıl geçirildiğini öğrencilere anlatılmakta ve örneklerle desteklenmektedir örnek ayetler belli olaylar veya konular üzerinde geliyordu. Bu Kur'an'ı Kerim'in parça parça indirilmesine sebep olmuştur. Peygamberimizin vahiy katiplerinin olduğunu gelen ayetleri peygamberimiz onlara soyluyordu onlarda taşlara, deri, kemik vb. araçların üzerine yazıp saklıyordu (DKAB6).

Bu sorulara cevap verirken daha çok drama yönteminden ve örneklendirmeden faydalaniyorum. Örneğin; öğrencilere kendilerini bir geminin kaptanı olarak görmelerini istiyorum. Gemiye rotasına uygun bir şekilde yerine götürmek için ellerinde harita olması gerektiğini anlatıyorum. Kur'an'ın da buna örnek olarak bizim haritamız olduğunu söylüyorum. Bu uygun canlandırma yaptırarak kafa karışıklıklarını giderebilmeleri için bir rotaya ihtiyaç duyduklarını kavratıyorum. Kur'an'ın da bir rota olduğunu söylüyorum (DKAB5).

Bu sorunun cevabı din kültürü ve ahlak bilgisi kitaplarımızda var ama öğrenciler anlamakta zorluk çekiyor çünkü cevap ayet meali ile verilmiş ama öğrenciye günlük hayattan örnek vererek daha iyi kavratabiliriz. Mesela öğretmeninizi sizi yapacağı sınavdan kitabın hepsinden birden sorumlu tutsa siz bu kitabı ilk defa görmüş olsanız zorlanmaz mısınız? Halbuki her gün birkaç konuya çalışıp sonrada topluca tekrar etseniz sizin için daha verimli olmaz mı? (DKAB10).

Şekil 1. Kur'an-ı Kerim'in indirilişinin anlatımında kullanılan şema

Böyle bir şema ile kavratmaya çalışıyorum Kur'an-ı Kerim'in indiriliş. Allah'ın gözlerle görülemeyeceğini, bu sebeple peygamber efendimize Kur'an-ı Cebrail (as) aracılığı ile ilettiğini söylüyorum. Kur'an'ın 23 yılda indirildiğini söyleyince şaşıyorlar. Ayet ayet, sayfa sayfa geldiğini böylece insanların kalbine insanları yerleştirdiğini söylüyorum (DKAB8).

Tablo 16'teki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin* öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 4 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı, Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı ve Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma” cevapları olmuştur.

Tablo 16 Kategori 1 (BS): Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 6'sı ” Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı”nın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Kur'an-ı Kerim'in içerisindeki ayetlerin Allah'ın sözü olduğunu, peygamber efendimize Cebrail adlı melek aracılığı ile iletildiğini, içerisinde yer alan ayet ve surelerin çeşitli kıssalar, Allah'ın emir ve yasaklarının olduğunu, yanı kılavuzumuz olduğu, önce sayfalar halinde sonra kitap haline daha sonra da çoğaltılması yoluyla bizlere ulaştığını anlatıyorum (BS2).

Her ülkenin ve bölgenin dili farklı olduğu için ve Kur'an-ı Kerim'in indirildiği yer Arap dilinin konuşulduğu Arap yarımadası olduğu için bu dil ile indirildiğinin anlatıyorum. Çocuklar zaten farklı bölgelerin farklı dillerinin olduğunu biliyorlar. 23 nisalara farklı dilden ve ülkelerden insanlar katıldığı için bunları örnek veriyoruz (BS1).

Yine o dönemin şartlarında yaşanan yanlış hayat şekillerini ve insanların farklı inanışlar ve tapınmalar içinde olduğunu anlatıp Kur'an -ı Kerim in gerekliliğini anlatıyoruz (BS10).

Tablo 16 Kategori 2 (BS): Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü ” Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Ayet ve hadislerden yola çıkarak çocukların seviyelerine uygun bir şekilde anlatmaya çalışıyorum (BS5).

Kur'an -ı Kerim'i sınıfa getirerek ve sınıfta ayetleri okuyarak daha sonra da konu ile alakalı araştırma ödevi vererek anlatıyorum (BS6).

Kılavuz kitaplara göre ve hadislerden yola çıkarak koyu anlatmaya çalışıyorum (BS4).

Tablo 16 Kategori 3 (BS): Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü " Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Çocukların kuran-ı Kerim ile ilgili sorularına kendi defterlerini örnek kullanarak cevaplandırmaya çalışıyorum. Örneğin; her dersimizde konuya uygun olarak yazı yazıyoruz. Okul bittiğinde bütün defterimiz dolmuş oluyor. Biz bu defteri bir günde mi yazdık? Sorusunu sorup "hayır" cevabını aldıktan sonra "İşte Kuran-ı Kerimi de Allah belli zamanlarda belli konular üzerine yavaş yavaş indirmiştir" (BS3).

Çocuklar zaten farklı bölgelerin farklı dillerinin olduğunu biliyorlar. 23 nisalara farklı dilden ve ülkelerden insanlar katıldığı için bunları örnek veriyoruz (BS1).

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları yöntemler ve materyaller aşağıda 17'inci tabloda verilmiştir.

4.3.4. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde sevap – günah ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde sevap-günah ile ilgili sordukları sorulara ilişkin din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları yöntemler ve materyallere ilişkin bulgular 17'nci tabloda verilmiştir.

Tablo 17. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde sevap – günah ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara (örnekler, öğretim materyalleri, öğretim yöntemleri) ilişkin elde edilen bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi f Öğretmenleri(n:10) DKAB	Birleştirilmiş öğretmenleri(n:10) BS	Sınıf f
Düz anlatım ve soru-cevap yöntemi 6 kullanarak bilgi aktarımı	Düz anlatım ve soru-cevap yöntemi 7 kullanarak bilgi aktarımı	
Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan 4 faydalanarak bilgi aktarımı	Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan 3 faydalanarak bilgi aktarımı	
Günlük hayattan örnekler vererek 2 somutlaştırma	Günlük hayattan örnekler vererek 2 somutlaştırma	
Atasözleri ve deyimlerden 1 faydalanarak bilgi aktarımı	Atasözleri ve deyimlerden - faydalanarak bilgi aktarımı	
Drama yöntemi kullanarak bilgi 1 aktarımı	Drama yöntemi kullanarak bilgi - aktarımı	
Matematiksel dille bilgi aktarımı 1	Matematiksel dille bilgi aktarımı -	
Film, çizgi film ve videolardan 1 faydalanma	Film, çizgi film ve videolardan 2 faydalanma	

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 7 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Düz anlatım ve soru-cevap yöntemi kullanarak bilgi aktarımı, Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı ve Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma” cevapları olmuştur.

Tablo 17 Kategori 1 (DKAB): Düz anlatım ve soru-cevap yöntemiyle bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 6’sı ” Düz anlatım ve soru-cevap yöntemiyle bilgi aktarımı” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Sevap olan şeylerin faydaları ve günah olan şeylerin zararları anlatılıyor (DKAB4).

Günlük hayatımızdan örnekler veriyorum. Anne, baba çocuk ilişkisi ve aile içerisinde kurallardan bahsediyorum. Anne ve babanın çocuklarının iyiliği için bazı şeylerden uzak kalmaları gerektiğini ve bazı kurallara uymaları gerektiğini söylüyorum. Aynı bunun gibi bizleri yaratan Allah'ın da bizim iyiliğimiz için bazı kurallar koyduğunu söylüyorum. Bunların da ayetlerde olduğunu örnek vererek açıklıyorum (DKAB9).

Her ne kadar çocuk olsalar da neyin doğru neyin yanlış olduğunu bildikleri için günahlardan uzak durmaları gerektiğini anlatıyorum. Ağaç yaşken eğilir atasözünden hareketle, küçükken neye alışsaksak büyüdüğümüzde de onları yapacağımızı vurguluyorum (DKAB3).

Öğrencilere sevap ve günah kavramının tanımını yaptıktan sonra başkaları ve kendisi için yaptığı iyi ve yararlı işlerin sevap başkalarına ve kendisine zarar verecek davranışlarında günah olacağı açıklamasında bulunuyorum. Buradan yola çıkarak kendilerinin ayırt etmeleri gerektiğini belirtiyorum. İradeleri dışında yaptıkları hataların örneğin görmeden karınca ezmek böcek öldürmek gibi... günah olup olmadığı çok soruluyor. Bu konuda dikkat etmemiz gerektiği fakat yine de kazayla verdiğimiz zararın niyetimiz kötü olmadığı bile isteye yapmadığımız için günah olmayacağını vurguluyorum. Hayvanlara zarar vermemek için empati kurmalarını kendilerini onların yerine koymalarını hatta bilerek zarar verme durumunda onların ahirette bizden haklarını alacaklarını söylüyorum. Günah ve sevap konusunda öğrencilerden farklı sorular gelebilir diye düşünüyorum mesela ne yazık ki küfürlü konuşma öğrenciler arasında çok yaygınken hiçbir öğrencim bunun günah olup olmadığını sormuyor. Anlaşılan o ki öğrenciler ya da hepimiz hayatımızda normalleşmiş ama Allah 'n istemediği şeyleri öğrenip de sorumluluğun altına girmek istemiyoruz (DKAB10).

Tablo 17 Kategori 2 (DKAB): Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 4'ü ” Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Bu konuyu anlatırken daha çok Kur'an-ı Kerim'den ve peygamber efendimizin hadislerinden yararlanıyorum. Bununla birlikte bazı hikayeleri drama yöntemini kullanarak sınıfta canlandırıyorum. Özellikle daha çok sevap ve iyilik üzerinden konuları anlatıp İslam dinin sevmeleri ve yanlış bir algı oluşturmamaları için çaba sarf ediyorum. Örneğin; iyiliği anlatırken peygamber efendimizin “bir tebessüm bile sevaptır” hadisinden tola çıkarak sürekli güler yüzlü olmaları gerektiğini söylüyorum. Bunun yanında birkaç öğrenci seçip pazardan gelen bir yaşlıya yardım etmeyi drama yoluyla canlandırıyorum. Birkaçı o yaşlının yanından geçmesine rağmen ona yardım etmiyor. Biri ise ona yardım eden kişiyi canlandırıyor. Bunun üzerinden o yardım eden kişinin sevap işlediğinin söylüyorum (DKAB5).

Öğrencilere anlayabileceği bir üslup kullanarak ve ayet hadislerden yararlanarak ve çevremizden örnekler vererek öğrencilerin aklındaki soru işaretlerini ortadan kaldırmaya çalışıyoruz. Bazen yaşanmış hikayelerden de faydalanıyorum (DKAB6).

Kuran'ı Kerim'in konuyla ilgili ayetleri ve hadislerden faydalanırım. Ayrıca örnekler ve ders kitaplarıdaki metinlerden yararlanırım (DKAB7).

Tablo 17 Kategori 3 (DKAB): Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 2'si ” Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Öğrencilerime sevap ve günah konusunu anlatırken tahtaya şunu yazıyorum;

Şekil 2. Sevap ve günah kavramlarının anlatımında kullanılan şema

İyi bir şey yaptığımız da + (sevap), kötü bir şey yaptığımızda – (günah) kazanıyoruz. Hatta diyelim ki – ((günah) kazandık. Bir + (sevap) kazandığımızda o + (sevap) – (günah)'yi siliyor. Yani güzel davranışlarda bulunduğumuzda kötü davranışlarımız etkisiz hale geliyor. Burada yine Allah'ın affediciliğine ve kullarına duyduğu sevgiye vurgu yapıyorum (DKAB8).

Günlük hayatımızdan örnekler veriyorum. Anne, baba çocuk ilişkisi ve aile içerisinde kurallardan bahsediyorum. Anne ve babanın çocuklarının iyiliği için bazı şeylerden uzak kalmaları gerektiğini ve bazı kurallara uymaları gerektiğini söylüyorum. Aynı bunun gibi bizleri yaratan Allah'ın da bizim iyiliğimiz için bazı kurallar koyduğunu söylüyorum. Bunların da ayetlerde olduğunu örnek vererek açıklıyorum (DKAB9).

Tablo 17'deki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 4 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Düz anlatım ve soru-cevap yöntemi kullanarak bilgi aktarımı, Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı ve Film, çizgi film ve videolardan faydalanma” cevapları olmuştur.

Tablo 17 Kategori 1 (BS): Düz anlatım ve soru-cevap yöntemiyle bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde *birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 7'sinin ” Düz anlatım ve soru-cevap yöntemiyle bilgi aktarımı” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:*

Birine veya bir canlıya zarar verdiğinde vicdanının rahatsızlık duyacağı için bu tür eylemlerden yola çıkarak günahı anlatmaya çalışıyorum. Fakat çocuğun günah eylemi üzerinden İslam'ı tanımasına istemediğim için genellikle bu kavramı kullanmamaya üzen gösteriyorum. Ve daha çok İslam'ın güzelliklerini tanıtarak onlara dinimizi sevdirmeye çalışıyorum (BS1).

Sevap ve günah konusunda mükafat, cennet ve cehennem ile anlatmaya çalışıyorum. Çok ayrıntılı cevaplar veremiyorum. Sebep-sonuç ilişkisini kurmalarını sağlayarak doğruyu bulmalarına yardımcı oluyorum (BS8).

Sevap ve günah neden var? Sorusuna cevap olarak örneğin; Dersini çalışıp ödevlerini yapınca iyi bir şey yaptığın için ben sana ödül veriyorum, aferin diyorum, Dersini yapmadığın zaman sana kızıyorum. İşte Allah'ın istediği şeyleri yapınca sevap işlemiş oluyoruz Allah da bizi cennetiyle ödüllendiriyor (BS9).

Helal ve haram kavramlarından bahsediyorum. Günah ve sevaplarımızı yazan meleklerden bahsediyorum. Günü gelince sevap ve günahlarımızın dercesine göre cenneti veya cehennemi hak ediş durumumuzu anlatıyorum (BS2).

Tablo 17 Kategori 2 (BS): Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3'ü " Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Konu ile alakalı ayet, hadislerden ve örnek olaylardan yararlanırdım. Örneğin; Hz. Musa'nın Allah ile konuşmak için yola çıktığında 3 farklı insan tipini ve yaptıkları amellerle ilgili kimlerin cennetlik veya cehennemlik olduklarını anlatan ibretlik hikayesinin anlatıyorum (BS2).

Ayet ve hadislerden yola çıkarak çocukların seviyelerine uygun bir şekilde anlatmaya çalışıyorum (BS5).

Kılavuz kitaplarından, hadis ve sünnete göre konuları anlatmaya çalışıyorum (BS4).

Tablo 17 Kategori 3 (BS): Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 2'si " Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Sevap ve günah kavramının manasını günlük hayatımızdaki basit örneklerle kavratmaya çalışıyoruz. Özellikle çevremizdeki insanları günah işliyorsun diye etiketlemenin ne kadar yanlış olduğunu ve bunun kararını bizlerin veremeyeceğini anlatıyoruz (BS10).

Soru-cevap yöntemi ve ayrıca günlük hayattan canlandırmalarla konuları anlatmaya çalışıyorum. (BS3)

4.4. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) sordukları sorular ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde en fazla sordukları ortak sorular ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları ortak yöntemler ve materyallere ilişkin bulgular 18’nci tabloda verilmiştir.

Tablo 18. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) sordukları sorular ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular

Sorulan Ortak Sorular (n:20) DKAB-BS	f	Cevaplarda Kullanılan Yöntem, Örnek vb. (n:20) DKAB-BS	Ortak f
Allah ile ilgili sorular	16	Somutlaştırarak bilgi aktarma	10
Cennet ve cehennem ile ilgili sorular	13	Kur'an-ı Kerim'den ve kaynak kitaplardan örnekler verme	8
Meleklerin ile ilgili sorular	6	Örnek videolar, çizgi filmler aracılığıyla bilgi aktarımı	6

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğrencilerin en çok sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 3 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodlar; “Allah ile ilgili sorular, Melekler ile ilgili sorular ve Cennet ve cehennem ile ilgili sorular” soruları olmuştur

Tablo 18 Kategori 1 (DKAB-BS): Allah ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 16’sı “Allah ile ilgili sorular” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

“En sık sordukları sorular; Allah nasıl, Allah nerede, Allah bize kendini neden göstermiyor? (DKAB1)

“Birden fazla Allah olursa ne olurdu? (DKAB3)

“Daha çok Alla ile ilgili sorular geliyor. Örneğin; Allah nerede? Neden Allah’ı göremiyoruz? Allah bizim gibi mi? (DKAB5)

“Öğrenciler daha çok Allah’ın varlığı ile ilgili sorular soruyorlar. Hala somut dönemde oldukları için tam olarak varlığını kavrayamıyorlar. (DKAB8)

“Allah’ı neden göremiyoruz? (DKAB9)

Allah bizim her yaptığımızı görür mü? Arkadaşım eşyayı izinsiz alınca Allah görür mü? (BS10)

Allah her şeyi yarattıysa Allah’ı kim yarattı? Allah neye benzer? (BS9)

Allah var mı yok mu? Allah varsa neye benzer? (BS8)

Allah bizi nasıl yarattı? (BS3)

Allah kimleri sever? (BS2)

Tablo 18 Kategori 2 (DKAB-BS): Cennet ve cehennem ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 13’ü “cennet ve cehennem ile ilgili sorular” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Cennet ve cehennem nasıldır? Sevap ve günahlar eşit olursa nereye gidilir? (BS1)

Cennet ve cehennem var mı? Nasıl gidilir? (BS2)

Cennet ve cehennem nasıl bir yer? (BS9)

Cennet ve cehennem hakkında ağırlıklı olmak üzere farklı konulardan sorular gelirlerdi (B5).

Cennetin içinde neler var? Cehennemde canavarlar mı var? (DKAB4)

Cennet veya cehennemde ebedimi kalacağız? (DKAB6)

Cennette istediğimiz her şey olacak mı? (DKAB9)

Cennet nasıl bir yer? (DKAB10)

Tablo 18 Kategori 3 (DKAB-BS): Melekler ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 6'sı “Melekler ile ilgili sorular” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Vahiy meleği Peygamber (sav) vefat ettikten sonra yok mu oldu? (DKAB9)

Melekler nasıl varlıklardır? (DKAB10)

Daha çok soyut kavramları anlamak için soru soruyorlar. Örneğin; melekleri anlamak için soru soruyorlar (DKAB2).

Melekler nasıldır? (BS9).

Tablo 18'deki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin en çok verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 3 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodlar; “Somutlaştırarak bilgi aktarma, Kur'an-ı Kerim'den ve kaynak kitaplardan örnekler verme ve Örnek videolar, çizgi filmler aracılığıyla bilgi aktarımı” cevapları olmuştur

Tablo 18 Kategori 1 (DKAB-BS): Somutlaştırarak bilgi aktarma

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 10'u “Somutlaştırarak bilgi aktarma” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Allah'ı tanıtmak, varlığını kavratmak benim zorlandığım konular arasında. Sonsuz bir varlığa, şu sınırlı aklımızla kavratmak bize bile zor geliyor. Allah nasıl bir tane ve her yerde diye soruyorlar. Güneş gibi diyorum. Güneş bir tane olmasına rağmen her yerden nasıl görünüyorsa, hava nasıl her yerde ise Allah da tıpkı hava ve güneş gibi her yerdedir (D8).

Çocukların anlayabileceği bir seviyeye inerek ve konuyu somutlaştırarak anlatmaya çalışıyorum. Allah'ın varlığını ve O'nun bir olduğunu ispatlamaya çalışmada insanlardan ve çevreden örnekler vermeye çalışıyorum (DKAB2).

Genelde konular soyut kavramları içerdiği için sorularını cevaplarken konuları somutlaştırarak anlatmaya çalışıyorum. Örneğin havaya sprey sıkıyorum. Kokuyu aldığımız halde kendisini göremiyorsunuz. Çaya şeker attığımızda şeker ile çayı karıştırdıktan sonra şekeri göremiyoruz ama içtiğimizde onun tadını alabiliyoruz. Bu yüzden bir şeyi görmememiz onun olmadığı anlamına gelmez diyerek onlara Allah'ı göremesek de onun varlığını çevreye bakarak bulabiliriz diyorum (DKAB5).

Soruları kıssadan hisselerle ve günlük hayattan örnekler vererek yani konuları somutlaştırarak anlatmaya çalışıyorum (BS2).

Daha çok günlük hayattan örnekler vermeye çalışıyorum. Soyut kavramlar olduğu için anlatırken zorluk çekiyorum. Çok ayrıntıya girmemeye çalışıyorum (BS8).

Çocukları güzel yeşillikli bir alana götürdükten sonra çöp ve pisliklerin olduğu bir yere götürdüm. Daha sonra hangi yerde olmak sizi daha mutlu etti diye sorarak yeşil alanın aslında cennete benzediğini cennetin öyle bir yer olduğunu anlatmaya çalıştım (BS9).

Tablo 18 Kategori 2 (DKAB-BS): Kur'an-ı Kerim'den ve kaynak kitaplardan örnekler verme

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 8'i "Kur'an-ı Kerim'den ve kaynak kitaplardan" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Ayet ve hadislerden yola çıkılarak çocuğun seviyesine inerek açıklardım (BS4).

Genellikle derse başlamadan önce o gün işleyeceğim konu ile alakalı bir ayet veya hadis ile giriş yaparak sorularını cevaplandırmaya çalışıyorum (BS).

Öğrencilerin sorduğu soyut kavramlar için genellikle Kur'an 'dan örnekler veriyorum. Kur'an 'da anlatılan cennet altılarında ırmaklar akan dereceleri bulunan, üzüntü ve sıkılmanın olmadığı mutluluk ve huzur kaynağı bir mekan. Yalnız burayı kazanmak için Allah'ın emir ve yasaklarına uyulması gerektiği, cennetin bir ödül olduğu bu ödülü kazanmak için gayret göstermemiz, iyi insan olmamız gerektiğini söylüyorum.

Ölümden sonraki hayatı yüce Allah bize Kur'an-ı Kerim'de bildiriyor. Sizi yeniden dirilteceğim hatta parmak uçlarınıza kadar diyor. Biz de anlıyoruz ki Rabbimiz bizi vücudumuzu yoktan var ettiği gibi ikinci bir kez yeniden yaratacak. Sonuçta biz yokken Rabbimiz bizi nasıl yarattıysa yeniden yaratmaya da gücü yetendir. Ve hepimiz yeniden yaratılıp davranışlarımızdan sorguya çekileceğiz (DKAB10).

Öncelikle konuyla ilgili ayetleri okuyor daha sonra kitaplardan edindiğim bilgilerle cevap veriyorum. Daha çok somutlaştırmaya çalışıyorum. Sorulara basit ve mantıklı sorularla karşılık veriyorum. O zaman daha iyi anlaşılıyor (DKAB9).

Öğrencilerin sorularına cevap verirken ayet ve hadislerden örnekler getirerek çocukların aklındaki sorulara cevap vermeye çalışıyoruz örnek cinlerin bu göz özellikleriyle göremeyeceğimizi varlıkların Allah'ın Kur'an'ı kerimden bildirmesiyle cinlerin varlığından haberdar olduğumuzu söylüyoruz. Öğrenciler ayet ve hadislerden örnekler verildiği zaman daha fazla olayı rahat anlıyor kabulleniyor (DKAB6).

Tablo 18 Kategori 3 (DKAB-BS): Örnek videolar, çizgi filmler aracılığıyla bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 6'sı "Örnek videolar, çizgi filmler aracılığıyla bilgi aktarımı" nın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Din Kültürü ve Ahlak bilgisi dersini daha çok somutlaştırmaya çalışırız. Olayları hikayeleştirerek anlatırız. Özellikle son yıllarda bu konularla ilgili çok fazla çizgi film gündemde var. Bu filmlerin çok yardımı oluyor (BS10).

Bazen bu tür konuları kısa filimler ve çizgi filmler ile de kavratmaya çalışıyorum (DKAB8).

Örneğin Diyanet Çocuğun yayınladığı programlardan yararlanıyorum. Allah'ın varlığını ispatlamada kullandıkları etkinlikleri kullanmaya çalışıyorum (DKAB5).

Kainatın yaratılışı ile ilgili bilimsel verilerin Kur'an-ı Kerim'e uygunluğu üzerinden anlatmaya çalışıyorum. Bunun için slaytlar ve videolardan faydalaniyorum (DKAB7).

4.4.1. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Allah ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Allah ile ilgili en fazla sordukları ortak sorular ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları ortak yöntemler ve materyallere ilişkin bulgular 19'uncu tabloda verilmiştir.

Tablo 19: Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Allah ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular

Sorulan Ortak Sorular (n:20) DKAB-BS	f	Cevaplarda Yöntem, Örnek vb. DKAB-BS	Kullanılan Örnek vb.	Ortak f (n:20)
Allah'ın özellikleri (Allah'ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular	20	Günlük hayattan somutlaştırma	örnek vererek	10
Allah'ın varlığı ile ilgili sorular	11	Ayet, hadis ve kitaplardan aktarımı	kaynak ve faydalanarak bilgi	8

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenleri din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde en çok sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 2 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodlar; “Allah'ın varlığı ile ilgili sorular ve Allah'ın özellikleri (Allah'ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular” soruları olmuştur

Tablo 19 Kategori 1 (DKAB-BS): Allah'ın özellikleri (Allah'ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenleri din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 20'si “Allah'ın özellikleri (Allah'ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Allah kime benziyor, Allah'ın cinsiyeti var mı? (DKAB1)

Allah neye benzer, Allah her zaman bizi görebilir mi? (DKAB10)

Allah'ı görecek miyiz, neden Allah'ı göremiyoruz? (DKAB3)

Allah'ın kulakları var mı ki her şeyi duyuyor, Allah bizim gibi mi? (DKAB5)

Allah neden bu kadar sabrediyor? (DKAB4)

Allah kainatı ve insanları neden yaratmıştır? (DKAB7)

Allah bizim aklımızdan geçirdiklerimi de bilebilir mi, karanlıkta da Allah bizi görür mü? (DKAB9)

Allah'ın gücü nasıl kendiliğindendir, nasıl gücünü bir yerden almaz? Burada meşhur lokomotif örneğini veriyorum. “Vagonları lokomotif çeker. Peki lokomotif kim çeker?” diye soruyorum. Zaten genellikle soruları yönlendirerek cevapları kendilerinin bulmasını sağlıyorum.

Allah bizi nasıl yarattı, Allah bizi görüyor mu? (BS3)

Allah yiyip-içer mi? (BS8)

Allah bizim her yaptığımızı görür mü, biz yanlış bir şey yapınca Allah bize kızar mı? (B10)

Allah niçin insanları diriltecek? (BS4)

Allah bizi neden yarattı? (BS7)

Allah'ın kaç ismi var? (BS6)

Allah kimleri sever? (BS2)

Cennette Allah'ı görecek miyiz? (BS1)

Tablo 19 Kategori 2 (DKAB-BS): Allah'ın varlığı ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenleri din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 8'i “Allah'ın varlığı ile ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Evrene bakarak Allah'ın varlığını bulabilir miyiz? (DKAB6)

Allah her şeyi yarattıysa onu kim yarattı? (DKAB9)

Allah tek midir, Allah nasıl olmuştur? (DKAB4)

Allah nasıl ölümsüz olabilir? (DKAB5)

Allah ne için bir tanedir? (DKAB3)

Allah'ı kim yarattı? (DKAB1)

Allah kaç tanedir? (BS1)

Allah her şeyi yarattıysa Allah'ı kim yarattı, Allah neye benzer (BS9)

Allah ne kadar büyük, O'nu gören var mı? (BS8)

Tablo 18'deki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenleri din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde sordukları sorulara öğretmenlerin en çok verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 2 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodlar; “Günlük hayattan örnek vererek somutlaştırma ve Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı” cevapları olmuştur

Tablo 19 Kategori 1 (DKAB-BS): Günlük hayattan örnek vererek somutlaştırma

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenleri din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 10'u “Günlük hayattan örnek vererek somutlaştırma” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Daha çok örneklerden ve benzetmelerden yola çıkarak anlatmaya çalışıyorum. Örneğin; burada meşhur lokomotif örneğini veriyorum. “Vagonları lokomotif çekiyor. Peki lokomotif kim çekiyor” diye soruyorum. Zaten genellikle soru yönelterek cevapları kendilerinin bulmalarını sağlıyorum.”

Allah'ın çocuklar tarafından bazen yüksek bir dağa, bazen Noel babaya, bazen de kocaman bir deveye benzettiklerine şahit oluyorum. Allah'ı nasıl hayal ediyorsunuz dediğimde bu tür cevaplar alıyorum. O zaman onlara diyorum ki, nasıl ki bir ayakkabıcı yaptığı bir ayakkabıya ve nasıl ki bir terzi yaptığı bir elbiseye benzemiyorsa Allah da yarattığı hiçbir şeye benzemez diye cevap veriyorum (DKAB8).

Öğrencilere genellikle sunuş yoluyla konu anlatılıyor sonra örnekler vererek konuyu zihinlerinde somutlaştırmaya çalışıyoruz. Çocuklara evrene baktığımız zaman bir düzen bir uyumun var olduğunu görebiliriz örnek mevsimlerin oluşumu, güneş ile ayın ortaya

çıkması veya bir ağacın yeşermesi gibi hiçbir şey tesadüfen ortaya çıkmaz. Bunu yapan bir güç olmalı bu eşsiz uyumu düzeni yaratan Allah'tır. Daha sonra Hz. İbrahim'in güneşe, aya ve yıldızlara bakarak Allah'ı aklını kullanarak bulmasını örneğini anlattıktan sonra öğrencilere siz evrene veya çevrenize baktığınız zaman Allah'ın varlığını göstere bilir misiniz? Diye sorduktan sonra, öğrenciler de kendi örneklerini söylüyor (DKAB6).

Soruya göre cevabı da değişik örneklerle veriyorum. Örneğin meyveyi Allah yarattı diyorum. Bir öğrenci onun toprak su ve güneş ile oluştuğunu söylediğinde ben de onların akıl sahibi olmadıklarını dolayısıyla bu kadar güzel ve hepsi uyum içerisinde olan meyveleri yaratmaya güçlerinin olmadığını açıklıyorum (DKAB9).

Günlük hayattan örnek olaylar ve kıssadan hisse konulu kitaptan ders verici somut minik hikayelerle açıklarım (BKAB2).

Bu konu biraz soyut olduğu için ve öğrencilerde somut işlemler döneminde olduğu için anlatırken biraz sorun yaşıyoruz. Çevremizdeki doğa olaylarından yaşam mucizelerinde örnekler verip seviyelerine uygun videolarla kavratmaya çalışıyoruz (BKAB10).

Soyut düşünme kabiliyetinden uzak olan öğrencilerin konuyu kavramaları için vereceğim cevapları materyaller üzerinde somutlaştırarak cevaplandırmaya çalışıyorum. Örneğin; Allah'ı kim yarattı? Sorusuna cevap olarak şunu anlatırım. Tahtaya 5 vagonlu bir tren çizerek vagonları numaralandırıp 5. vagon kime bağlı? Sorusunu sorup 4. vagona bağlı cevabını alarak her vagon için aynı soruyu sorduktan sonra son olarak 1. vagon kime bağlı sorusunu sorup "Hiçbir şeye bağlı değil" cevabı üzerine Allah da hiçbir şeye bağlı değildir. Kendiliğinden var olmuştur. Diyerek soruyu cevaplandırıyorum (BKAB9).

Tablo 19 Kategori 2 (DKAB-BS): Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenleri din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 8'i "Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı"nın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Öncelikle konuyla alakalı ayet ve hadisler üzerinden açıklamalar yapıyorum. Bunu yaparken kainattaki düzenin mükemmelliği üzerinde duruyorum. Öğrencileri düşünmeye sevk edecek örnekler üzerinde duruyorum. İnsanın yaratılıştaki sanatın tesadüfi olamayacağını bu yüzden bir yaratıcının var olması gerektiğini izah ediyorum (DKAB7).

Allah'ı kendilerinden farklı görmüyorlar. Bu yüzden bu tür soyut kavramları anlatmakta zor oluyor. Ama çocuğun bu sorularını cevaplamak için Kur'an-I Kerim'den ve farklı kaynaklardan yararlanıyorum. Örneğin Allah'ın yarattığı hiç bir varlığa benzemediğini ve bunu Kur'an-I Kerim'de dile getirdiğini söylüyorum (DKAB5).

Kur'an-ı Kerim'den yola çıkarak açıklamalarda bulunuyorum. Daha küçük oldukları için konuların detaylarına çok fazla girmemeye çalışıyorum (BS8).

Birçok soruya onları tatmin edecek cevaplar veremiyorum. Bununla birlikte daha çok kaynak kitaplardan ve peygamber efendimizin hayatından ve hadislerinden yararlanıyorum (BS4).

Ayet ve hadislerden yola çıkarak çocukların seviyelerine inerek konuları ve sordukları soruları cevaplamaya çalışıyorum (BS5).

Çocukların bu tür sorularını Esmâ-ül Hüsnadan (Allah'ın isimleri) ve kaynak kitaplardan faydalanarak cevaplamaya çalışıyorum (BS6).

Allah'ın istek ve emirlerinden ve kimlerden razı olacağından örnekler vererek ve ayet ve hadislerden örnekler vererek onların sorularını cevaplandırmaya çalışıyorum (BS2).

4.4.2. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Hz. Muhammed ile ilgili en fazla sordukları ortak sorular ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları ortak yöntemler ve materyaller aşağıda 19'uncu tabloda verilmiştir.

Tablo 20. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Hz. Muhammed ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular

Sorulan Ortak Sorular (n:20) DKAB-BS	f	Cevaplarda Kullanılan Ortak Yöntem, Örnek vb. (n:20) DKAB-BS	f
Hiz. Muhammed'in hayatı ile ilgili sorular	12	Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı Hiz.	10
Hiz. Muhammed'in mucizeleri ile ilgili sorular	8	Muhammed'in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma	7
Peygamberlerin özellikleri ile ilgili sorular	5	Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı	7

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğrencilerin en çok sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 3 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodlar; “Hiz. Muhammed'in hayatı ile ilgili sorular, Hiz. Muhammed'in mucizeleri ile ilgili sorular ve Peygamberlerin özellikleri ile ilgili” soruları olmuştur.

Tablo 20 Kategori 1 (DKAB-BS): Hiz. Muhammed'in hayatı ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 12'si “Hiz. Muhammed'in hayatı ile ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Hiz. Muhammed nasıl bir hayat yaşamıştır? (DKAB7)

Hiz. Muhammed nasıl peygamber oldu? (DKAB4)

Hiz. Muhammed hiç günah işlemiş midir? (DKAB1)

Peygamber efendimin nasıl bir çocuk olduğunu soruyorlar (DKAB3).

Peygamber efendimizin kaç çocuğu var, peygamber efendimiz neden birden fazla evlilik yapmıştır? (DKAB9)

Çok sık olmamakla beraber çok eşinin olması onlara tuhaf geliyor. Neden birden fazla kişiyle evli olduğunu soruyorlar (DKAB8).

Tablo 20 Kategori 2 (DKAB-BS): Hz. Muhammed'in mucizeleri ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 8'i "Hz. Muhammed'in mucizeleri ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Peygamber efendimin mucizeleri onlar için çok önemli. Derste bazen uzun uzun anlatıyorlar, bazen de gerçek olup olmadıklarını soruyorlar (DKAB8).

Hz. Peygamber hangi mucizeleri göstermiştir? (DKAB7)

Hz. Peygamber mucizeleri nasıl gerçekleştirmiştir? (DKAB4)

Hz. Muhammed'in mucizeleri nelerdir? (BS7)

Tablo 20 Kategori 3 (DKAB-BS): Hz. Muhammed'in özellikleri ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 5'i "Hz. Muhammed'in özellikleri ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Neden erkek bir peygamber olduğunun ama neden kadın bir peygamberin de olmadığını sık sık soruyorlar? (DKAB2)

Allah insanlara peygamber göndermeseydi ne olurdu, peygamberlerin insanlardan seçilmesinin sebebi nelerdir? (DKAB6)

Hz. Muhammed hiç hata yapmış mıdır? (BKAB10).

Tablo 20'deki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenleri din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin en çok verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 3 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodları; "Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı, Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı ve Hz. Muhammed'in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma" cevapları olmuştur.

Tablo 20 Kategori 1 (DKAB-BS): Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 10'u " Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Rüyalar konusunda eğer gördülerse O'nun gerçekten peygamber efendimiz olduğunu ve bunu çok fazla söylememeleri gerektiğini söylüyorum. Yoksa artık göremeyeceklerini söylüyorum. Mucizeler konusunda gerçek olduklarını söylüyorum ancak peygamber efendimizin en büyük mucizesinin Kur'an-ı Kerim olduğunu ifade ediyorum. Üniversitelerde okutulan kitapların bir süre sonra kullanılmadığı, Kur'an-ı Kerim'in ise asırlar boyunca gerçekliğini koruduğunu, değişmediğini ve hiç değişmeyeceğini söylüyorum (DKAB8).

Bir şeyin doğru olup olmadığını anlamak için ispatla deriz. Mucizelerde peygamberliğin ispatıdır. Allah yardım ediyor, çünkü Allah çok güçlüdür. Peygamberler de bizim gibi birer insandır. Nasıl ki sınıf başkanı bizim sınıfımızdan bir öğrenci ise peygamber de inşaların arasından seçilmiştir. Vahiy sürecini açıklıyorum. Eğer onun da bizim gibi bir fotoğrafı olsaydı insanlar zamanla onu bir yaratıcı gibi sevmeye başlar ve ona taparlardı (DKAB4).

Peygamber Efendimizi şekil ve şemail yani dış görünüş açısından çok bilmiyoruz. Boyunun orta uzunlukta olduğu, gözlerinin siyah olduğu, teninin beyaz olduğu gibi birkaç bilgi elimizde mevcut. Yalnız o'nun dış görünüşünden çok davranışlarının çok güzel olduğunu rabbimiz bize Kur'an da anlatıyor. Ahlakı en güzel insan olan Peygamberimiz yüce Allah'ın terbiyesinden geçtiği için bize örnek olarak gösteriliyor. Bizim de o'nun izinden gitmemiz emrediliyor.

Mucize olağanüstü olaylar demektir. Peygamberimizin en önemli mucizesi Allah tan vahiy alması yani Kur'an'dır. Bunun dışında anlatılan göğsünün yarılması ya da ayı ikiye bölmesi gibi olaylar peygamberimizin kendi gücüyle değil Allah'ın yardımı ve izniyle gerçekleşebilecek olaylardır. Peygamberler mucizeleri ancak Allah'ın izniyle ve peygamberliklerini ispatlamak için gerçekleştirmişlerdir (DKAB10).

Öğrencilere Yüce Rabbimiz eğer insanlara peygamber göndermeseydi, insanlar akılları vasıtasıyla Allah'ın varlığını kavrasalar bile O'nu yeterince tanıyamaz, O'nun

mesajlarını, emirlerini ve O'na nasıl ibadet edileceğini bilemezlerdi. Örnek Hz. Muhammed (SAV) gönderilmeseydi biz nasıl namaz kılacağımızı bilemeyecektik

Allah'ü Teâla'nın emirleri, yasakları, mesajları insanlara yöneliktir. Diğer bir ifade ile vahyin muhatabı insanlardır. Bu mesajları insanlara en iyi yine bir insan açıklayabilir. Bir insan, başka bir insanı anlayabilir, sevincini üzüntüsünü paylaşabilir, onunla kolay iletişim kurup derdini paylaşabilir, yaşamıyla ona örnek olabilir. Bu yüzden peygamberler insanlardan seçilmişlerdir.

Eğer peygamberler meleklerden seçilseydi, melekler sadece anlatır, örnek olamazlardı. İnsanların duygularını bilemez, onları ruhsal yönden anlayamazlardı. İnsanlar da bir meleği örnek alamazlardı. Sunuş yoluyla stratejisi kullanarak öğrenciler bilgileri aktarılmaktadır (DKAB6).

Hz. Muhammed'in hayatı aileler tarafından çok anlatıldığı ve televizyonlardan çok fazla izledikleri için merakları ve hayranlıkları çok oluyor. Çocuklara öncelikle Hz. Muhammed'in yaşadığı dönemin şartlarını ve insanların yaşayış şekillerini anlatırız (BS10).

Eğer yüzü gösterilirse gördüğümüz kişiyi Hz. Muhammed zannedeceğiz. Ama o Peygamberimiz değil sadece bir oyuncu. İşte o kişiyi Peygamber sanmamamız için yüzü gösterilmiyor (BS9).

Tablo 20 Kategori 2 (DKAB-BS): Hz. Muhammed'in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 7'si "Hz. Muhammed'in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Peygamber efendimizin ahlakında, hadislerinden mümkün olduğunca örnekler vererek açıklamaya çalışıyorum. O'nun çocukluk yıllarında yaşadığı sıkıntılardan ve zorlulardan bahsederek onun hayatını anlatıyorum (DKAB3).

Konuyla ilgili ayet ve hadislerle başvuruyorum. Yine siyer kitaplarından faydalaniyorum. Somut örnekler üzerinden konunun daha iyi anlaşılmasını sağlıyorum. Günümüz için hangi mesajlar verdiğini izah ediyorum (DKAB7).

Hz Muhammed in de Allah tarafından bizler için seçilmiş bir insan olduğunu yine filmlerle hikâyelerle anlatıyoruz (BS10).

Konuyla ilgili videolardan ve hikâyelerden faydalaniyorum (BS3).

Kaynak kitaplara göre ve film-slaytlarla konuları anlatmaya çalışıyorum (BS4)

Görsellerden yararlanarak konuyu izah etmeye çalışıyorum. Bu konuda ayrıca çeşitli film ve videolardan yararlanıyorum (BS1).

Tablo 20 Kategori 3 (DKAB-BS): Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 7'si " Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Bize örnek olacak birinin insan olması gerektiğini anlatıp onun da onun da bibim gibi bir insan olduğunu anlatıyorum ki bu konuyla ilgi Kur'an'daki ayeti okuyorum (DKAB5).

Kuran-ı Kerim'den ve hadis kitaplarından örnekler vererek açıklıyorum. Örneğin. Dürüst ve güvenilir olduğundan bahsettiğimizde, hadisten de örnek veriyorum. Gayrimüslimlerin İslamiyet'i kabul etmemelerine rağmen O'na güvendikleri için değerli eşyalarını ona emanet ettiklerinden örnek veriyorum (DKAB9).

Peygamberimizin rahmet peygamberi olduğunu "eğer sen onlara kaba ve sert davranmış olsaydı onlar etrafından dağılıp giderlerdi" ayetini okuyorum. Peygamberimizin de küçük hatalar yaptığını onun da bizim gibi bir insen olduğunu söylüyorum (DKAB1).

Hz. Muhammed'in hayatından ve hadislerinden örnekler vererek anlatmaya çalışıyorum (BS7).

Peygamber efendimizin müşriklerle mücadelesini ve yine ayet ve hadislere başvurarak anlatıyorum. Örneğin; Oku! Yaratan Rabbinin adıyla oku, ilgili ayeti okuyarak dikkatlerini çekmeye çalışıyorum. Son olarak insanlığa gönderilmiş son peygamber olduğunu belirtiyorum (BS2).

4.4.3. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde Kur'an-ı Kerim ile ilgili en fazla sordukları ortak sorular ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları ortak yöntemler ve materyallere ilişkin bulgular 21'inci tabloda verilmiştir.

Tablo 21. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular

Sorulan Ortak Sorular (n:20)	f	Cevaplarda Kullanılan Ortak Yöntem, Örnek vb. (n:20)	f
Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular	17	Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı	10
Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular	9	Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma	7
Kur'an-ı Kerim'in orijinallliği ile ilgili sorular	6	Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı	7

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğrencilerin en çok sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 3 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodlar; “Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular, Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular ve Kur'an-ı Kerim'in orijinallliği ile ilgili sorular” soruları olmuştur.

Tablo 21 Kategori 1 (DKAB-BS): Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 17'si “Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Kur'an-ı Kerim'in nasıl indirildiği ile ilgili sorular sık soruluyor (DKAB2).

Kur'an-ı Kerim'in niçin çok uzun yıllar boyunca gönderildiği ile ilgili sorular soruyorlar (D3).

Kur'an-ı Kerim nasıl indi, nasıl gökten yere indi? (DKAB4)

Kur'an-ı Kerim neden indirildi? (DKAB5)

Kur'an-ı Kerim'in kime gönderildiğini merak ediyorlar (DKAB9).

Kur'an-ı Kerim bir kitap halinde mi indirildi? (DKAB8)

Kur'an-ı Kerim neden parça parça indirildi? Kur'an-ı Kerim'i peygamber efendimiz nasıl yazmış, o dönem de kağıt var mıydı? (DKAB6)

Kur'an-ı Kerim'i kim yazdı? (BS9)

Kur'an-ı Kerim'i insanlar yazmış olamaz mı, Kur'an-ı Kerim ne zaman indirildi? (BS7)

Kur'an-ı Kerim neden indirildi, Kur'an-ı Kerim'i kim yazdı? (BS2)

Kur'an-ı Kerim nasıl indirildi? (BS1)

Kur'an-ı Kerim kaç yılda indirildi? (BS6)

Tablo 21 Kategori 2 (DKAB-BS): Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 9'u "Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular"ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de kullanılan dil hakkında soru soruyorlar (BS1).

Kur'an-ı Kerim'in içinde kaç ayet ve kaç sure vardır? (BS6)

Kur'an-ı Kerim bilimsel hangi konuları içerir? (BS9)

Kur'an-ı Kerim'in neden Arapça indirildiğini merak ediyorlar (BS10).

Kur'an-ı Kerim'de her şey yazılıyor mu? (BS3)

Kur'an-ı Kerim'deki mucizeler ve kıssalar gerçek midir? (DKAB8)

Kur'an-ı Kerim hangi konuları içeriyor, Kur'an-ı Kerim neden Arapça yazılmıştır? (DKAB9)

Kur'an-ı Kerim'in mealini okursak anlayabilir miyiz? (DKAB7)

Tablo 21 Kategori 3 (DKAB-BS): Kur'an-ı Kerim'in orijinallığı ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 6'sı "Kur'an-ı Kerim'in orijinallığı ile ilgili sorular "ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Kur'an-ı Kerim'in değişmeden günümüze kadar nasıl geldiğini merak ediyorlar (DKAB2).

Kur'an-ı Kerim günümüze kadar bozulmadan mı gelmiştir? (DKAB1)

Kur'an-ı Kerim'in aslı nasıl korundu? (BS4)

Kur'an-ı Kerim günümüze kadar nasıl tam gelebilmiştir? (BS8)

Kur'an-ı Kerim bu zamana kadar nasıl geldi? (BS9)

Tablo 21'deki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenleri din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin en çok verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 3 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodları; "Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı, Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı ve Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma" cevapları olmuştur.

Tablo 21 Kategori 1 (DKAB-BS): Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 10'u "Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı" n daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Kur'an-ı Kerim'in bu zamana kadar tek harfî bile değişmeden gelmesinin en önemli sebebini rabbimiz bize söylüyor: o'nu ben indirdim ben koruyacağım diyor. Yani Kur'an Allah'ın koruması altında bunun dışında peygamberimiz ve arkadaşları da Kur'an ı koruma konusunda çok hassas davranıyorlar. Çünkü Kur'an dan önce indirilmiş kitaplar insanlar tarafından değiştirilmiş. Peygamber efendimiz vahiy gelir

gelmez yazdırıyor (vahiy katiplerine) ezberletiyor (hafızlara) ve ezberliyor. Vefatından sonrada sahabe Kur'an-ı toplamak için komisyon kuruyor ve bu işte uzman sahabeler tarafından Kur'an kitap haline getiriliyor (DKAB10).

Materyaller, hadis kitapları ve Kuran-ı kerim. Genelde anlatım yöntemini kullanıyorum. Mesela Allah'a nasıl daha çok yaklaşabileceğimizi; O'nun sevgisini nasıl kazanacağımızı soran öğrenciye, namaz kılarak ve Allah'ın emir ve yasaklarına uyarak Allah'a yaklaşacağımızı ve O'nun sevgisini kazanacağımızı hadis ve ayetlerden örnek vererek açıklıyorum (DKAB9).

Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci hakkında bilgi veriyoruz. Özellikler ışıklı bir şekilde gelmediğini yazılı gelmediğini sözlü bir şekilde geldiğini açıklıyorum (DKAB4).

Kur'an-ı Kerim'in içerisindeki ayetlerin Allah'ın sözü olduğunu, peygamber efendimize Cebrail adlı melek aracılığı ile iletildiğini, içerisinde yer alan ayet ve surelerin çeşitli kıssalar, Allah'ın emir ve yasaklarının olduğunu, yani kılavuzumuz olduğu, önce sayfalar halinde sonra kitap haline daha sonra da çoğaltılması yoluyla bizlere ulaştığını anlatıyorum (BS2).

Her ülkenin ve bölgenin dili farklı olduğu için ve Kur'an-ı Kerim'in indirildiği yer Arap dilinin konuşulduğu Arap yarımadası olduğu için bu dil ile indirildiğinin anlatıyorum. Çocuklar zaten farklı bölgelerin farklı dillerinin olduğunu biliyorlar. 23 nisalara farklı dilden ve ülkelerden insanlar katıldığı için bunları örnek veriyoruz (BS1).

Yine o dönemin şartlarında yaşanan yanlış hayat şekillerini ve insanların farklı inanışlar ve tapınmalar içinde olduğunu anlatıp Kur'an -ı Kerim in gerekliliğini anlatıyoruz (BS10).

Tablo 21 Kategori 2 (DKAB-BS): Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 7'si " Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı" nı daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Bu tür sorulara cevap verirken peygamber efendimizin hayatından, Kur'an-ı Kerim'den ve peygamber efendimizin hadislerinden yararlanıyorum. Allah'ın Kur'an-ı Kerim'i

kendi korumasına aldığını ve bunu bize Kur'an-ı Kerim'de bildirdiğini açıklıyorum (DKAB1).

Kuran'ı Kerim'den ilgili ayetleri okuyarak ve ilgili hadislerden örnekler vererek açıklamaya özen gösteriyorum. Bunun dışında ders kitaplarından da faydalaniyorum (DKAB7).

Ayet ve hadislerden yola çıkarak çocukların seviyelerine uygun bir şekilde anlatmaya çalışıyorum (B5).

Kur'an -ı Kerim'i sınıfa getirerek ve sınıfta ayetleri okuyarak daha sonra da konu ile alakalı araştırma ödevi vererek anlatıyorum (BS6).

Kılavuz kitaplara göre ve hadislerden yola çıkarak koyu anlatmaya çalışıyorum (BS4).

Tablo 21 Kategori 3 (DKAB-BS): Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 7'si " Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Öğrencilere düz anlatım yöntemiyle Kur'an'ı Kerim'in indiriliş süreci ve yazıya nasıl geçirildiğini öğrencilere anlatılmakta ve örneklerle desteklenmektedir örnek ayetler belli olaylar veya konular üzerinde geliyordu. Bu Kur'an'ı Kerim'in parça parça indirilmesine sebep olmuştur. Peygamberimizin vahiy katiplerinin olduğunu gelen ayetleri peygamberimiz onlara soyluyordu onlarda taşlara, deri, kemik vb. araçların üzerine yazıp saklıyordu (DKAB6).

Bu sorulara cevap verirken daha çok drama yönteminden ve örneklendirmeden faydalaniyorum. Örneğin; öğrencilere kendilerini bir geminin kaptanı olarak görmelerini istiyorum. Gemiye rotasına uygun bir şekilde yerine götürmek için ellerinde harita olması gerektiğini anlatıyorum. Kur'an'ın da buna örnek olarak bizim haritamız olduğunu söylüyorum. Bu uygun canlandırma yaptırarak kafa karışıklıklarını giderebilmeleri için bir rotaya ihtiyaç duyduklarını kavratıyorum. Kur'an'ın da bir rota olduğunu söylüyorum (DKAB5).

Bu sorunun cevabı din kültürü ve ahlak bilgisi kitaplarımızda var ama öğrenciler anlamakta zorluk çekiyor çünkü cevap ayet meali ile verilmiş ama öğrenciye günlük hayattan örnek vererek daha iyi kavratabiliriz. Mesela öğretmeninizi sizi yapacağı sınavdan kitabın hepsinden birden sorumlu tutsa siz bu kitabı ilk defa görmüş olsanız zorlanmaz mısınız? Halbuki her gün birkaç konuya çalışıp sonrada topluca tekrar etmeniz sizin için daha verimli olmaz mı? (D10).

Böyle bir şema (bkz Şekil 1) ile kavratmaya çalışıyorum Kur'an-ı Kerim'in indiriliş. Allah'ın gözlerle görülemeyeceğini, bu sebeple peygamber efendimize Kur'an-ı Cebrail (as) aracılığı ile ilettiğini söylüyorum. Kur'an'ın 23 yılda indirildiğini söyleyince şaşırıyorlar. Ayet ayet, sayfa sayfa geldiğini böylece insanların kalbine insanları yerleştirdiğini söylüyorum (DKAB8).

Çocukların kuran-ı Kerim ile ilgili sorularına kendi defterlerini örnek kullanarak cevaplandırmaya çalışıyorum. Örneğin; her dersimizde konuya uygun olarak yazı yazıyoruz. Okul bittiğinde bütün defterimiz dolmuş oluyor. Biz bu defteri bir günde mi yazdık?

Sorusunu sorup "hayır" cevabını aldıktan sonra "İşte Kuran-ı Kerimi de Allah belli zamanlarda belli konular üzerine yavaş yavaş indirmiştir" (BS).

Çocuklar zaten farklı bölgelerin farklı dillerinin olduğunu biliyorlar. 23 nisalara farklı dilden ve ülkelerden insanlar katıldığı için bunları örnek veriyoruz (BS1).

4.4.4. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) sevap ve günah ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular

İlkokul öğrencilerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde sevap-günah ile ilgili en fazla sordukları ortak sorular ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu soruları cevaplandırırken en fazla kullandıkları ortak yöntemler ve materyallere ilişkin bulgular 22'inci tabloda verilmiştir.

Tablo 22. Öğrencilerin din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde öğretmenlere (Branş-Sınıf) sevap ve günah ile ilgili sordukları sorulara ve verilen cevaplara ilişkin elde edilen ortak bulgular

Sorulan Ortak Sorular (n:20) DKAB-BS	f	Cevaplarda Kullanılan Ortak Yöntem, Örnek vb. (n:20) DKAB-BS	f
Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular	14	Düz anlatım ve soru-cevap yöntemi kullanarak bilgi aktarımı	13
Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular	8	Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalananarak bilgi aktarımı	7
Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular	6	Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma	4

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğrencilerin en çok sordukları sorulara ilişkin görüşlerinin 3 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodlar; “Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular, Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular ve Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular” soruları olmuştur.

Tablo 22 Kategori 1 (DKAB-BS): Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 14’ü “Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular “ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Öğrenciler günlük hayatta yaptıkları davranışların hangilerinin günah hangilerinin sevap olduğunu soruyorlar. İradeleri dışında yaptıkları yanlışların ya da hataların günah olup olmadığını soruyorlar (DKAB10).

Sigara içmemenin ve şans oyunları oynamanın günah olup olmadıklarını soruyorlar (DKAB6).

Arkadaşıma yardım edersem sevap mı kazanırım günah mı? İçki içmek neden günah? (DKAB8)

Sevap ve günahlarımız yazılmaya başlanmadıysa her şeyi yapmamız serbest mi? (DKAB3)

Sevap ve günahla ilgili özellikle kendi ve arkadaşlarının davranışlarını irdeliyor. Birbirlerine yaptıkları şakaların sevap mı günah mı olduklarını soruyorlar (BS10).

Elma-erik çalmak günah mı? Köpek ve kediye süt versek sevap olur mu? Büyüklerimize yardım etmek sevap mı? Anne-babaya iyi davranmak sevap mıdır? (BS6)

Yanlış inançlardan kaynaklanan sevap ve günah soruları soruluyor. Belirli bazı günlerde tırnak kestiğimizde günah işlemiş oluyor muyuz? Merdiven altından geçmek günah mıdır? (BS1)

Kur'an-ı Kerim'e abdestsiz dokunursak günah kazanır mıyız? Türbe ziyareti günah mı sevap mı? Anne- babanın sözünü dinlemek sevap mı? Arapça bilmiyoruz Kur'an-ı Kerim'in mealini okursak sevap kazanır mıyız? Ölünün arkasında Yasin okumak sevap mıdır? Bilmeden yaptığımız davranışlar günah mıdır? Kadir gecesinde namaz çok kılsak ne kadar sevap kazanırız? (BS5)

Tablo 22 Kategori 2 (DKAB-BS): Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 8'i "Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular"ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Yalan, küfür, örtünmeme vb. konuların sevap ve günah boyutunu soruyorlar (DKAB2).

Hemen hemen karşılaştıkları her olayı sevap mı günah mı olduklarını soruyorlar? (DKAB5)

Hangi eylemler günah hangileri sevaptır, büyük günahlar nelerdir? (DKAB7)

Bütün güzel davranışlarımızı Allah sevap olarak yazar mı? (DKAB9)

Sevap kazanmanın yolları nelerdir. Haram olan her şer aynı zamanda günah mıdır? (BS7)

Neleri yapsak sevap veya günah olur? (BS2)

Tablo 22 Kategori 3 (DKAB-BS): Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 6'sı “Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular “ ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Günah işlersem yanar mıyım? (BS9)

Sevap veya günahlar ne işimize yarayacak? (BS2)

Günahlar neden cezalandırılır? Günahlarımız yüzünden cehenneme girersek orada sonsuz şekilde mi kalacağız? (BS4)

Sevap ve günahları eşit olan biri cehenneme mi yoksa cennete mi girer? (DKAB9)

Bir hata yaptım ve artık tövbe ettim. Allah affeder mi? (DAKB8)

Tablo 22'deki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenleri din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorulara öğretmenlerin en çok verdikleri cevaplara ilişkin görüşlerinin 3 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodlar; “Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı, Ayetlerden, hadislerden ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı ve Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma” cevapları olmuştur.

Tablo 22 Kategori 1 (DKAB-BS): Düz anlatım ve soru-cevap yöntemiyle bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 13'ü” Düz anlatım ve soru-cevap yöntemiyle bilgi aktarımı” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Sevap olan şeylerin faydaları ve günah olan şeylerin zararları anlatılıyor (DKAB4).

Günlük hayatımızdan örnekler veriyorum. Anne, baba çocuk ilişkisi ve aile içerisinde kurallardan bahsediyorum. Anne ve babanın çocuklarının iyiliği için bazı şeylerden uzak kalmaları gerektiğini ve bazı kurallara uymaları gerektiğini söylüyorum. Aynı

bunun gibi bizleri yaratan Allah'ın da bizim iyiliğimiz için bazı kurallar koyduğunu söylüyorum. Bunların da ayetlerde olduğunu örnek vererek açıklıyorum (DKAB9).

Her ne kadar çocuk olsalar da neyin doğru neyin yanlış olduğunu bildikleri için günahlardan uzak durmaları gerektiğini anlatıyorum. Ağaç yaşken eğilir atasözünden hareketle, küçükken neye alışsaksak büyüdüğümüzde de onları yapacağımızı vurguluyorum (DKAB3).

Öğrencilere sevap ve günah kavramının tanımını yaptıktan sonra başkaları ve kendisi için yaptığı iyi ve yararlı işlerin sevap başkalarına ve kendisine zarar verecek davranışlarında günah olacağı açıklamasında bulunuyorum. Buradan yola çıkarak kendilerinin ayırt etmeleri gerektiğini belirtiyorum. İradeleri dışında yaptıkları hataların örneğin görmeden karınca ezme böcek öldürmek gibi...günah olup olmadığı çok soruluyor. Bu konuda dikkat etmemiz gerektiği fakat yine de kazayla verdiğimiz zararın niyetimiz kötü olmadığı bile isteye yapmadığımız için günah olmayacağını vurguluyorum. Hayvanlara zarar vermemek için empati kurmalarını kendilerini onların yerine koymalarını hatta bilerek zarar verme durumunda onlarında ahirette bizden haklarını alacaklarını söylüyorum. Günah ve sevap konusunda öğrencilerden farklı sorular gelebilir diye düşünüyorum mesela ne yazık ki küfürlü konuşma öğrenciler arasında çok yaygınken hiçbir öğrencim bunun günah olup olmadığını sormuyor. Anlaşılan o ki öğrenciler ya da hepimiz hayatımızda normalleşmiş ama Allah 'n istemediği şeyleri öğrenip de sorumluluğun altına girmek istemiyoruz (DKAB10).

Birine veya bir canlıya zarar verdiğinde vicdanının rahatsızlık duyacağı için bu tür eylemlerden yola çıkarak günahı anlatmaya çalışıyorum. Fakat çocuğun günah eylemi üzerinden İslam'ı tanımasına istemediğim için genellikle bu kavramı kullanmamaya üzen gösteriyorum. Ve daha çok İslam'ın güzelliklerini tanıtarak onlara dinimizi sevdirmeye çalışıyorum (BS1).

Sevap ve günah konusunda mükafat, cennet ve cehennem ile anlatmaya çalışıyorum. Çok ayrıntılı cevaplar veremiyorum. Sebep-sonuç ilişkisini kurmalarını sağlayarak doğruyu bulmalarına yardımcı oluyorum (BS8).

Sevap ve günah neden var? Sorusuna cevap olarak örneğin; Dersini çalışıp ödevlerini yapınca iyi bir şey yaptığın için ben sana ödül veriyorum, aferin diyorum, Dersini

yapmadığın zaman sana kızıyorum. İşte Allah'ın istediği şeyleri yapınca sevap işlemiş oluyoruz Allah da bizi cennetiyle ödüllendiriyor (BS9).

Helal ve haram kavramlarından bahsediyorum. Günah ve sevaplarımızı yazan meleklerden bahsediyorum. Günü gelince sevap ve günahlarımızın dercesine göre cenneti veya cehennemi hak ediş durumumuzu anlatıyorum (BS2).

Tablo 22 Kategori 2 (DKAB-BS): Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 7'si " Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı" nı daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

Bu konuyu anlatırken daha çok Kur'an-ı Kerim'den ve peygamber efendimizin hadislerinden yararlanıyorum. Bununla birlikte bazı hikayeleri drama yöntemini kullanarak sınıfta canlandırıyorum. Özellikle daha çok sevap ve iyilik üzerinden konuları anlatıp İslam dinin sevmeleri ve yanlış bir algı oluşturmamaları için çaba sarf ediyorum. Örneğin; iyiliği anlatırken peygamber efendimizin "bir tebessüm bile sevaptır" hadisinden tola çıkarak sürekli güler yüzlü olmaları gerektiğini söylüyorum. Bunun yanında birkaç öğrenci seçip pazardan gelen bir yaşlıya yardım etmeyi drama yoluyla canlandırıyorum. Birkaçı o yaşlının yanından geçmesine rağmen ona yardım etmiyor. Biri ise ona yardım eden kişiyi canlandırıyor. Bunun üzerinden o yardım eden kişinin sevap işlediğinin söylüyorum (DKAB5).

Öğrencilere anlayabileceği bir üslup kullanarak ve ayet hadislerden yararlanarak ve çevremizden örnekler vererek öğrencilerin aklındaki soru işaretlerini ortadan kaldırmaya çalışıyoruz. Bazen yaşanmış hikayelerden de faydalanıyorum (DKAB6).

Kuran'ı Kerim'in konuyla ilgili ayetleri ve hadislerden faydalanırım. Ayrıca örnekler ve ders kitaplarıdaki metinlerden yararlanırım (DKAB7).

Konu ile alakalı ayet, hadislerden ve örnek olaylardan yararlanırdım. Örneğin; Hz. Musa'nın Allah ile konuşmak için yola çıktığında 3 farklı insan tipini ve yaptıkları amellerle ilgili kimlerin cennetlik veya cehennemlik olduklarını anlatan ibretlik hikayesinin anlatıyorum (BS2).

Ayet ve hadislerden yola çıkarak çocukların seviyelerine uygun bir şekilde anlatmaya çalışıyorum (BS5).

Kılavuz kitaplarından, hadis ve sünnete göre konuları anlatmaya çalışıyorum (BS4).

Tablo 22 Kategori 3 (DKAB-BS): Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 4'ü " Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur:

İyi bir şey yaptığımız da + (sevap), kötü bir şey yaptığımızda – (günah) kazanıyoruz. Hatta diyelim ki – ((günah) kazandık. Bir + (sevap) kazandığımızda o + (sevap) – (günah)'yi siliyor (bkz Şekil 2). Yani güzel davranışlarda bulunduğumuzda kötü davranışlarımız etkisiz hale geliyor. Burada yine Allah'ın affediciliğine ve kullarına duyduğu sevgiye vurgu yapıyorum (DKAB8).

Günlük hayatımızdan örnekler veriyorum. Anne, baba çocuk ilişkisi ve aile içerisinde kurallardan bahsediyorum. Anne ve babanın çocuklarının iyiliği için bazı şeylerden uzak kalmaları gerektiğini ve bazı kurallara uymaları gerektiğini söylüyorum. Aynı bunun gibi bizleri yaratan Allah'ın da bizim iyiliğimiz için bazı kurallar koyduğunu söylüyorum. Bunların da ayetlerde olduğunu örnek vererek açıklıyorum (DKAB9)

4.5. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim sürecinde yaşanan problemlere ilişkin bulgular

İlkokul din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin dersin öğretim sürecinde yaşadığı problemler ilişkin bulgular 23'üncü tabloda verilmiştir.

Tablo 23. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim sürecinde yaşanan problemlere ilişkin bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri (n:10) DKAB	f	Birleştirilmiş Sınıf öğretmenleri (n:10) BS	f
Soruların cevaplanmasında yaşanan zorluklar (soyuttan somuta aktarım)	3	Soruların cevaplanmasında yaşanan zorluklar (soyuttan somuta aktarım)	4
Öğrencilerdeki kalıp yargıların yeni bilgi edinmelerini zorlaştırdığının düşünülmesi	6	Öğrencilerdeki kalıp yargıların yeni bilgi edinmelerini zorlaştırdığının düşünülmesi	4
Okulun fiziki imkanlarının yetersiz olduğunun düşünülmesi (internet, projeksiyon cihazı, mescit vb.)	5	Okulun fiziki imkanlarının yetersiz olduğunun düşünülmesi (internet, projeksiyon cihazı, mescit vb.)	4
Ders süresinin konuların açıklanması için yetersiz kaldığının düşünülmesi	8	Ders süresinin konuların açıklanması için yetersiz kaldığının düşünülmesi	4
Öğretim programının aşırı yoğun bulunması	3	Öğretim programının aşırı yoğun bulunması	1
Öğretim programının (ders içerikleri, öğretim materyalleri vb.) çocukların seviyesine uygun bulunmaması	1	Öğretim programının (ders içerikleri, öğretim materyalleri vb.) çocukların seviyesine uygun bulunmaması	3
Ailelerin derse karşı kalıp yargılarının bilgi aktarımını zorlaştırdığının düşünülmesi	3	Ailelerin derse karşı kalıp yargılarının bilgi aktarımını zorlaştırdığının düşünülmesi	2
Yerinde öğretim imkânının kısıtlı bulunması (camide, cem evinde, okul bahçesinde vb.)	2	Yeterli bilgi sahibi olmadığını düşünme	2
Öğrencilerin öğrenim hayatına başlamadan önce temel dini bilgileri edinmemiş olduğunun düşünülmesi	1	Bilgi aktarımında öğrenci seviyesine hitap edememe sorunu	1
Öğrencilerin dini terimleri anlamasında zorluk yaşadığının düşünülmesi	1	Din bilgisi yönünden eksikliklerinin olduğunun düşünülmesi	1
Öğrencilerin dikkat sürelerinin kısıtlı olduğunun düşünülmesi	1	Konunun uzmanı olmadıklarının düşünülmesi	1
Öğretmen kılavuz kitabının yeterli örnekleri ve etkinlik önerilerini barındırmadığının düşünülmesi	1	Öğretim programının kısıtlı bulunması	1
Konularla ilgili örnekleri edinebilecekleri kaynakların kısıtlı olduğunun düşünülmesi (videolar, kaynak kitaplar, materyal örnekleri vb.)	1		

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin öğretim sürecinde yaşadığı problemler 14 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı “Ders süresinin konuların açıklanması için yetersiz kaldığının düşünülmesi,

Öğrencilerdeki kalıp yargıların yeni bilgi edinmelerini zorlaştırdığının düşünülmesi, Okulun fiziki imkanlarının yetersiz olduğunun düşünülmesi (internet, projeksiyon cihazı, mescit vb.), Soruların cevaplanmasında yaşanan zorluklar (soyuttan somuta aktarım), Öğretim programının aşırı yoğun bulunması ve Yerinde öğretim imkânının kısıtlı bulunması (camide, cem evinde, okul bahçesinde vb.)” soruları olmuştur.

Tablo 23 Kategori 1 (DKAB): Ders süresinin konuların açıklanması için yetersiz kaldığının düşünülmesi

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 8’i “Ders süresinin konuların açıklanması için yetersiz kaldığının düşünülmesi” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Konuların yoğun olmasından dolayı bu konuları yetiştirmekte zorlanıyorum. Bunun için ders saatinin fazla olması gerekir (DKAB6)

Birlikte onlarca soruyu ve konuyu iki saate nasıl sığdırabiliriz ki. Çünkü bir soru bile bazen dört ders sürebiliyor. Sordukları soruya cevap versen bile arkası kesilmeyen farklı türden sorular geliyor. Bence ders saati en az 4 saat olmalı (DKAB7).

Ders iki saat. Müfredattaki konular çok fazla olduğu için zaman yetmiyor. Zaman yetmediği için de çocuklarla sohbet ve soru-cevap imkanı vermiyor (DKAB4).

Çocukların sorularına yetişmekte zorlanıyorum. Çünkü ders saati iki olduğu için çok az (DKAB5).

Ders saati yeteri uzunlukta olmadığı için bazı konuları yeterince iyi anlatamıyorum (DKAB2).

Ders saati yeterli uzunlukta olmadığı için sordukları her soruya cevap vermeye veya akıllarında bulunan yanlış bilgileri düzeltmeye fırsatı tanımıyor (DKAB10).

Tablo 23 Kategori 2 (DKAB): Öğrencilerdeki kalıp yargıların yeni bilgi edinmelerini zorlaştırdığının düşünülmesi

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 6’sı “Öğrencilerdeki kalıp yargıların yeni bilgi edinmelerini zorlaştırdığının düşünülmesi” ın

daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur

Çocukların içinde büyüdüğü aile ortamından aldığı yanlış İslami bilgileri düzeltmek zor oluyor. Hatta imkansız oluyor. Çünkü ders saati yeterli bir uzunlukta olmadığı için sordukları her soruya cevap vermeye veya akıllarında bulunan yanlış bilgileri düzeltmeye fırsatı tanımıyor (DKAB10).

Öğrencilerin bilgi seviyeleri çok düşük ve bildikleri şeylerin çoğu yanlış olduğu için bunları düzeltmek çok zor oluyor (DKAB2).

Materyal eksiklikleri ile birlikte çocuklar ailelerinden ve çevrelerinden duydukları yanlış dini bilgilerle okula geliyorlar bunları düzeltmek çok zor oluyor bazen düzeltemiyorum (DKAB5).

Öğrenciler çevresinde öğrendiği ve doğru düşündüğü bir çok konunun Kur'an 'ı kerim' de olmadığını söylediğimizde yeni bilgi ile eski bilgi arasında ikilemler yaşamaktadır (DKAB6).

Öğrenciler kalıplaşmış bilgilerle ve yanlış bilgilerle okula geldikleri için bu yanlış bilgileri düzeltmek baya zaman alıyor. Özellikle sevap günah konusunda çok yanlış bilgilere sahipler. Bununla birlikte din konusu genel anlamda çocuklara korkutma üzerinden anlatıldığı için çocuk dini sevmekten öte ondan nefret edebiliyor. Bu yüzden dini onlara sevdirmede çok zorluk yaşıyoruz (DKAB9).

Tablo 23 Kategori 3 (DKAB): Okulun fiziki imkanlarının yetersiz olduğunun düşünülmesi (internet, projeksiyon cihazı, mescit vb.)

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 5'i "Okulun fiziki imkanlarının yetersiz olduğunun düşünülmesi (internet, projeksiyon cihazı, mescit vb.)" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Konu anlatırken materyal sorunu yaşıyorum. Çünkü bazen bir konuya ilgili bilgi verdiğimizde ders kitabı ve yardımcı kaynak kitaplar yetersiz oluyor. Video ve internet olanakları çok sınırlı.

Bu yüzden yeteri kadar çeşitli yöntem ve materyal kullanamadığımız içinde öğrenciler bazı konuları yeteri kadar derinlemesine anlayamıyorlar bu yüzden genelde çeşitli

araştırma ödevlerini vererek bu konudan daha fazla bilgi elde etmelerini sağlıyorum (DKAB9).

Mesela Allah kavramı çok fazla geçmesine rağmen bu kavramı nasıl anlatacağıma dair hiçbir fikir verilmiyor. Örnek yöntemler yer almıyor öğretmen kılavuzu kitabında (DKAB7).

Din dersi çok hassas olmasına rağmen çok fazla önem verilmediğini düşünüyorum. Çünkü yardımcı kayna ve materyalleri çok az (DKAB1).

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde genellikle kitaba dayalı ders işlemek zorunda kalıyoruz. Ara sıra projeksiyondan bir şeyler de yeterli bir verim elde edemiyoruz. Çünkü çocukların sorduğu sorular farklı anlatım ve sunum yöntemleri kullanmak gerekiyor. Bulunduğumuz okulların bu konularda alt yapı eksikliği var (D10).

Tablo 23 Kategori 4 (DKAB): Öğretim programının aşırı yoğun bulunması

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 3'ü "Öğretim programının aşırı yoğun bulunması" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde çok fazla konu var. Öğrencinin seviyesini aşan konular var. Mesela Allah kavramı çok fazla geçmesine rağmen bu kavramı nasıl anlatacağıma dair hiçbir fikir verilmiyor (DKAB7).

Sorulan soruların ve anlatılması gereken konuların çok yoğun olması dolayısıyla yetiştirmekte zorlanıyorum (DKAB6).

Ders saati iki saat. Müfredattaki konular fazla olduğundan dolayı zaman yetmiyor (D4).

Tablo 23 Kategori 5 (DKAB): Yerinde öğretim imkânının kısıtlı bulunması (camide, cem evinde, okul bahçesinde vb.)

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 3'ü "Yerinde öğretim imkânının kısıtlı bulunması (camide, cem evinde, okul bahçesinde vb.)" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Din dersinin daha çok okul bahçesinde, camide vb. verilmemesi ve dersin görsel materyallerle işlenmemesi dersin anlaşılabilirliği açısından problem teşkil ediyor (DKAB4).

Konuyu farklı açılardan anlatmak istiyorum ama okulun olanakları yetersiz (DKAB1).

Çocukların sorduğu sorular karşısında farklı anlatım ve sunum yöntemleri kullanmak gerekiyor. Bulduğumuz okulların bu konularda altyapı yetersizliği var (DKAB10).

Tablo 23 Kategori 6 (DKAB): Soruların cevaplanmasında yaşanan zorluklar (soyuttan somuta aktarım)

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 3'ü "Soruların cevaplanmasında yaşanan zorluklar (soyuttan somuta aktarım)" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Yaşadığım sorunlardan bir tanesi her şeyi somut olarak anlıyorlar. Yani soyut kavramlardan mümkün olduğunca uzak durmak gerekiyor (DKAB8).

Din konularının çok soyut olması okul olanaklarının yetersiz olmasında dolayı konuları farklı materyallerle sunma imkanımız çok az (DKAB6).

Öğrencinin seviyesini aşan konular var. Mesela Allah kavramı çok fazla geçmesine rağmen bu kavramı nasıl anlatacağıma dair hiçbir fikir verilmiyor. Örnek yöntemler yer almıyor öğretmen kılavuzu kitabında (DKAB7).

Tablo 23'deki veriler incelendiğinde, katılımcı birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin öğretim sürecinde yaşadığı problemler 13 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodların en çok vurgulananı "Ders süresinin konuların açıklanması için yetersiz kaldığının düşünülmesi, Öğrencilerdeki kalıp yargıların yeni bilgi edinmelerini zorlaştırdığının düşünülmesi, Okulun fiziki imkanlarının yetersiz olduğunun düşünülmesi (internet, projeksiyon cihazı, mescit vb.), Soruların cevaplanmasında yaşanan zorluklar (soyuttan somuta aktarım) ve Öğretim programının (ders içerikleri, öğretim materyalleri vb.) çocukların seviyesine uygun bulunmaması" soruları olmuştur.

Tablo 23 Kategori 1 (BS): Ders süresinin konuların açıklanması için yetersiz kaldığının düşünülmesi

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 4'ü “Ders süresinin konuların açıklanması için yetersiz kaldığının düşünülmesi” in daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Bence din kültürü dersinin ders saat sayısı çok az. Bir haftaya iki ders az ve bu iki saate onların bütün sorularının cevabını sığdırmak hiç kolay olmuyor (BS9).

Ayrıca ders saati yeterli bir uzunlukta olmadığı için soruları cevap yetiştiremiyorum. Bu da öğretmenleri zorluyor (BS10).

Tablo 23 Kategori 2 (BS): Soruların cevaplanmasında yaşanan zorluklar (soyuttan somuta aktarım)

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 4'ü “Soruların cevaplanmasında yaşanan zorluklar (soyuttan somuta aktarım)” in daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Soyut konular içerdiği için çocuklara anlatma konusunda sıkıntılar yaşıyorum (BS8).

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi daha çok soyut kavramlar içermektedir. Somutlaştırılması ve canlandırılması mümkün değildir. Çocuklar somut kavramlar döneminde oldukları için anlatmakta güçlükler yaşıyorum (BS3).

Sınıf öğretmeni olarak din kültürü dersinde çocukların sorularını cevaplamakta tam anlamıyla yeterli olduğumuzu düşünmüyorum. Çünkü çocuklar henüz somut işlemler döneminde ve soyut kavramları anlamada zorlanıyor. Bizde soyut kavramlara dönük sordukları soruları cevaplamakta zorlanıyoruz (BS10).

Tablo 23 Kategori 3 (BS): Okulun fiziki imkanlarının yetersiz olduğunun düşünülmesi (internet, projeksiyon cihazı, mescit vb.)

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 4'ü “Okulun fiziki imkanlarının yetersiz olduğunun düşünülmesi (internet, projeksiyon cihazı, mescit

vb.)” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Materyal eksikli internet eksikliği çok önemli bir problem. Zaten okulda videolara ulaşmak zor olduğu için ben kendi kişisel bilgisayarıma bazen videolar ve çizgi filmler yükleyerek onlara merak ettiği sorulara cevap vermeye çalışıyorum (BS9).

Birleştirilmiş sınıf öğretmeni olduğumuz için genellikle köy okullarında görev yapmamız hasebiyle genel olarak materyal eksikliği var. Bunun dışında internetin ve bilgisayarın olmaması nedeniyle öğrenciye sorduğu soyut soruları somutlaştırarak anlatma sıkıntısı yaşıyoruz (BS5).

Tablo 23 Kategori 4 (BS): Öğrencilerdeki kalıp yargıların yeni bilgi edinmelerini zorlaştırdığının düşünülmesi

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 4’ü “Öğrencilerdeki kalıp yargıların yeni bilgi edinmelerini zorlaştırdığının düşünülmesi” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

“Geleneksel anlayış, dinin; Kur’an ve sahih sünnete göre öğrenilmemesi, Kur’an’ın bir hayat kitap olarak görülmemesi, dinin daha çok cezalandırıcı boyutunun öğretilmesi, dinin sadece imamların bilip öğretileceği, dinin sadece hayatın belli zamanlarından yapılan ibadetler olarak görülmesi” gibi konularda bizi dersin işleme süresi içinde zorluyordu. Çünkü çocuğun kulaktan dolma bilgilerle okula gelmesi veya ailesinden öğrendiği bazı yanlış anlayışları din diye öğrenmiş ve bunlar üzerinden soru sorduğu için bu soruları cevaplamakta zorluk yaşıyorduk. Öğretmen sıkıntısı en önemli problemlerden biri (BS5)

Anlattıklarını öğrencilere inandırma konusunda sıkıntılar yaşıyorum (BS8).

Tablo 23 Kategori 5 (BS): Öğretim programının (ders içerikleri, öğretim materyalleri vb.) çocukların seviyesine uygun bulunmaması

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 3’ü “Öğretim programının (ders içerikleri, öğretim materyalleri vb.) çocukların seviyesine uygun bulunmaması” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ders kitabının içeriği üst düzey bir yazı tarzı içerdiği için çocukların seviyelerini aşıyor (BS1).

Müfredat giderek ayet, sure ve hadisten soyutlanmakta ve konu olarak sevgi, barış ve huzur yer almakta. O yüzden verilmek isteneni diğer derslere de yaymak zorunda kalıyorum. Hatta müfredat dışına çıkmak zorunda kalıyorum (BS2).

Din kültürü kitabının içeriği çok dolu. Yazı çok fazla. Çocuklar daha çok resim ve görsellerden etkilendiği için bu tüt materyaller çok az (BS9).

4.6. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim sürecinde yaşanan problemlerin giderilmesinde verilen önerilere ilişkin bulgular

İlkokul din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin ve birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin dersin öğretim sürecinin daha verimli bir şekilde yürütülmesi için verdikleri önerilere ilişkin bulgular 24'üncü tabloda verilmiştir

Tablo 24. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim sürecinde yaşanan problemlerin giderilmesinde verilen önerilere ilişkin bulgular

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri (n:10)	f	Birleştirilmiş öğretmenleri (n:10)	Sınıf f
Ders konularının çok yoğun olmasından dolayı din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ders saatinin arttırılması ve bu dersin ilkokulun erken kademelerde verilmesi gerekir.	4	Ders konularının çok yoğun olmasından dolayı din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ders saatinin arttırılması ve bu dersin ilkokulun erken kademelerde verilmesi gerekir.	1
Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin daha çok okul bahçesinde, camide veya görsel slaytlarla işlenmesi gerekir.	1	Yeterli bilgi sahibi olmadığını düşünmelerinden dolayı bu derse branş hocasının (din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni) girmesi gerekir.	1
Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin başarı notu düşük olan öğrenciler ile ilgili yaşanan sorunlardan dolayı bu dersin notunun olmaması gerekir.	1		

Tablodaki veriler incelendiğinde, katılımcı *din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğretim programının düzenlenmesi için verdikleri önerilere ilişkin görüşlerinin 3 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodlar; “Ders konularının çok yoğun olmasından dolayı din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ders saatinin arttırılması ve bu dersin ilkokulun erken kademelerde verilmesi gerekir, Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin daha çok okul bahçesinde, camide veya görsel slaytlarla işlenmesi gerekir ve Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin başarı notu düşük olan öğrenciler ile ilgili yaşanan sorunlardan dolayı bu dersin notunun olmaması gerekir” önerileri olmuştur.

Tablo 24 Kategori 1 (DKAB): Ders konularının çok yoğun olmasından dolayı din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ders saatinin arttırılması ve bu dersin ilkokulun erken kademelerde verilmesi gerekir

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 4’ü “Ders konularının çok yoğun olmasından dolayı din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ders saatinin arttırılması ve bu dersin ilkokulun erken kademelerde verilmesi gerekir” ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Çocukların sorularına yetişmekte zorlanıyorum. Çünkü ders saati çok az. Bence ders saati en az 4 saat olmalı ve bu ders daha alt kademelerden başlanarak verilmeye başlanmalı (DKAB5).

Ders saatinin az olması en büyük problem. En az haftada 4 saat olması gerekir. Çünkü çocuklara da öğretmene de 2 saat yetmiyor. Çok fazla şeyi merak ediyorlar. Onları aydınlatmak, doğruyu öğretmek için çok daha fazla zamana ihtiyaç var. Yoksa dışarıdan kulaktan dolma bilgiler edinip, bunlarla büyüyorlar ve ileride yanlış bilgilerin ve alışkanlıkların düzenlenmesi daha da zorlaşıyor (DKAB3).

Onlarca soruyu ve konuyu iki saate nasıl sığdırabiliriz ki. Çünkü bir soru bile bazen dört ders sürebiliyor. Sordukları soruya cevap versen bile arkası kesilmeyen farklı türden sorular geliyor. Bence ders saati en az 4 saat olmalı ve bu ders 3. sınıftan itibaren verilmeye başlanmalı (DKAB7).

Sorulan soruların ve anlatılması gereken konuların çok yoğun olması dolayısıyla yetiştirmekte zorlanıyorum. Bunun için ders saatinin fazla olması ve bu dersin daha erken sınıflarda verilmesi gerektiğini düşünüyorum (DKAB6).

Tablo 24 Kategori 2 (DKAB): Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin daha çok okul bahçesinde, camide veya görsel slaytlarla işlenmesi gerekir

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 1'i "Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin daha çok okul bahçesinde, camide veya görsel slaytlarla işlenmesi gerekir" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin daha çok okul bahçesinde, camide veya görsel slaytlarla işlenmesi gerekir (DKAB4).

Tablo 24 Kategori 3 (DKAB): Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin başarı notu düşük olan öğrenciler ile ilgili yaşanan sorunlardan dolayı bu dersin notunun olmaması gerekir

Bu kategori incelendiğinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin 1'i "Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin başarı notu düşük olan öğrenciler ile ilgili yaşanan sorunlardan dolayı bu dersin notunun olmaması gerekir" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin başarı notu düşük olan öğrenciler ile ilgili yaşanan sorunlardan dolayı bu dersin notunun olmaması gerekir. Karne notu düşük olunca veli kabullenemiyor. Başka bir dersten düşük not alınca durum farklı din kültürü ve ahlak bilgisi dersinden düşük alınca durum farklı bir şekilde değerlendiriliyor. Bu durumdan dolayı dersin notunun olmaması gerekir bence (DKAB3).

Tablo 24'teki veriler incelendiğinde, katılımcı *birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin* öğretim sürecinde öğretim programının düzenlenmesi için verdikleri önerilere ilişkin görüşlerinin 3 farklı kod altında toplandığı görülmektedir. Bu kodlar; "Ders konularının çok yoğun olmasından dolayı din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ders saatinin arttırılması ve bu dersin ilkokulun erken kademelerde verilmesi gerekir ve Yeterli bilgi sahibi olmadığını düşünmelerinden dolayı bu derse branş hocasının (din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni) girmesi gerekir" önerileri olmuştur.

Tablo 24 Kategori 1 (BS): Ders konularının çok yoğun olmasından dolayı din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ders saatinin arttırılması ve bu dersin ilkokulun erken kademelerde verilmesi gerekir

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 1'i "Ders konularının çok yoğun olmasından dolayı din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ders saatinin arttırılması ve bu dersin ilkokulun erken kademelerde verilmesi gerekir" ın daha çok sorulduğunu ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Bence din kültürü dersinin ders saat sayısı çok az. Bir haftaya iki ders az ve bu iki saate onların bütün sorularının cevabını sığdırmak hiç kolay olmuyor (BS9).

Tablo 24 Kategori 2 (BS): Yeterli bilgi sahibi olmadığını düşünmelerinden dolayı bu derse branş hocasının (din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni) girmesi gerekir

Bu kategori incelendiğinde birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin 1'i "Yeterli bilgi sahibi olmadığını düşünmelerinden dolayı bu derse branş hocasının (din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni) girmesi gerekir" görüşünü ifade etmişlerdir. Aşağıda bu duruma ilişkin öğretmenlerin cevaplarından örnekler sunulmuştur.

Çocuklar somut işlemler döneminde oldukları için konuları anlatmakta zorluklar yaşıyorum. Bunun için bu dersi din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin vermesinin daha doğru olacağına

Günlük hayatımızdan örnekler veriyorum. Anne, baba çocuk ilişkisi ve aile içerisinde kurallardan bahsediyorum. Anne ve babanın çocuklarının iyiliği için bazı şeylerden uzak kalmaları gerektiğini ve bazı kurallara uymaları gerektiğini söylüyorum. Aynı bunun gibi bizleri yaratan Allah'ın da bizim iyiliğimiz için bazı kurallar koyduğunu söylüyorum. Bunların da ayetlerde olduğunu örnek vererek açıklıyorum (DKAB9).

Sevap ve günah kavramının manasını günlük hayatımızdaki basit örneklerle kavratmaya çalışıyoruz. Özellikle çevremizdeki insanları günah işliyorsun diye etiketlenmenin ne kadar yanlış olduğunu ve bunun kararını bizlerin veremeyeceğini anlatıyoruz (BS10).

Soru-cevap yöntemi ve ayrıca günlük hayattan canlandırmalarla konuları anlatmaya çalışıyorum (BS3).

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlara dayalı olarak sunulan öneriler yer almaktadır.

5.1. Araştırmaya Katılanların Kişisel Bilgilerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın çalışma grubunu Elazığ ilinde merkezine bağlı ilkokullarda görev yapan 10 birleştirilmiş sınıf öğretmeni ile 10 din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılanların öğretmenlerin 13'ü bayan 7'si erkektir.

Öğretmenlerin 17'si yüksek lisans 3'ü lisans mezunudur.

Öğretmenlerin 7'si 1-5 yıl, 7'si 6-10 yıl ve 6'sı 11-15 yıl mesleki deneyime sahiptir.

Yaş değişkenine göre araştırmaya katılanların 4'ü 20-25 yaş, 3'ü 26-30, 7'si 31-35, 5'i 36-40 yaş aralığındadır ve 1'i 40 ve üzeri yaşa sahiptir.

Öğretmenlerin 13'ü evli 7'si bekardır.

Öğretmenlerin 12'si çocuk sahibidir, 8'inin ise çocuğu yoktur.

5.2. Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmenlere (Branş-Sınıf) Sordukları Sorulara İlişkin Elde Edilen Sonuçlar

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları soruların başında” Allah ile ilgili sorular” gelmektedir. Öcal (2004) çalışmasında elde edilen bulguları doğrulamaktadır. Çocukları sürekli meşgul eden ve devamlı onların meraklarını çeken ise, şüphesiz ki Allah kavramıdır. Her ne kadar çocuklar, konuşmaya ve anlamaya başladıkları yıllardan itibaren Allah'ı duymuşlar ve O'nu düşünmeden ve tereddüt etmeden kabul etmişlerse de, kavrama güçleri geliştikçe “Allah'ı anlama” arzusu sürekli canlılığını korumaktadır (Öcal, 2004). Elde edilen bu sonuç Tavukçuoğlu (2002)'de çalışmasında desteklenmektedir. Allah'ı öğrenmek ve anlamak istediği, küçük yaşlardan itibaren dua, namaz gibi dini pratiklere karşı istek duyarak bir yandan bunları denemeye

çalışırken, diğer yandan dini konulara ve kavramlara karşı sonsuz bir öğrenme özlemi içinde olduğu bilinmektedir. Ayrıca cennet ve cehennem ile ilgili sorular ve meleklerin ile ilgili sorular da öğrenciler tarafından sıkça sorulan sorular arasındadır (Tavukçuoğlu, 2002). Koç (2009) ve Bilecik (2012) çalışmasında elde edilen bulgular desteklenmektedir. İlköğretim okulu öğrencilerinin cennet ve cehennem tasavvurlarını tespit etmek amacıyla yaptığı araştırmada elde ettiği bulgular, çocukların cennet ve cehennem tasavvurlarında da benzer faktörlerin etkili olduğunu göstermektedir. Çocukların cennet ve cehennem tasavvurlarının onların zihinsel gelişimlerine bağlı olarak belirli farklılıklar göstermesi, Piaget'nin somut işlemler dönemlerine olması bu konuları anlamasını zorlaştırıyor (Bilecik, 2012; Koç, 2009).

5.3. Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmenlere (Branş-Sınıf) Allah İle İlgili Sordukları Sorulara İlişkin Elde Edilen Sonuçlar

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin Allah ile ilgili sordukları soruların başında “Allah’ın özellikleri (Allah’ın zâti ve sübûti sıfatları) ile ilgili sorular ve Allah’ın varlığı ile ilgili sorular” gelmektedir. Çocuğun içinde bulunduğu dönem açısından Allah inancı ve ona olan güven çocuğu onu daha tanımak için sorgulamaya götürüyor. Türk (2014) çalışmasında elde edilen bulgular desteklenmektedir. Çocuğun ilk din eğitimi, duyguların ortaya çıkarılması, beslenmesi ve geliştirilmesi basamaklarını takip etmelidir. Sonraki süreçlerde de din eğitimi faaliyetleri sevgi üzerine bina edilmeli, Allah inancı ve iman duygusu sevgi ağırlıklı olarak verilmeli, gerek aile fertlerinin, gerek çocuğun çevresindeki diğer yetişkinlerin gerekse din eğitimcilerinin çocuktaki dini gelişimi zedeleyecek her türlü söz ve tavırdan uzak durması gerekir. Özellikle ilk çocukluk döneminde korkutma ve yasaklamalardan çok sevdirmek ve kolaylaştırmak din eğitiminde esas olmalıdır (Türk, 2014).

5.4. Öğrencilerin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmenlere (Branş-Sınıf) Hz. Muhammed İle İlgili Sordukları Sorulara İlişkin Elde Edilen Sonuçlar

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin Hz. Muhammed ile ilgili sordukları soruların başında “Hz. Muhammed’in hayatı ile ilgili sorular, Hz.

Muhammed'in mucizeleri ile ilgili sorular ve Peygamberlerin özellikleri ile ilgili sorular"ı gelmektedir. Ailelerin kendilerine rol-model olarak sundukları Hz. Muhammed'i doğru tanıtmak ve en güzel şekilde anlatma, çocukların Hz. Muhammed ile ilgili sordukların yanıştan uzak bir şekilde cevaplamak toplumsal bir sorumluluk olarak görülmelidir. Apak (2010) çalışmasında elde edilen bulgular desteklenmektedir. Şahsiyetlerin gelişimi aşamasını yaşayan yeni nesillerin karakter oluşumu esnasında onlara Müslüman kimlik ve kişilik kazandırmak için öncelikli olarak Allah Rasûlü'nü (sav) en doğru şekilde tanıtmak gerekir ki, onlar hayatlarında bunları kendilerine örnek alabilsinler (Apak, 2010).

5.5. Öğrencilerin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmenlere (Branş-Sınıf) Kur'an-I Kerim İle İlgili Sordukları Sorulara İlişkin Elde Edilen Sonuçlar

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin Kur'an-ı Kerim ile ilgili sordukları soruların başında "Kur'an-ı Kerim'in indiriliş süreci ile ilgili sorular, Kur'an-ı Kerim'in içeriği ile ilgili sorular ve Kur'an-ı Kerim'in orijinallliği ile ilgili sorular" olmuştur. Çocukların gündelik yaşamları içinde en çok karşılaştığı ve muhattap olduğu kitapların başında Kur'an-ı Kerim gelmekte. Bundan dolayı bu kitap hakkında bilgi almak ve daha iyi tanımak için merakları onları bu tür sorulara yöneltmiştir. Erken yaşta Kur'an-ı Kerim ile tanışan çocukların sorduğu bu tür sorular onlara merakını doyurucu bilgiler verildiğinde zihinlerini ve hayal dünyalarını geliştireceği açıktır. Aydın (2007) çalışmasında elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Kur'an, erken yaştaki çocukların hayal güçlerini ve dikkatlerini güçlendirir. İçerdikleri heyecan dolu sahnelerle çocuklara neşe ve coşku katmanın yanında, onlara fazilet ve ahlak öğretileri de kazandırır. Çocukların zihin ve hayal dünyalarına sayılamayacak etkiler oluşturduğu bilindiğine göre Kur'an'da zikri geçen kıssaların çocuklarımıza aktarılmasına önem verilmelidir. Zira Kur'an'daki kıssaların yaşanan olaylar olduğunu çocukların öğrenmeleri, onların hayatı iyi anlamalarına yardımcı olacaktır (Aydın, 2007).

5.6. Öğrencilerin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmenlere (Branş-Sınıf) Sevap-Günah İle İlgili Sordukları Sorulara İlişkin Elde Edilen Bulgular Sonuçlar

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sevap ve günah ile ilgili sordukları soruların başında “Davranışların sevap veya günah olma boyutuyla ilgili sorular, Sevap ve günahların kapsamı ile ilgili sorular ve Sevap ve günahların ölümden sonraki süreçteki karşılıkları ile ilgili sorular” olmuştur. Çocuk günlük hayatında birçok defa bu kavramlarla karşılaşır. Fakat bu kavramları yanlış temeller üstüne oturtur. Helali veya sevabı, haram, hırsızlık, günah vb. kavramlar ile tanımlar. Bilecik (2012) çalışmasında elde edilen bulguları desteklemektedir. Sınıf birinci ünite içerisinde yer alan, ‘Helal, Haram, Sevap ve Günah Kavramları’ başlıklı konular çerçevesinde ve ayetlerin desteğiyle sunulur. Kavramlar ayetler aracılığı ile gerçek anlamını koruyarak verilmesine. Fakat yaptığımız çalışma neticesinde çocukların birçoğunun helal kavramı hakkında daha önceki bilgilerinin, hırsızlık konusu üzerinden temellendirildiği anlaşılmıştır (Bilecik, 2012).

5.7. Öğrencilerin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Öğretmenlere Sordukları Sorulara Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara (Örnekler, Öğretim Materyalleri, Öğretim Yöntemleri) İlişkin Elde Edilen Sonuçlar

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin cevaplama yöntemlerinin başında “Somutlaştırarak bilgi aktarma, Kur'an-ı Kerim'den ve kaynak kitaplardan örnekler verme ve Örnek videolar, çizgi filmler aracılığıyla bilgi aktarımı” gelmektedir. Somut dönemde olan çocuk için soyut kavramlar bir anlam ifade edememektedir. Bu açıdan çocuğun soyut konular hakkındaki sorularını somutlaştırarak cevaplamak gerekir. Sultan (2014) çalışmasında elde edilen bulguları desteklemektedir. Çocukların anlayamadıkları soyut kavramları somutlaştırma çabaları vardır. Üstelik bilinmeyen, görülmeyen bir varlıktan bahsediyorsak çocuğumuza, kafasında bir şekle oturtmak için çaba harcayacaktır. Çocuğun yaptığı benzetmelere, sorduğu sorulara, anlamlandırma ve somutlaştırma çabalarına olumlu yaklaşmak gerekir (Sultan, 2014).

5.8. Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Allah İle İlgili Öğretmenlere Sordukları Sorulara Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara (Örnekler, Öğretim Materyalleri, Öğretim Yöntemleri) İlişkin Elde Edilen Sonuçlar

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin Allah ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin cevaplama yöntemlerinin başında “Günlük hayattan örnek vererek somutlaştırma ve Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı” gelmektedir. Erkoç (2009) ile Vigliocco, Norbury ve Ponari (2017)’nin çalışmalarında elde edilen bulguları desteklemektedir. Somut Allah tasavvurunda çocuklar özellikle somut işlemler döneminde böyle düşüncelere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönemde çocuk Allah’ı güç ve kudreti yönünden babasına benzetir ve Allah’ı büyük bir insan gibi tasavvur eder. Bu dönem çocuklarının; Allah nerededir? Allah kiminle birlikte kalıyor? Allah görülebilir mi, Allah insanları sever mi? Çocuklar Allah’tan korkar mı? gibi soruları sorduğu gözlemlenebilir. Özellikle çocuğun bu tür sorularında çocuk neyi sormuşsa ona cevap verilmesi önemlidir. Verilen cevap çocuğun tecrübe ve anlayışına göre ayarlanmalı ve çocuğa verilecek cevapta samimi olunmalıdır (Vigliocco, Norbury ve Ponari, 2017; Erkoç, 2009).

5.9. Öğrencilerin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Hz. Muhammed İle İlgili Öğretmenlere Sordukları Sorulara Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara (Örnekler, Öğretim Materyalleri, Öğretim Yöntemleri) İlişkin Elde Edilen Sonuçlar

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin Hz. Muhammed ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin cevaplama yöntemlerinin başında “Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı, Muhammed’in hayatını anlatan film, çizgi film ve videolardan faydalanma ve Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı” gelmektedir. Yorulmaz (2015) ve Sağlam (2001) çalışmalarında elde edilen bulguları desteklemektedir. Sözlü öğretim yoluyla çocuğun bütün gelişim alanlarına belli bir oranda katkı sağlamanın yanında; düzgün konuşabilmesini ve kendini ifade edebilmesini temin ederek dil gelişiminin önü açılabilir. Ayrıca yine sözlü öğretim

etkinlikleri (şiir, hikâye masal vb. edebi türlerin dinletilmesi ve ezberden okutulması) vasıtasıyla iman ve ibadetle ilgili konuları aktarma, Hz. Peygamber (sav)'in hayatını anlatma, İslâm önderlerinin hayat hikâyelerini aktarma, helâl ve haram kavramlarını öğretme imkânı elde edilebilir (Yorulmaz, 2015; Sağlam, 2001).

5.10. Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kur'an-I Kerim İle İlgili Öğretmenlere Sordukları Sorulara Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara (Örnekler, Öğretim Materyalleri, Öğretim Yöntemleri) İlişkin Elde Edilen Sonuçlar

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin Hz. Muhammed ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin cevaplama yöntemlerinin başında “Düz anlatım yöntemiyle bilgi aktarımı, Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma ve Ayet ve hadislerden faydalanarak bilgi aktarımı” gelmektedir. Arıcı (2006)’ın yaptığı çalışmada, düz anlatım yöntemini sunuş yoluyla öğrenme yaklaşımının bir uygulaması olarak görmektedir. Derslerde konunun özetlenmesinde, konu hakkında gereken bilgilerin aktarılmasını ve konuya girilmeden önce konu hakkında bilgilendirilmesinde sıklıkla kullanılabileceğini ifade etmişlerdir (Arıcı, 2006).

5.11. Öğrencilerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sevap – Günah İle İlgili Öğretmenlere Sordukları Sorulara Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara (Örnekler, Öğretim Materyalleri, Öğretim Yöntemleri) İlişkin Elde Edilen Sonuçlar

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin Hz. Muhammed ile ilgili öğretmenlere sordukları sorulara öğretmenlerin cevaplama yöntemlerinin başında “Düz anlatım ve soru-cevap yöntemi kullanarak bilgi aktarımı, Ayet, hadis ve kaynak kitaplardan faydalanarak bilgi aktarımı ve Günlük hayattan örnekler vererek somutlaştırma” gelmektedir. Samsun il milli eğitim müdürlüğünün 2015-2016 yılı için hazırlamış olduğu okul öncesi öğretmenleri il zümre çalıştay tutanağında elde edilen bulguları desteklemektedir. Ayrıca Cebeci (2014) çalışmasında da bu bulgularla örtüşmektedir. Sosyal hayatımızda da anlatım yöntemi iletişimde önemli bir yere

sahiptir. Toplumsal hayatta aslında insanların birbirlerini anlamada kullandıkları iletişim aracı sözlü iletişimdir. Bu iletişim aracı dini konuların aktarılmasında da önemli bir şekilde başvurulmuş bir konuma sahiptir. Ayet ve hadislerde yer alan dinin öğretimi ile ilgili “tebliğ”, “davet”, “öğüt”, vb. kavramlar anlatımla ilgilidir. Kur’an’da “öğüt ver, çünkü öğüt müminlere fayda verir.” (Zariyat, 51/55) ayetinde sözlü anlatımın ve sözlü iletişimin önemini vurgulamaktadır (Cebeci, 2014).

5.12. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Sürecinde Yaşanılan Problemlere İlişkin Sonuçlar

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim sürecinde en çok karşılaştıkları problemlerin başında “Ders süresinin konuların açıklanması için yetersiz kaldığının düşünülmesi, Öğrencilerdeki kalıp yargıların yeni bilgi edinmelerini zorlaştırdığının düşünülmesi, Okulun fiziki imkanlarının yetersiz olduğunun düşünülmesi (internet, projeksiyon cihazı, mescit vb.), Soruların cevaplanmasında yaşanan zorluklar (soyuttan somuta aktarım), Öğretim programının aşırı yoğun bulunması ve Yerinde öğretim imkânının kısıtlı bulunması (camide, cem evinde, okul bahçesinde vb.)” gelmektedir. Karacelil (2010) çalışmasında elde edilen bulguları desteklemektedir.

5.13. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Sürecinde Yaşanılan Problemlerin Giderilmesinde Verilen Önerilere İlişkin Sonuçlar

Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim süreci için şu önerilerde bulunmuşlardır:

- Ders konularının çok yoğun olmasından dolayı din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ders saatinin arttırılması ve bu dersin ilkokulun erken kademelerde verilmesi gerekir
- Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin daha çok okul bahçesinde, camide veya görsel slaytlarla işlenmesi gerekir
- Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin başarı notu düşük olan öğrenciler ile ilgili yaşanan sorunlardan dolayı bu dersin notunun olmaması gerekir.

ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarından hareketle uygulamaya yönelik öneriler ve yapılacak araştırmalara yönelik öneriler aşağıda verilmiştir.

5.14. Uygulamaya yönelik öneriler

- Öğretim programına göre ilkokulda din kültürü ve ahlak bilgisi dersi haftada iki saat işlenmektedir (Talim Terbiye Kurulu, 2010). Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler bu ders saatinin artırılması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Öğretmenler özellikle ders saatinin konuların açıklanması için yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ders saatinin artırılması, özellikle de öğretmen görüşlerinden yola çıkarak haftada en az 4 saat olarak yeniden düzenlenmesi sağlanabilir.
- Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenler ilkokul din kültürü ahlak bilgisi dersi öğretim programının içeriğinin oldukça yoğun olduğunu ve dersi işlerken konuların yetiştirilmesinde problem yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuçtan yola çıkarak ilkokul din kültürü ve ahlak bilgisi ders saatinin artırılarak konu yoğunluğu ile ilgili yaşanan problemlerin giderilmesinin mümkün olabileceği söylenebilir.
- Araştırmada öğretmenlerin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ilkokulun daha erken kademelerinde verilmesi gerektiği şeklinde görüş bildirdiği belirlenmiştir. Öğretmenler öğrencilerin bu dersle ilgili bilgileri ne kadar erken yaşta edinirse kendileri için o kadar faydalı olacağı görüşünü de dile getirmişlerdir. Dolayısıyla din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ilkokulda daha erken sınıflarda verilmesi önerilebilir.
- Sınıf Öğretmenliği Lisans Programı öğretim programında “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi” dersi haftada iki saat teorik bir ders olarak verilmektedir (YÖK, 2017). Araştırmada özellikle birleştirilmiş sınıf öğretmenleri din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilere bilgi aktarırken çeşitli problemler yaşadıklarını belirtmiş, alanla ilgili yeterli bilgi sahibi olmadıklarını da dile getirmişlerdir. Ayrıca öğretmenler yeterli bilgi sahibi olmadığını düşünmelerinden dolayı bu derse branş öğretmenlerinin (din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri) girmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ancak birleştirilmiş sınıflı okulların her birinde din kültürü ve bilgisi öğretmenlerinin görevlendirilmesi ekonomik ilkesiyle uyuşmadığı için en uygun yaklaşımın birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin alanla ilgili yeterliklerinin iyileştirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi sağlanabilir. Yapılabilecek bu çalışmaların

başında sınıf öğretmenliği lisans programında haftada iki saat olarak verilen din kültürü ve ahlak bilgisi öğretimi dersinin yanı sıra “Temel Dini Bilgiler” ve “Din Öğretimi” dersleri sınıf öğretmenliği lisans öğretim programına eklenebilir.

- Araştırmada öğretmenler, din kültürü ahlak bilgisi dersi öğretmen kılavuz kitabının yeterli örnekleri ve etkinlik önerilerini barındırmadığını belirtmişlerdir. Bu sonuçtan yola çıkarak din kültürü ve ahlak bilgisi dersini yürüten öğretmenlere yönelik kaynak kitapların, etkinlik önerilerinin, yöntemsel önerilerin ve örnek materyallerin artırılması ve çeşitlendirilmesi sağlanabilir. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi çocuğun içinde yaşadığı toplumun sahip olduğu dini kültürü ve dini bilgileri içinde bulunduğu gelişimsel döneme uygun bir şekilde öğrenmesini, sürekli etkileşim içinde olduğu ve olacağı toplum ile daha güvenli ve mutlu bir yaşam sürmesini sağlayacaktır. Bu açıdan din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde çocuğun sorduğu soruları dersi yürüten öğretmenin konuyu somutlaştırarak ve günlük hayatla bağ kurarak anlatması ders işleme süresinin esasını teşkil etmelidir.

5.15. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Bu araştırma sadece birleştirilmiş sınıf öğretmenleri ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri görüşleri üzerinden yürütülmüştür. Bu dersin öğretimini yürüten akademisyenler ve lisans öğrencilerinin görüşlerine yönelik araştırmalar da yapılabilir.
- Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde öğrencilerin sordukları sorular ve öğretmenlerin verdikleri cevaplar hakkında daha derinlemesine bilgi sahibi olmak için sınıf içinde deneysel ve gözlemsel araştırmalar yapılabilir.
- Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim sürecinde öğretmenlerin yaşadıkları problemleri belirlemek amacıyla bu konu ile alakalı birleştirilmiş sınıf öğretmenleri ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri ile daha detaylı görüşmeler yapılabilir.
- Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin daha verimli bir şekilde öğretilmesine dönük birleştirilmiş sınıf öğretmenleri ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenleri ile önerilerine odaklı daha detaylı araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ahmetoğlu, E. (2009). Ahlak Gelişimi, (Ed. Neriman Aral Ve Tayyip Duman (Ed.)), Eğitim Psikolojisi (S. 183-202) İçinde, İstanbul: Kriter
- Akyüz, Y. (1982). “Farabi'nin Türk ve Dünya Eğitim Tarihindeki Yeri”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 15 (2), 81-88
- Apak, A. (2010). Hz. Peygamber'in (sav) Çocuklarla İlişkileri Üzerine Tespit ve Değerlendirmeler, Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, 19 (1), 66-67
- Arıcı, A. F. (2006). Türkçe Öğretiminde Kullanılan Strateji-Yöntem Ve Teknikler, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7(1), 303
- Arpacı, M. (2013). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Adaylarının Değer ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri. Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 13(2), 205-228.
- Arslanoğlu, İ. (2012). Eğitim Felsefesi, Ankara: Nobel
- Atay, M. (2011). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim2, Ankara: Kök
- Aydın, M. (2007). Çocuk Eğitiminde Kur'an Kıssalarının Önemi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14, 76
- Aydın, M. Z. (2009). Ailede Ahlak Eğitimi. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: VII 1 2, s. 125-158.
- Aydın, H. (2010). Dini-Felsefi Temelleri Işığında Farabi'nin Eğitim Ütopyası. Kelam Araştırmaları,8, 123-150
- Aydın, M.Z. (2011). Okulda Ahlak Eğitimi ve Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelenmesi Yöntemi, Ankara: Nobel
- Aydın, İ. H. (2011). Seküler Ahlak Bağlamında Din-Ahlâk İlişkisi, Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, 35, 1-23
- Aydın, M.Z. (2013). Ailede Ahlak Eğitimi, İstanbul: Timaş
- Aytar, A. (2015). Ahlaki (Törel) Gelişim. Ayten Ulusoy (Ed.), Gelişim Ve Öğrenme Psikolojisi İçinde (69-94). Ankara: Anı

- Bacanlı, H. (2015). Eğitim Psikolojisi, Ankara: Pegem
- Berk, L. E. (2013), Infants And Children, N. Işıkoğlu-Erdoğan (Çev. Ed.); H. Ercan (Böl. Çev.), Ankara: Nobel.
- Bilecik, S. (2012). Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi 4. Ve 5. Sınıf Ders Kitaplarındaki Ayet Çevirilerinin Öğrenci Algı Düzeylerine Uygunluğu Üzerine Bir İnceleme, Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı, 2, 111-112
- Bilmez, A. (2016). İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Proje Kullanımı (Muş İli Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum.
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> 30.11.2017 indirildi.
- Buldu, M. (2013). Çocuk Gelişim Kuramları, Berrin Trawick-Swith (Ed.), Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (S. 34-63) İçinde, Ankara: Nobel
- Büyüköztürk, Ş. ve diğerleri (2015). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: pegem
- Bolay, S. ve Sarıkavak, K. (2001). Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi, Ankara: Gündüz Eğitim Ve Yayıncılık
- Böke, K., Özdoğan, A., Sevinç, B., Güler, C., Büker, H., & Demir, İ. (2009). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. İstanbul: Alfa yayıncılık.
- Cebeci, S. (2014). Din Öğretimi Yöntemleri, 5-12
- http://www.ebsad.org/img/20140407__6321527362.pdf 30.11.2017 indirildi.
- Cihandide, Z. N. (2014). Okul öncesi din ve ahlak eğitimi. Dem (Değerler Eğitimi Merkezi).
- Creswell, J. W. (2016). Nitel Araştırma Yöntemleri, M. Bütün ve S. B. Demir (Çev.), Ankara: siyasal kitabevi
- Çelik, R. (2016). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Zihin Haritası Oluşturmanın Öğrenci Başarısına, Kalıcılığa ve Öğrenmedeki Duyuşsal Özelliklere Etkisi, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı, Elazığ.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> 01.12.2017
indirildi.

Çelikkol, S. (2010). Farabi’de Ahlak ve Ahlak Eğitimi. Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, Kayseri. [https:// tez.yok. gov.tr/ Ulusal Tez Merkezi/tezSorguSonucYeni.jsp](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp)

Çağlayan, A. (2013). Ahlak Pusulası-Ahlak Ve Değerler Eğitimi, İstanbul: Dem Çubukçu, İ.A. (1977). İslam Düşünürleri, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Yayın No: 137.

Demirtaş, Z. ve İpek, F. (2012). İbn-i Haldun’un Eğitim Anlayışında Bir Değer Olarak İnsan, Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi, 6, 19-30

Deniz, E. (2011). Erkan Çocukluk Döneminde Gelişim, Ankara: Eğiten Kitap

Devine, S. (2006). What is moral education. Information for Social Change, (23).

<http://libr.org/isc/issues/ISC23/B8%20Susan%20Devine.pdf> 05.12.2017
indirildi

Davudi, M. (2013). Peygamber Ve Ehlibeytin Eğitimsel Siyeri-Ahlaki Eğitim, N. Altun (Çev.), İstanbul: El-Mustafa Yayınları

Doksat, N. (2011). Çocuk Ruh Sağlığı, İstanbul: Somkitap

Durakoğlu, A. (2014). Gazali’de Ahlak Eğitimi. GEFAD, 34(2), 211-226, Bolu.

Erkoç, A. (2009). “Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım?” Kitabının İncelenmesi, İlköğretim Online, 8(3), 4-5

Gökçe, A. (2012). İdeal Toplum Düzeni Ütopyalarında Eğitim, Nurten Gökcalp Ve Şengül Çelik (Ed.), Eğitim Felsefesi (S. 149-172) İçinde, İstanbul: Lisans

Gültekin, Seyit A. (2010). Günlük Hayatımızdaki İslami Yaşam-Bildiklerimiz Ve Bilmediklerimiz, Konya: Sebat Ofset

Güneş, A. (2013a). Doğal Ebeveynlik, İstanbul: Timaş Yayınları

Güneş, A. (2013b). Çocuk Deyip Geçmeyin, İstanbul: Timaş Yayınları

Güneş, A. (2013c). Çocuk Terbiyesinde Doğru Bilinen Yanlışlar, İstanbul: Nesil Yayınları

- Güneş, A. (2013d). Çocukluk Sırrı, İstanbul: Nesil Yayınları
- Güneş, A. (2013e). Annelik Sanatı, İstanbul: Nesil Yayınları
- Güneş, A. (2013f). Çocuk Eğitiminde Pozitif İletişim, İstanbul: Nesil Yayınları
- Hortaçsu, N. (2003). Çocukta İlişkiler-Ana Baba Ve Arkadaşlar, Ankara: İmge
- Hökelekli, H. (2009). Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din. Dem Yayınları, İstanbul.
- İbni Haldun (2004). Mukaddime İkinci Cilt, Halil Kendir (Çev.), Ankara: Yeni Şafak.
- Kandemir, S. (2015). İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi 4. Sınıf Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarındaki Hadis Çevirilerinin Öğrenci Algı Düzeylerine Göre İncelenmesi, Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı / Din Eğitimi Bilim Dalı, Konya. [https:// tez .yok .gov .tr/ Ulusal Tez Merkezi /tez SorguSonucYeni.jsp](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp) 30.11.2017 indirildi.
- Kaymakcan, R., & Meydan, H. (2011). Din kültürü ve ahlak bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi. Journal of Values Education, 9(21).
- Karacelil, S. (2010). Ortaöğretim Din Kültürü Ve Ahlâk Bilgisi Dersinin Problemleri: Şırnak İli Örneği. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 24, 143-163.
- Karagöz, İ. (2010). Dini Kavramlar Sözlüğü, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- Keyifli, Ş. (2017). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin yaşam boyu öğrenme eğilimleri ve hayat boyu öğrenme faaliyetlerine katılım düzeyleri(Karşıyaka-Bayraklı örnekleme), Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı / Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı, İzmir. [https:// tez. yok. Gov .tr/ Ulusal Tez Merkezi /tez SorguSonucYeni.jsp](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp) 30.11.2017 indirildi.
- Kızılçelik, S. (1994). Sosyoloji Teorileri, Konya: Yunus Emre
- Koç, B. (2009). Çocuklarda Cennet Ve Cehennem Tasavvuru (İlköğretim Okulu Öğrencileri Örnekleme), Ekev Akademi Dergisi, 39, 176-177

- Laurinolli, T. (2014). Moral education in early childhood: a booklet on moral vision.
[https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/82200/Thesis.pdf?sequence=1](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/82200/Thesis.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
&isAllowed=y 05.12.2107 indirildi
- Oladipo, S. E. (2009). Moral education of the child: Whose responsibility. *J Soc Sci*, 20(2), 149-156.
- Mustafa, Ö. C. A. L. (2004). Okulöncesi ve ilköğretim çağı çocuklarının Allah tasavvurları üzerine bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(2).
- Ömeroğlu, E. Ve Ulutaş, İ. (2007). *Çocuk Ve Ergen Gelişimi*, İstanbul: Morpa
- Özkaya, B. (2013). Erken Çocuklukta Duygusal Ve Sosyal Gelişim, Nesrin Berk Erdoğan (Ed.), *Bebek Ve Çocuklar-Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa* (S. 362-407) İçinde, Ankara: Nobel
- Plotnik, R. (2009), *Psikolojiye Giriş*, T. Geniş (Çev.), İstanbul: Kaknüs Psikoloji.
- Rahim, H. ve Rahiem, M. D. H. (2012). The Use of Stories as Moral Education for Young Children, *International Journal of Social Science and Humanity*, 2(6), 454
- Rest, J. R., Narvaez, D., Thoma, S. J., & Bebeau, M. J. (2000). A neo-Kohlbergian approach to morality research. *Journal of moral education*, 29(4), 381-395.
- Sağlam, İ. (2001). Okulöncesi Eğitimde Sözlü Öğretim Etkinlikleri Ve Din Eğitimi, *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi*, 10(1), 196
- Samsun İl Milli Eğitim Müdürlüğü 2015-2016 Eğitim Öğretim Yılı Okul Öncesi Öğretmenleri İl Zümre Çalıştay Raporu.
https://samsunarge.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_11/02073626_okul_onesi_il_zumre_calistayi_il_raporu.pdf 30.11.2017 indirildi.
- Slavin, Robert E. (2015). *Educational Psychogy Theory And Practice*, G. Yüksel (Çev. Ed.); N. Özabacı (Böl. Çev), Ankara: Nobel Yayınları.
- Seven, S. (2008). *Çocuk Ruh Sağlığı*, Ankara: Pegem Akademi.
- Sönmez, V. (2012). *Eğitim Felsefesi*, Ankara: Anı Yayıncılık.

- Sultan, C. (2014). <https://cahidesultan.net/2014/03/03/cocuk-ve-islami-egitim-4-allahi-nasil-anlatalim/>. 29.11.2017 indirildi.
- Şimşek, E. (2004). Çocukluk dönemi dini gelişim özellikleri ve din eğitimi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(4), 207-220.
- Tavukçuoğlu, M. (2002). Okulöncesi Çocuğunun Eğitiminde Din Duygusu Ve Din Eğitimi, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14, 51-53
- Trawick-Swith, J. (2012), *Early Childhood Development*, B. Akman (Çev. Ed.); E. Kargı (Böl. Çev.), Ankara: Pegem Akademi.
- Tuncel, G. (2012). İdeal toplum Düzeni Ütopyalarda Eğitim, N. Gökalp ve Ş. Çelik (Ed), *Eğitim Felsefesi* (149-172) içinde, İstanbul: Lisans.
- Türk, E. (2014). Çocukluk Döneminde Duygusal Gelişim ve Din Eğitimi, *Marife*, Kış 2014, 157-158
- Ünver, G. (2015). Gelişimle İlgili Temel Kavramlar, Gelişimin Temel İlkeleri Ve Gelişimi Etkileyen Etmenler, Ayten Ulusoy (Ed.), *Gelişim Ve Öğrenme Psikolojisi* (S. 1-17) İçinde, Ankara: Anı.
- Vigliocco, G., Norbury, C. ve Ponari, M. (2017). *Learning Abstract Concepts: The Role Of Linguistic And Affective Development*, UCL, Final Report, July-2017, 7-8
- Yalçın, H. (2010). *Çocuk Gelişimi*, Ankara: Nobel.
- Yavuzer, H. (2012). *Çocuğu Tanımak Ve Anlamak*, İstanbul: Remzi.
- Yavuzer, H. (2008). *Okul Çağı Çocuğu*, İstanbul: Remzi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin
- Yoğurtçu, M. (2015). Ortaokul Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Uygulanan Yaratıcı Drama Yönteminin Öğrencilerin Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersine Karşı Tutumlarına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Kahramanmaraş. [https:// tez.yok. gov.tr/ Ulusal Tez Merkezi /tezsorguSonucYeni.jsp](https://tez.yok.gov.tr/tezsorguSonucYeni.jsp) 30.11.2017 indirildi.

Yorulmaz, B. (2015). Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi ve Tarihsel Süreci, Kuran Kursları Öğretici Kitabı-2 (İçinden), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

Yörükoğlu, A. (1998). Çocuk Ruh Sağlığı- Çocuk Yetiştirme Sanatı ve Kişilik Gelişimi, İstanbul: Özgür Yayınları.

YÖK (2017), Sınıf Öğretmenliği Lisans Programı, [http:// www.yok. gov.tr/ documents/ 10279/49665/sinif_ogretmenligi.pdf/32dd5579-2e4d-454e-8c91-5e0594ebdf48](http://www.yok.gov.tr/documents/10279/49665/sinif_ogretmenligi.pdf/32dd5579-2e4d-454e-8c91-5e0594ebdf48) 10.10.2017’de indirildi.

EKLER

Ek 1. Görüşme Formu

Görüşme Tarihi:	
Görüşme Saati:	
Görüşmenin Yapıldığı Kurumun Adı:	
Görüşme Yapılan Öğretmenin Adı-Soyadı:	
Yaşı:	()20-25 yaş ()26-30 yaş ()31-35 yaş ()36-40 yaş ()41-45 yaş ()46-50 yaş ()51-55 yaş ()56 yaş ve üzeri
Cinsiyetiniz:	()Kadın ()Erkek
Öğrenim Düzeyiniz:	()Lisans () Yüksek Lisans ()Doktora
Kurumdaki Göreviniz:	()Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni ()Birleştirilmiş Sınıf Öğretmeni
Mesleki Çalışma Süreniz:	()1-5 yıl ()6-10 yıl ()11-15 yıl ()16-20 yıl ()20 yıl üzeri
Medeni Durumunuz:	()Evli () Bekar
Çocuk Sayınız:	()Çocuğu yok. ().....

Saygıdeğer Öğretmen,

Bu formla elde edilen bilgiler, Fırat Üniversitesi Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı'nda yürütülmekte olan "İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Sordukları Sorular ve Öğretmenlerin Verdikleri Cevaplara İlişkin Öğretmen Görüşleri" başlıklı yüksek lisans tezinde kullanılacaktır. Araştırmanın yürütülüşü ve değerlendirilişi, tamamen bilimsel kriterler çerçevesinde kalacak ve soruları cevaplayanların kimlikleri "Öğretmen 1", "Öğretmen 2" gibi kodlar kullanılarak gizli tutulacaktır. Verdiğiniz destek için şimdiden teşekkürler.

Erdal ZENGİN
Fırat Üniversitesi

GÖRÜŞME SORULARI:

1. Öğrenciler din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde size hangi soruları soruyorlar?
2. Öğrencilerin bu sorularını nasıl cevaplıyorsunuz? Kullandığınız örnekler, materyaller ve yöntemler açısından açıklayınız?
3. Öğrenciler din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde size Allah ile ilgili hangi soruları soruyorlar?
4. Öğrencilerin bu sorularını nasıl cevaplıyorsunuz? Kullandığınız örnekler, materyaller ve yöntemler açısından açıklayınız?
5. Öğrenciler din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde size Hz. Muhammed ile ilgili hangi soruları soruyorlar?
6. Öğrencilerin bu sorularını nasıl cevaplıyorsunuz? Kullandığınız örnekler, materyaller ve yöntemler açısından açıklayınız?
7. Öğrenciler din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde size Kuran-ı Kerim ile ilgili hangi soruları soruyorlar?
8. Öğrencilerin bu sorularını nasıl cevaplıyorsunuz? Kullandığınız örnekler, materyaller ve yöntemler açısından açıklayınız?
9. Öğrenciler din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinde size sevap ve günah ile ilgili hangi soruları soruyorlar?
10. Öğrencilerin bu sorularını nasıl cevaplıyorsunuz? Kullandığınız örnekler, materyaller ve yöntemler açısından açıklayınız?
11. Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim sürecinde yaşadığınız problemler nelerdir?

Ek 2. Etik Kurul Onayı

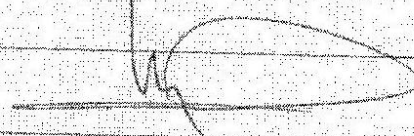
T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı

ETİK KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR NO	ÇALIŞMACININ ADI SOYADI
15.06.2017	10	08	Yrd. Doç. Dr. Barcu GEZER ŞEN

KARAR

“İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Sordukları Sorulara İlişkin Öğretmen Görüşleri” konulu çalışma etik kurulumuzda görüşülmüş olup; çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oybirliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa KAPLAN (Başkan)			
Prof. Dr. Demet ÇİÇEK (Üye)	Bulunmadı	Prof. Dr. Figen DEVECİ (Üye)	İmza
Prof. Dr. Erdal TAŞKIN (Üye)	Bulunmadı	Prof. Dr. Nuri GÖMLEKSİZ (Üye)	İmza
Doç. Dr. Funda GÜLCÜ BULMUŞ (Üye)	İmza	Doç. Dr. Süleyman İLHAN (Üye)	İmza
Doç. Dr. İrfan EMRE (Üye)	İmza	Doç. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU (Üye)	İmza
Doç. Dr. Özge HANAY (Üye)	İmza	Doç. Dr. Tamer YILDIRIM (Üye)	Bulunmadı
Yrd. Doç. Dr. Nurhan HALİSDEMİR (Üye)	İmza	Yrd. Doç. Dr. Mehmet TUZCU (Üye)	Bulunmadı

Ek 3. İzin Yazısı

**T.C.
ELAZIĞ VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü**

Sayı : 79137285-605.01-E.14717186
Konu : Araştırma İzni

22.09.2017

VALİLİK MAKAMINA

İlgi :a) MEB'e Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri 2012/13 sayılı Genelgesi.
b)Fırat Üniversitesi Rektörlüğü Genel Sekreterliğinin 05/09/2017 tarih ve 11611387/044/63800 sayılı yazısı.

Danışmanlığını Yrd. Doç. Dr. Burcu GEZER ŞEN'in yaptığı Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Erdal ZENGİN'in, "İlkokul Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Sordukları Sorulara İlişkin Öğretmen Görüşleri" konulu yüksek lisans tez anket çalışmasına veri oluşturmak amacıyla yapacağı anket çalışmasını Müdürlüğümüze bağlı ilimizde bulunan merkez muhtelif ilkokullarda öğrenim gören öğrencilere yönelik anket ve uygulama izin isteği, ilgi (b) yazı ile bildirilmiştir.

Konu ile ilgili olarak Müdürlüğümüz AR-GE Biriminde MEB'e bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Genelgesi'ne bağlı olarak oluşturulmuş olan Bilimsel Araştırma İzni Değerlendirme Komisyonu 22/09/2017 tarihinde Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesi AR-GE Biriminde toplanarak başvuru hakkında gerekli incelemeyi yapmıştır. Söz konusu anket çalışmasının Müdürlüğümüze bağlı ilimizde bulunan merkez muhtelif ilkokullarda öğrenim gören öğrencilere yönelik gönüllülük esasına dayalı olarak, okul idarelerinin izni alınarak, çalışmaların eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde **25 Eylül 2017 - 20 Ekim 2017** tarihleri arasında yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamunuzca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

İlhan MAKİNİST
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
22.09.2017
Feyzi GÜRTÜRK
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aşağıda Ayrılır.
25 Eylül 2017
Mustafa GÜNGÖR
V.H.K.I.

Akpınar Mah.Koşfordu Cad.No:5 23100 /ELAZIĞ
Elektronik Ağ: <http://elazig.meb.gov.tr>
e-posta: elazigmcem@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: A.AKARSU-V.H.K.I.
Tel : (0 424) 238 50 24
Faks : (0 424) 233 36 70

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden c9f2-d9ff-3a09-b46e-d449 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Erdal ZENGİN, 1988 tarihinde Diyarbakır'da doğdu. İlk ve orta öğretimini Diyarbakır'da tamamladı. 2011 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda lisans eğitimi tamamladı. Yine aynı tarihte Diyarbakır'da Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde beş yıl süresince sınıf öğretmenliği görevinde bulundu. 2016 yılında Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı'nda araştırma Görevlisi olarak başladı. Halen bu görevini devam ettirmektedir.

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNDE SORDUKLARI SORULARA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Yazar Erdal Zengin

Gönderim Tarihi: 08-Ara-2017 01:54PM (UTC+0200)

Gönderim Numarası: 892576246

Dosya adı: asil_literat_r_tehentyceyt.docxson_hali.docx_1_3.docx (201.69K)

Kelime sayısı: 37937

Karakter sayısı: 259604

Celal YILMAZ

Bilgisayar Uzmanı

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNDE SORDUKLARI SORULARA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

ORIJINALLIK RAPORU

%**21**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**18**

İNTERNET
KAYNAKLARI

%**7**

YAYINLAR

%**4**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

acikarsiv.ankara.edu.tr

İnternet Kaynağı

%**1**

2

dergipark.ulakbim.gov.tr

İnternet Kaynağı

%**1**

3

notoku.com

İnternet Kaynağı

%**1**

4

Akto, Akif. "ORTAÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETİM

PROGRAMLARINDA ÖĞRENCİ

KAZANIMLARININ GERÇEKLEŞME

DÜZEYLERİ (VAN İ.", e-Journal of New World

Sciences Academy (NWSA)/13063111,

20111001

Yayın

%**1**

5

betulcem.blogspot.com.tr

İnternet Kaynağı

%**1**

6

www.sahihhadisler.com

Celal YILMAZ

Bilgisayar İşletmeni